

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΑΡΧΑΙΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ»**

Το επεισόδιο του Χρύση και η Μήνις του Αχιλλέα

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΗΣ

ΜΠΑΓΛΑ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ

Πτυχιούχου Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.

Επιβλέπων καθηγητής: Κωνσταντινόπουλος Βασίλειος, Ομότιμος Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Τμήμα Φιλολογίας.

Συνεπιβλέπουσες καθηγήτριες: Βολονάκη Ελένη, Επίκουρη Καθηγήτρια Αρχαίας Ελληνικής Φιλολογίας: Πεζογραφία στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Τμήμα Φιλολογίας.

Ξανθάκη-Καραμάνου Γεωργία, Ομότιμη Καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Τμήμα Φιλολογίας.

ΚΑΛΑΜΑΤΑ, ΙΟΥΛΙΟΣ 2020

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κύριο Βασίλειο Κωνσταντινόπουλο για την βοήθεια και την στήριξη που είχα κατά την διάρκεια της συγγραφής της εργασίας μου.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή:	σελ. 3
Πρώτο κεφάλαιο: Ανάλυση ραψωδίας Α΄	σελ. 9
Δεύτερο κεφάλαιο: Το μοτίβο της οργής	σελ. 19
Τρίτο κεφάλαιο: Επεισόδιο Χρύση και σύγκριση με Αχιλλέα	σελ. 30
Τέταρτο κεφάλαιο: Πρώτη και δεύτερη προσευχή	σελ. 34
Πέμπτο κεφάλαιο: Πρώτη και δεύτερη πρεσβεία	σελ. 42
Έκτο κεφάλαιο: Η μήνις/οργή του Αχιλλέα	σελ. 52
Έβδομο κεφάλαιο: Θεματική διάρθρωση της Ιλιάδας	σελ. 56
Συμπέρασμα:	σελ. 68
Βιβλιογραφία:	σελ. 71

Εισαγωγή

Στη παρούσα εργασία θα ασχοληθώ με το επεισόδιο του Χρύση και την μῆνιν του Αχιλλέα. Το επεισόδιο αυτό ανήκει στο εμβληματικό έργο του Ομήρου, την *Ιλιάδα*. Θα δούμε, πως επηρεάζεται η δομή της *Ιλιάδας* από αυτά τα δύο γεγονότα και το πως συνδέονται μεταξύ τους Χρύσης και Αχιλλέας. Το μοτίβο της οργής του Αχιλλέα, ξεκινά με το επεισόδιο του Χρύση. Το επεισόδιο του, έχει ως αποτέλεσμα την οργή του Αχιλλέα και την συνέπεια αυτής μέσα στο έργο. Στο πρώτο κεφάλαιο, θα αναλύσω την ραψωδία Α, όπου έχει μεγαλύτερο ενδιαφέρον, αφού περιλαμβάνει το επεισόδιο του Χρύση και την οργή του Αχιλλέα. Το προοίμιο της ραψωδίας Α, παρέχει τις πληροφορίες που χρειάζονται για το θέμα του έργου. Παρουσιάζεται ένας άνδρας, ο οποίος βρίσκεται ψηλά στην ιεραρχία, είναι βασιλιάς και φέρεται πολλές φορές εγωιστικά και αυταρχικά. Σε αντιδιαστολή με ένα άλλον άνδρα, ο οποίος βρίσκεται ιεραρχικά πιο κάτω από τον βασιλιά, αλλά είναι προικισμένος με αρετές. Είναι ικανός πολεμιστής και δυναμικός ως χαρακτήρας. Αλλά οι απαιτήσεις του βασιλιά τον οδηγούν στην οργή, στον θυμό, στην αγανάκτηση. Και οι δύο θεωρούν την τιμή το υπέρτατο ιδεώδες αλλά ο καθένας με διαφορετικό τρόπο. Θα έρθουν σε σύγκρουση μεταξύ τους, θα αλληλοσυγκρουστούν με άσχημο τρόπο. Η διένεξη λοιπόν του Αχιλλέα και του Αγαμέμνονα καλύπτει την ραψωδία Α'. Ο Αχιλλέας οργισμένος αποχωρεί από το στρατόπεδο. Ξεκινά η ραψωδία με την λέξη μῆνις δηλαδή την οργή, την μανία. Το θέμα αυτό αφορά τα βάσανα, τον θάνατο των πολεμιστών, την ατίμωση των πεσόντων.¹ Με το επεισόδιο του Χρύση, ο ποιητής παρουσιάζει τη ζωή του στρατοπέδου, δίνοντας όμως και τα απαραίτητα στοιχεία για τον πόλεμο. Ο ποιητής δίνει την απάντηση για το ποιος οφείλεται για το κακό, ποιος θεός. Η αφορμή για την φιλονικία, είναι το επεισόδιο του Χρύση, το οποίο στάθηκε η αιτία του κακού. Με αυτό θα φτάσουμε στη μῆνιν (στ.122), που αποτελεί τον πυρήνα του ποιήματος. Ο ποιητής με βάση αυτού παρουσιάζει το ψυχικό πάθος ενός ήρωα και τις συνέπειες του για τους άλλους. Στόχος είναι να προβληθεί ο θυμός του Αχιλλέα.²

Στο δεύτερο κεφάλαιο θα ασχοληθώ με το μοτίβο της οργής. Βασικό θέμα της *Ιλιάδας* είναι ο θυμός, η οργή. Ο Αχιλλέας, ο Αγαμέμνονας, ο Απόλλωνας, ο Χρύσης,

¹ Edwards, 2001, 237-240

² Κομνηνού-Κακριδή, 1993, 6-16

βιώνουν το συναίσθημα αυτό. Το μένος είναι μια έξαψη ενεργητικότητας.³ Παρατηρούμε λοιπόν πως το μοτίβο της οργής του Χρύση, είναι πιο απλό.

Αρχικά, γίνεται η προσβολή της τιμής του ήρωα με την βίαιη αρπαγή κάποιου αγαπημένου προσώπου του. Στη συνέχεια, η οργή του ήρωα, η αποχώρηση από το στρατόπεδο και η προσευχή-ικεσία προς τον θεό-προστάτη για να επέμβει και να τιμωρήσει τους ιθύνοντες. Ο θεός οργίζεται και αυτός μαζί με τον ήρωα και έτσι εξελίσσεται η δράση. Ο θυμός του θεού-προστάτη είναι βασικό στοιχείο στο μοτίβο της οργής, γιατί έτσι εξελίσσεται η δράση, αφού θα ακολουθήσει η τιμωρία αυτών που φταίνε. Έπειτα, στέλνεται πρεσβεία στον ήρωα που έχουν προσβάλλει και γίνεται η επιστροφή του αγαπημένου του προσώπου με πολλά δώρα. Το μοτίβο της οργής του, κλείνει με την συμφιλιωτική διαδικασία, η οποία περιλαμβάνει την ευχαριστήρια προσευχή στον θεό-προστάτη, την παράκληση να σταματήσει την τιμωρία των εχθρών και ακολουθεί θυσία και φαγοπότι. Αντίθετα, στον Αχιλλέα το μοτίβο της οργής του εξελίσσεται με διαφορετικό τρόπο λόγω των συνθηκών που έχει να αντιμετωπίσει.⁴

Στο τρίτο κεφάλαιο θα συγκρίνω το επεισόδιο του Χρύση με το επεισόδιο του Αχιλλέα, αφού και τα δύο παρουσιάζουν μεταξύ τους σημαντικές ομοιότητες και διαφορές. Το γεγονός πως διαπλέκει έτσι, το επεισόδιο του Χρύση με του Αχιλλέα, την αρπαγή των γυναικών με τον Αγαμέμνονα να θέλει να πάρει άλλο γέρας, τον Αχιλλέα, ο οποίος θέλει να προστατεύσει τους πάντες από την αυθαιρεσία του Αγαμέμνονα, την Αθηνά, η οποία επεμβαίνει, ώστε να μη σκοτώσει ο Αχιλλέας τον Αγαμέμνονα, αποτελούν ένα παράδειγμα μεγάλης τέχνης. Ο ποιητής ξέρει να γοητεύει το ακροατήριο του και να το κρατά σε αγωνία.

Πιο αυθεντικό επομένως παρουσιάζεται το επεισόδιο του Χρύση, στο οποίο η σχέση του ήρωα και του θεού-προστάτη και η τιμωρία από τον θεό και η αντίθεση ανάμεσα στον δυνατό Αγαμέμνονα και στον αδύναμο Χρύση είναι στοιχεία δραματικά και αυθεντικά. Η οργή και ο θυμός του Αχιλλέα έχουν ως πρότυπο την οργή του Χρύση και του Απόλλωνα.⁵

Στο τέταρτο κεφάλαιο θα αναλύσω την πρώτη και δεύτερη προσευχή του Αχιλλέα. Συγκρίνοντας τις σκηνές αυτές προσευχής, αυτή του Χρύση είναι πιο φυσιολογική και τυπική, αφού υπάρχει επικοινωνία ανάμεσα στον ήρωα και στον θεό-προστάτη

³ Dodds, 1978, 27

⁴ Κωνσταντινόπουλος, 1995, 13-25

⁵ ο.π., 1995, 38-39

του. Ο ήρωας έχει στενή σχέση με τον θεό-προστάτη, ο θεός-προστάτης αισθάνεται τα ίδια συναισθήματα με τον ήρωα.

Στην περίπτωση του Αχιλλέα, ο Αχιλλέας ζητά από την μητέρα του να μεσολαβήσει στον θεό. Στην αρχή, η προσευχή αναφέρεται στο τι ζητά ο Αχιλλέας να πει η μητέρα του στο Δία και στο δεύτερο μέρος, τι πρέπει να κάνει ο Δίας. Επίσης, θα εξετάσουμε και την διαμεσολάβηση της Θέτιδας και κατα πόσο αυτή η διαμεσολάβηση αποτελεί προσθήκη από άλλο έργο. Στο πέμπτο κεφάλαιο θα παρουσιάσω την πρώτη και δεύτερη πρεσβεία, η οποία στάλθηκε στον Αχιλλέα και τον ρόλο, τον οποίο διαδραματίζει η καθεμία. Στο έκτο κεφάλαιο θα περιγράψω την μῆνιν του Αχιλλέα και πως μεταβάλλεται μέσα στο έργο.

Στο τελευταίο κεφάλαιο θα παρουσιάσω την θεματική διάρθρωση της Ιλιάδας και πως όλο αυτό το υλικό συνδέεται μεταξύ του με άρρηκτο τρόπο. Στο τέλος της εργασίας μου θα υπάρχει η βιβλιογραφία, η οποία με βοήθησε να συλλέξω πληροφορίες για την συγγραφή της εργασίας μου. Αρωγός μου ήταν το δημοσίευμα του Κωνσταντινόπουλου για το επεισόδιο του Χρύση και την μῆνιν του Αχιλλέα ενώ για την ανάλυση και το σχολιασμό των ραψωδιών χρησιμοποίησα το βιβλίο των Kirk, Edwards, Schadewaldt, Page, Hainsworth, Latacz, Morris – Powell, Trede, Adkins, Dodds, Benardete, Schein, Snell, Griffin και άλλων.

Η Ιλιάδα είναι ένα από τα δύο πιο σπουδαία έργα του Ομήρου. Η *Ιλιάδα* και η *Οδύσσεια* θεωρούνται δύο από τα πιο σημαντικά έργα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας. Η *Ιλιάδα* συντέθηκε τον 8^ο αιώνα π.Χ. και θεωρείται η απαρχή της λογοτεχνίας, η πρώτη προσπάθεια του ανθρώπου να εκφράσει τον κόσμο, τον εαυτό του μέσα από τη δύναμη και τη μαγεία του λόγου. Αποτελείται από 15.692 στίχους σε δακτυλικό εξάμηνο και χωρίζεται σε 24 ραψωδίες. Η κάθε ραψωδία συμβολίζεται με κεφαλαίο γράμμα. Η *Ιλιάδα* οφείλει το τραγικό της μεγαλείο στην ικανότητα του Ομήρου να εκτιμά και να συμπάσχει με τις δύο πτυχές του ηρωικού πολέμου. Δείχνει πως για κάθε νίκη υπάρχει μια ήττα, πως για το θύμα θριαμβευτικής θανάτωσης υπάρχει ένας άλλος άνθρωπος που σκοτώθηκε. Έχουν γίνει ένδοξες πράξεις. Ταυτόχρονα, καίριες πόλεις καίγονται, οι πατέρες χάνουν τους γιούς τους, οι γυναίκες χάνουν τις οικογένειές τους και την ελευθερία τους.⁶ Πολλοί πίστευαν πως η *Ιλιάδα* ήταν δημιούργημα ενός επιδέξιου ποιητή, ο οποίος ήταν ο Όμηρος. Παρατηρώντας όμως τα πράγματα αναλυτικότερα διαπίστωσαν πως ο ποιητής αυτός είχε συνθέσει

⁶ Cairns, 2001, 363-4

ένα μικρό μέρος της *Ιλιάδας*. Είχε βρει έτοιμα πολλά τραγούδια, τα οποία είχαν ενωθεί μεταξύ τους και λέγονταν επύλλια. Πήρε λοιπόν αυτές τις μορφές, τις προσάρμοσε όπως ήθελε και οργάνωσε το νέο του υλικό, όπως αυτός επιθυμούσε. Αργότερα το έργο είχε γίνει πιο μεγάλο, αφού προσθέθηκαν τραγούδια σε αυτό. Τα χαρακτηριστικά των τραγουδιών αυτών μέσα στο έργο του Ομήρου είναι ευδιάκριτα όπως και ο δημιουργός τους. Έτσι, ο Όμηρος θεωρήθηκε συμπλητής των κομματιών αυτών.⁷ Ποιά είναι λοιπόν η θεματική στρωματογραφία *Ιλιάδας*;

Πυρήνας της *Ιλιάδας*, είναι μια ιστορία με την προειδοποίηση και τον θάνατο ενός φίλου και με σκοπό την εκδίκηση. Ακολουθεί ο θάνατος, η ταφή του Αχιλλέα, όπως έγινε και στην Μεμνονίδα, από όπου άντλησε υλικό ο Όμηρος. Γύρω από την μορφή, την οποία πήρε ο Όμηρος από την Μεμνονίδα απλώνεται ο θυμός του Αχιλλέα. Ο θυμός ενώνει τις δύο ιστορίες. Η δομή του θυμού στην ψυχή του Αχιλλέα, η οποία εντείνεται ως τον θάνατο του Πατρόκλου, ένας πόλεμος ανθρώπων και δράσης θεών. Δύο βασικά στοιχεία ενώνουν το μεγάλο υλικό αυτό. Πρώτον, ο θάνατος ενός φίλου και η εκδίκηση και δεύτερον, η ιστορία του θυμού.⁸ Με βάση το ψυχικό πάθος του Αχιλλέα θα μπορούσε η *Ιλιάδα* να χωριστεί σε δύο μέρη. Η πρώτη ξεκινά με τον θυμό του Αχιλλέα και την σύγκρουση του Αγαμέμνονα ως τον θάνατο του Πατρόκλου (Σ). Η δεύτερη ξεκινά με το πόνο, τον οποίο αισθάνεται ο Αχιλλέας για τον θάνατο του Πατρόκλου. Αισθάνεται ενοχή για αυτό και επιθυμεί εκδίκηση. Η ενότητα της *Ιλιάδας* αφορά τον τρωικό πόλεμο, τον θυμό, την μονομαχία Αχιλλέα-Έκτορα. Η σύγκρουση Αχιλλέα-Έκτορα, ξεκινά από την μήνιν, ενός περιστατικού από τον τρωικό πόλεμο.⁹ Ο Όμηρος όπως φαίνεται συνέθεσε τον βασικό πυρήνα αλλά πρόσθεσε και ανεξάρτητες επικές συνθέσεις, όπως ο κατάλογος των πλοίων, η μονομαχία Διομήδη-Γλαύκου, ο θάνατος του Σαρπηδόνα κ.ά. με σκοπό να αυξήσει την ένταση της πλοκής, το ενδιαφέρον των ακροατών και να γίνει πιο ελκυστικό το ποίημα, εμπλουτίζοντας το επεισόδιο του θυμού του Αχιλλέα με αναβολές και επιβραδύνσεις. Η επική αυτή δημιουργία ήταν φυσιολογικό να δεχτεί προσθήκες και να διαδοθεί διευρυμένη. Οι προσθήκες και οι διασκευές του αρχικού θέματος ήταν φυσιολογικές για ένα έργο που είχε τόση μεγάλη απήχηση στον Ελληνισμό. Όλοι έμπαιναν στον πειρασμό να προσθέσουν μύθους και ονόματα στις μετέπειτα διασκευές του έργου. Όλοι είναι σύμφωνοι για τον χαρακτήρα της Δολώνειας (ραψ.

⁷ Schadewaldt, 1994, 53-55

⁸ ό.,π., 1994, 229-234

⁹ Κώνστα, 2002, 82-6, 212-3

Κ), ο οποίος είναι μεθομηρικός αλλά και για τον μη ομηρικό σε περιεχόμενο λόγο του Φοίνικα. Αλλά και η Πατρόκλεια αποδείχθηκε πως ήταν ένα ξένο θέμα ως προς το θέμα του θυμού της προσβλημένης τιμής του ήρωα. Για την διάρθρωση της *Ιλιάδας*, υπάρχουν δύο απόψεις για το αν ο Όμηρος συνέθεσε όλο αυτό το υλικό ή αν πρόσθεσε κομμάτια τα οποία προϋπήρχαν μέσα σε αυτό. Οι δύο απόψεις εκφράζονται από τους αναλυτικούς και τους ενωτικούς. Πάντως, ο θυμός του Αχιλλέα είναι το βασικό θέμα του έργου, ο συνεκτικός κρίκος της *Ιλιάδας*. Όλα εξελίσσονται με βάση αυτό τον θυμό.¹⁰

Στην *Ιλιάδα* περιγράφονται, όπως είπαμε, τα γεγονότα του Τρωικού πολέμου και ο θυμός του Αχιλλέα εναντίον του Αγαμέμνονα. Όταν ο Αγαμέμνονας αναγκάστηκε να επιστρέψει την Χρυσήδα στον πατέρα της Χρύση για να σταματήσει ο λοιμός, τον οποίο είχε στείλει ο Απόλλωνας, υποχρέωσε τον Αχιλλέα να του δώσει ως αντάλλαγμα το δικό του λάφυρο, την Βρισηίδα. Ο Αχιλλέας τότε προσβεβλημένος αποφάσισε να αποσυρθεί από την μάχη. Ο στρατός όμως χωρίς τον Αχιλλέα αποδυναμώθηκε. Οι Αχαιοί υποχώρησαν μπροστά στους Τρώες και υπήρχε κίνδυνος να χάσουν τα καράβια τους αλλά και τον πόλεμο. Τότε ο Αχιλλέας, δέχτηκε να στείλει στη μάχη τον στρατό του, με αρχηγό τον φίλο του, τον Πάτροκλο. Ο Έκτορας, σκοτώνει στη μάχη τον Πάτροκλο και ο Αχιλλέας οργισμένος, επιστρέφει στον πόλεμο για να πάρει εκδίκηση. Οι Τρώες κατατροπώθηκαν. Έξω από τα τείχη της Τροίας έμεινε ο Έκτορας. Ο Αχιλλέας μονομαχεί με τον Έκτορα και τον σκοτώνει. Δένει το κορμί του και το σέρνει μπροστά από τα τείχη της Τροίας. Κηδεύει τον φίλο του Πάτροκλο και ο Έκτορας παραμένει άταφος. Ο Πρίαμος, ο πατέρας του Έκτορα, πήγε να ζητήσει το σώμα του γιού του από τον Αχιλλέα. Ο Αχιλλέας στην αρχή αρνείται να το παραδώσει αλλά στη συνέχεια το δίνει. Έτσι και ο Έκτορας θάφτηκε με τιμές όπως άρμοζε σε έναν σπουδαίο πολεμιστή.¹¹

Οι ραψωδίες γίνονται για λόγους ευχρηστίας. Οι ραψωδίες Α-Δ αναφέρονται στην πολεμική σύγκρουση, η οποία περιγράφεται στο ποίημα.

Οι ραψωδίες Ε-Θ αναφέρονται σε καθυστερήσεις και παρεκβάσεις, ανάμεσά τους και σκηνές από την Τροία και την αριστεία του Διομήδη.

Οι ραψωδίες Ι-Μ ξεκινούν με την προσπάθεια κατευνασμού του Αχιλλέα, η οποία αποτυγχάνει και έτσι οδηγούμαστε στη σύγκρουση και την εισβολή του Έκτορα στο στρατόπεδο των Αχαιών.

¹⁰ Κωνσταντινόπουλος, 1995, 97-100

¹¹ Morris, Powell, 2009, 427-445

Στο υπόλοιπο μέρος του έπους, η σύγκρουση συνεχίζεται και φτάνουμε ως τον θάνατο του Πατρόκλου (ραψωδία Π).

Όλη η ραψωδία Ρ αφορά τον αγώνα για την ταφή του Πατρόκλου. Οι τρεις επόμενες ραψωδίες αφορούν τον Αχιλλέα, ο οποίος παραπονιέται στη Θέτιδα για τον θάνατο του φίλου του, παραλαμβάνει την καινούργια πανοπλία του από τον Ήφαιστο και στη ραψωδία Τ συμφιλιώνεται με τον Αγαμέμνονα.

Στη ραψωδία Υ παρουσιάζεται ο όλεθρος των Τρώων.

Η ραψωδία Φ αναδεικνύει τον Αχιλλέα ως έναν φοβερό πολεμιστή.

Η ραψωδία Χ περιλαμβάνει τον θάνατο του Έκτορα. Η κακοποίηση του σώματός του οδηγεί στην αποτέφρωση του Πατρόκλου στη ραψωδία Ψ, η οποία συμπληρώνεται με τους νεκρικούς αγώνες προς τιμήν του.

Τέλος, στη ραψωδία Ω, αναφέρεται η δυστυχία την οποία προκάλεσε η οργή του Αχιλλέα και η παραβίαση των παραδοσιακών κανόνων της ηρωικής συμπεριφοράς, που όμως μετριάζονται λόγω της θεόπνευστης απόφασής του να επιστρέψει το νεκρό σώμα του Έκτορα στον πατέρα του, τον Πρίαμο.

Συμπεραίνουμε πως οι έξι τελευταίες ραψωδίες παρουσιάζουν μια νοηματική ακολουθία. Ωστόσο, όλες οι διαρέσεις της *Ιλιάδας* γίνονται για λόγους ευκολίας και κατανόησης όλου αυτού του μεγάλου υλικού.¹²

¹² Said, Trede, Boulluec, 2001, 44-49

Πρώτο κεφάλαιο: Ανάλυση ραψωδίας Α

Η ραψωδία Α χωρίζεται ως εξής:

- Στ. 1-7: το προοίμιο. Γίνεται επίκληση στη Μούσα και αποσαφήνιση του θέματος. Η μήνις του Αχιλλέα και οι καταστροφικές συνέπειές της είναι το βασικό θέμα του έργου.
- Στ.8-21: αφήγηση και παράκληση του Χρύση προς τον Αγαμέμνονα να του επιστρέψει την κόρη του την Χρυσήδα.
- Στ. 22-42: η προσβλητική απάντηση του Αγαμέμνονα, η αναχώρηση του Χρύση και η προσευχή του Απόλλωνα για εκδίκηση.
- Στ. 43-52: ο Απόλλωνας στέλνει λοιμό στο στρατό των Αχαιών.
- Στ. 53-120: σύγκληση της συνέλευσης και πυροδότηση της διαμάχης μεταξύ του Αχιλλέα και του Αγαμέμνονα.
- Στ. 121-187: κορύφωση της σύγκρουσης. Ο Αχιλλέας απειλεί να επιστρέψει στην Ελλάδα και ο Αγαμέμνονας να πάρει την Βρισηίδα.
- Στ. 188-222: ο Αχιλλέας κυριευμένος από θυμό, σκέφτεται να σκοτώσει τον Αγαμέμνονα επί τόπου αλλά τον μεταπειθεί η Αθηνά.
- Στ. 223-305: η συνέχεια της διαμάχης, η αποτυχημένη προσπάθεια συμφιλίωσης από τον Νέστορα και το τέλος της συνέλευσης.
- Στ. 306-348: οι Αχαιοί στέλνουν τον Χρύση με πλοίο στη πατρίδα του και κήρυκες του Αγαμέμνονα παίρνουν την Βρισηίδα από την σκηνή του Αχιλλέα.
- Στ. 348-430: ο Αχιλλέας καλεί την θαλάσσια θεά μητέρα του Θέτιδα, να τον βοηθήσει να πάρει εκδίκηση για την προσβολή την οποία υπέστη από τον Αγαμέμνονα. Εκείνη υπόσχεται να μιλήσει στο Δία για να ευνοήσει τους Τρώες.
- Στ. 430-487: ο Οδυσσέας παραδίδει την Χρυσήδα στον Χρύση. Μετά ακολουθεί προσευχή, θυσία για τον εξευμενισμό του Απόλλωνα και επιστροφή στο στρατόπεδο των Αχαιών κοντά στην Τροία.
- Στ. 488-492: ο Αχιλλέας έχει αποχωρήσει από τη μάχη και θυμωμένος κάθεται κοντά στα πλοία.
- Στ. 493-611: η Θέτιδα συναντά τον Δία στον Όλυμπο, ο οποίος παρά τη σύγκρουση με την Ήρα, δέχεται να ικανοποιήσει το αίτημα της Θέτιδας και να ευνοήσει τους Τρώες. Ο Ήφαιστος παρεμβαίνει και κατευνάζει την ένταση και έτσι η μέρα τελειώνει με φαγητό και μουσική.¹³

¹³ Kirk, 2003, 139-224

Το ποίημα αυτό αναφέρεται σε μια ιστορία των Ελλήνων ηρώων που επιθυμούσαν την πολιορκία και την εκπόρθηση της Τροίας. Στην ουσία όμως μέσα από το έπος αυτό αναδεικνύεται η ανθρώπινη δυστυχία, η πάλη των ανθρώπινων συναισθημάτων, η καθημερινότητα. Είναι μια ηθική και ανθρώπινη διήγηση.¹⁴

Παρουσιάζεται ένας άνδρας, ο οποίος βρίσκεται ψηλά στην ιεραρχία, είναι βασιλιάς και φέρεται πολλές φορές εγωιστικά και αυταρχικά. Σε αντιδιαστολή με έναν άλλον άνδρα, ο οποίος βρίσκεται ιεραρχικά πιο κάτω από τον βασιλιά, αλλά είναι προικισμένος με αρετές, είναι ικανός πολεμιστής, δυναμικός ως χαρακτήρας. Αλλά οι απαιτήσεις του βασιλιά τον οδηγούν στην οργή, στον θυμό, στην αγανάκτηση. Και οι δύο θεωρούν την τιμή το υπέρτατο ιδεώδες αλλά ο καθένας με διαφορετικό τρόπο. Θα έρθουν σε σύγκρουση μεταξύ τους, θα αλληλοσυγκρουστούν άσχημα. Η διένεξη λοιπόν του Αχιλλέα και του Αγαμέμνονα καλύπτει την ραψωδία Α'. Ο Αχιλλέας οργισμένος αποχωρεί από το στρατόπεδο. Ξεκινά η ραψωδία με την λέξη **Μῆνις**, δηλαδή την οργή, μανία. Το θέμα αυτό αφορά τα βάσανα, τον θάνατο των πολεμιστών, την ατίμωση των πεσόντων.¹⁵

Μῆνις είναι η πρώτη λέξη στο πρώτο ημιστίχιο, το δεύτερο παίρνει ολόκληρο το όνομα του ήρωα που αισθάνθηκε θυμό. **Μῆνιν** του Αχιλλέα. Το θέμα γίνεται γνωστό με την πρώτη κιόλας λέξη, η οποία είναι η **μῆνις**, δηλαδή, ο θυμός. Ο θυμός δεν νοείται ως ένα ξαφνικό συναίσθημα αλλά ως μια παρατεταμένη, υπόγεια εχθρότητα εξαιτίας της προσβολής, της οποίας υπέστη κάποιος. Είναι συνέπεια ενός καταπιεσμένου θυμού. Το θέμα εδώ είναι η εσωτερική κατάσταση, η οργή ενός ήρωα, του Αχιλλέα. Δεν είναι ένα εσωτερικό γεγονός. Η αφήγηση δηλαδή δεν αρχίζει με τα ευρύτερα συμφραζόμενα, αλλά περιορίζεται στη μικρή κλίμακα, σε κάτι ιδιωτικό, στη ψυχή ενός και μόνο ήρωα, του Αχιλλέα. Η αφήγηση προχωράει σιγά-σιγά από το εσωτερικό στο εξωτερικό σημείο. Το υποκείμενο της δράσης είναι η οργή, όχι το πρόσωπο. Η εσωτερική του κατάσταση αναφέρεται όχι μόνο στο πρόσωπο. Το μυθικό συμβάν μετατρέπεται σε εσωτερικό. Η οργή του Αχιλλέα στρέφεται στους ανθρώπους, στους συντρόφους του. Το ηρωικό στοιχείο διαφαίνεται ως κάτι σκοτεινό. Δεν θέλει μόνο να αναφερθεί στον Αχιλλέα, αλλά στις συνέπειες που είχε η οργή του και για άλλους ανθρώπους. Όλο το σύμπαν έχει γεμίσει από την οργή του

¹⁴ Romilly, 1992, 18

¹⁵ Edwards, 2001, 237-240

Αχιλλέα.¹⁶ Η οργή του Αχιλλέα οφείλεται σε προσβολή της τιμής (οὔνεκ' ἠτίμασεν) του ήρωα από τον Αγαμέμνονα, εξαιτίας της αρπαγής της Βρισηίδας. Το θεματικό παράλληλο του Χρύση επιβεβαιώνει την άποψη αυτή.¹⁷

Στους υπόλοιπους έξι στίχους που έχει το προοίμιο, επιγραμματικά σύντομα, δίνονται οι συνέπειες του θυμού και η αρχή όλων των γεγονότων. Η βουλή, απόφαση του Δία ορίζει να γίνουν έτσι τα γεγονότα.¹⁸ Ο έβδομος στίχος έχει τα ονόματα των δύο αρχηγών, οι οποίοι φιλονίκησαν. Το προοίμιο κλείνει με το όνομα του Αχιλλέα, το οποίο εμφανίζεται εδώ για δεύτερη φορά. Ειπώθηκε σε αυτό το σημείο ό,τι χρειαζόνταν για το θέμα του ποιήματος, τους ήρωες, την αιτία κακού. Με το επεισόδιο του Χρύση, ο ποιητής αποτυπώνει την ζωή του στρατοπέδου, δίνοντας όμως και τα απαραίτητα στοιχεία για τον πόλεμο. Ο ποιητής δίνει την απάντηση για το ποιος οφείλεται για το κακό, ποιος θεός. Η αφορμή για την φιλονικία, είναι το επεισόδιο του Χρύση, το οποίο στάθηκε η αιτία του κακού. Με αυτό θα φτάσουμε στην μῆνιν (στ.122), η οποία αποτελεί τον πυρήνα του ποιήματος. Ο ποιητής με βάση αυτού παρουσιάζει το ψυχικό πάθος ενός ήρωα και τις συνέπειες του για τους άλλους. Στόχος είναι να προβληθεί ο θυμός του Αχιλλέα.¹⁹ Έτσι, το προοίμιο έχει εκπληρώσει την λειτουργία του, αφού το θέμα έχει γνωστοποιηθεί με την επίκληση στη μούσα. Διαμορφώθηκε ένα σχέδιο αφήγησης, το οποίο περιλαμβάνει την προϊστορία της οργής, την έκρηξη οργής, την φιλονικία Αχιλλέα και Αγαμέμνονα και τις επιπτώσεις της οργής στην κοινωνία. Δημιουργήθηκε ένας μεταβατικός αρμός, ο οποίος συνδέει όλη την αφήγηση.²⁰

Μῆνιν ἄειδε, θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος
ούλομένην, ἣ μυρὶ Ἄχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκε,
πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς Ἄϊδι προΐαψεν
ἡρώων, αὐτοὺς δὲ ἑλώρια τεῦχε κύνεσσιν
οἴωνοῖσι τε πᾶσι, Διὸς δ' ἔτελείετο βουλή, στ. 5
ἔξ οὔ δὴ τὰ πρῶτα διαστήτην ἐρίσαντε
Ἄτρεΐδης τε ἄναξ ἀνδρῶν καὶ δῖος Ἀχιλλεύς.

¹⁶ Latacz, 2000, 103-116

¹⁷ Κωνσταντινόπουλος, 1995, 82-85

¹⁸ Το ενδεχόμενο αντίθεσης ανάμεσα στην μῆνιν και την φράση Διὸς βουλή εξετάζει ο Β. Α. Κωνσταντινόπουλος στο άρθρο του «Die μῆνις Ἀχιλλῆος und die Διὸς βουλή im Iliasproömium» ΑΘΗΝΑ ΠΓ' (2005) 277-287

¹⁹ Κομνηνού-Κακριδῆ, 1993, 6-16

²⁰ Latacz, 2000, 118

Στίχο 1 Μῆνιν ἄειδε, θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος, ο ποιητής επικαλείται την Μούσα για να του δώσει έμπνευση να τραγουδήσει για την διαμάχη ανάμεσα στον Αχιλλέα και στον Αγαμέμνονα. Θέμα της ραψωδίας αυτής είναι η έκρηξη της οργής. Η οργή, επηρεάζει την εξέλιξη όλου του έργου. Το προοίμιο ξεκινά με την επίκληση στη Μούσα.

Η επίκληση αυτή είναι τυπική σε όλα τα επικά ποιήματα και στο λογοτεχνικό είδος του ύμνου. Οι αιδοί, οι τραγουδιστές, υποστήριζαν ότι όφειλαν την έμπνευσή τους στις Μούσες, στις Θεές της μουσικής, του χορού και του άσματος και πως αυτές ήταν κόρες του Δία και της Μνημοσύνης που ζούσαν κοντά στον Όλυμπο. Η μήνις, την οποία θα τραγουδήσει η θεά, κυριεύει όλο το ποίημα και θα καθορίσει τη μοίρα της Τροίας. Την προκάλεσε ο βασιλιάς Αγαμέμνονας, προσβάλλοντας τον Αχιλλέα, αλλά και ο Αχιλλέας, ο οποίος δεν χαρακτηρίζεται από λεπτότητα και σεβασμό προς το πρόσωπο του αρχηγού της εκστρατείας και με πείσμα θέλει να προασπίσει την προσωπική του τιμή σε βάρος των άλλων συμπολεμιστών του. Μέσα από το προοίμιο, ο Όμηρος παραθέτει όσες πληροφορίες χρειάζεται να ξέρει ο ακροατής. Όλο το έπος περιστρέφεται γύρω από τον θυμό του Αχιλλέα, ο οποίος είχε καταστροφικές συνέπειες για τον στρατό των Αχαιών. Αυτό είναι αρκετό για να αντιληφθεί κανείς την πρόθεση του ποιητή να δημιουργήσει ένα μνημειακό ποίημα μέσα από τον πλούτο της παραδοσιακής ποίησης με θέμα τον πόλεμο, συνδυάζοντας την σύγκρουση με ένα δραματικό γεγονός, το οποίο αλλάζει την έκβασή της και δίνει ώθηση στους Τρώες να ανοιχτούν στη μάχη.

Στίχο 6-7 ἔξ οὔ δὴ τὰ πρῶτα διαστήτην ἐρίσαντε Ἄτρείδης τε ἄναξ ἀνδρῶν καὶ δῖος Ἀχιλλεύς..., ο ποιητής συμβουλεύει τον εαυτό του να μιλήσει για την οργή του Αχιλλέα από το σημείο που φιλονίκησαν για πρώτη φορά με τον Αγαμέμνονα. Η λέξη ἔριδι (Τίς τ' ἄρ σφωε θεῶν ἔριδι ξυνέηκε μάχεσθαι;) τοποθετημένη μέσα σε μια ρητορική ερώτηση οδηγεί στην αρχή της ιστορίας. Όλα ξεκίνησαν από μια έριδα. Ο Απόλλωνας πυροδότησε την διαμάχη αυτή. Αυτή η σφοδρή σύγκρουση προήλθε από θεϊκή παρέμβαση. Η λέξη ἠτίμασεν, αναδεικνύει και το ρόλο της τιμής στην *Ιλιάδα*. Ο Χρύσης με μία πληθώρα λογοτύπων παρακαλεί τον Αγαμέμνονα να του δώσει πίσω την κόρη του. Του τάζει λύτρα. Στα λόγια του λανθάνει ένας υπαινιγμός για μια συμφορά που θα έρθει και η ευχή για επιτυχή έκβαση της εκστρατείας των Αχαιών καταλήγει στο αίτημα για την απελευθέρωση της κόρης του αντί λύτρων. Ο Αγαμέμνονας διώχνει τον Χρύση, του μιλά απαξιοτικά, δεν τον σέβεται. Με μοχθηρό ύφος, του λέει πως δεν θα την ελευθερώσει. Το χωρίο είναι λίγο περίεργο, αφού

αρχικά του απαγορεύει να μείνει εκεί, ύστερα τον διώχνει και με βλάσφημο τρόπο του λέει να μην τον δει να τριγυρνά πάλι εκεί πέρα. Συνεχίζει τις απειλές του και για την Χρυσίδα. Δεν πρόκειται να την δώσει, θα την έχει σαν παλλακίδα. Αναδεικνύοντας έτσι μια κακή πλευρά του χαρακτήρα του. Είναι απρεπές εκ μέρους ενός βασιλιά να μιλά έτσι, να απειλεί και να μη σέβεται τον γέροντα Χρύση.²¹

Στίχο 34 βῆ δ' ἀκέων παρὰ θῖνα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης· πολλὰ δ' ἔπειτ' ἀπάνευθε κιὼν ἠρᾶθ' ὁ γεραῖός Ἀπόλλωνι ἄνακτι, τὸν ἠΰκομος τέκε Λητώ·

Ο Χρύσης ύστερα από όλα αυτά απευθύνει προσευχή στον Απόλλωνα. Η ρήση είναι σύντομη ίσως λόγω της ταχύτητας της αφήγησης.²² Η αντίθεση της σιωπής του ιερέα και του φλοίσβου της θάλασσας δεν είναι σκόπιμη. Επιλέγεται η θάλασσα ως σύμβολο ερήμωσης και αθλιότητας.²³ Εκείνος μένει σιωπηλός, επειδή έχει αποφασίσει να υπακούσει και να μην απαντήσει και η θάλασσα βουίζει, αφού πάντα έτσι κάνει. Η προσευχή του Χρύση προς τον θεό Απόλλωνα ακολουθεί το σύνθηδες θρησκευτικό τυπικό, όπου αρχικά απαριθμούνται οι προσωνυμίες του θεού και οι σχέσεις του με τον συγκεκριμένο τόπο. Ύστερα παρουσιάζονται οι υπηρεσίες, οι οποίες του προσφέρθηκαν και τέλος διατυπώνεται το αίτημα. Είναι σύντομη και περιεκτική. Ο Απόλλωνας ως θεός τοξοτήs, ὡς ἔφατ' εὐχόμενος, τοῦ δ' ἔκλυε Φοῖβος Ἀπόλλων, βῆ δὲ κατ' Οὐλύμποιο καρῆνων χωόμενος κῆρ, τόξ' ὤμοισιν ἔχων ἀμφηρεφέα τε φαρέτρην·, στέλνει λοιμό για να τιμωρήσει τους Αχαιούς. Οι Αχαιοί μη ξέροντας τι να κάνουν για να αντιμετωπίσουν την κατάσταση, συγκαλούν συνέλευση. Ο Αχιλλέας συγκαλεί την συνέλευση και γιατί είναι ο πιο ικανός πολέμαρχος αλλά και γιατί έτσι θα οδηγηθεί στη σύγκρουσή του με τον Αγαμέμνονα. Η σύγκρουσή τους είναι αναπόφευκτη. Ο Αχιλλέας ζητά από τον μάντη Κάλχα να τους συμβουλέψει για το τι πρέπει να κάνουν. Ο Κάλχας, ως οίονοσκόπος γνωρίζει το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον. Επειδή ξέρει πως με αυτά που θα πει θα προκαλέσει την οργή του Αγαμέμνονα ζητά από τον Αχιλλέα να τον προστατέψει. Ο Αχιλλέας δεσμεύεται με όρκο πως θα προστατέψει τον Κάλχαντα από τον βασιλιά. Ο Κάλχας λοιπόν παίρνοντας θάρρος αποκαλύπτει με σαφήνεια την αιτία του λοιμού λέγοντας πως ο Αγαμέμνονας ατίμασε τον Χρύση, επειδή αρνήθηκε να δώσει την κόρη του πίσω και τώρα για να σταματήσει ο λοιμός πρέπει να επιστρέψει την κόρη πίσω και μάλιστα χωρίς λύτρα.

²¹ Kirk, 2003, 140-145

²² Edwards, 2001, 242

²³ ό.π., 241-244

Ο Αγαμέμνονας απαντά με οργή, τοῖσι δ' ἀνέστη ἥρωσ Ἀτρείδης εὐρὺ κρείων Ἀγαμέμνων ἀχνύμενος· μένεος δὲ μέγα φρένες ἀμφὶ μέλαιναί πῖμπλαντ', ὅσσε δὲ οἱ πυρὶ λαμπετόωντι εἴκτην· Οργισμένος, θυμωμένος με μανία, έντονα συναισθήματα, τα μάτια του σαν να είχαν πάρει φωτιά. Απευθύνεται πρώτα στον μάντη και μετά στους Αχαιοὺς, «μάντι κακῶν, οὐ πῶ ποτέ μοι τὸ κρήγυον εἶπας· αἰεὶ τοι τὰ κακ' ἐστὶ φίλα φρεσὶ μαντεύεσθαι, ἐσθλὸν δ' οὔτε τί πω εἶπας ἔπος οὔτ' ἐτέλεσσας· καὶ νῦν ἐν Δαναοῖσι θεοπροπέων ἀγορεύεις ὡς δὴ τοῦδ' ἔνεκά σφιν ἐκηβόλος ἄλγεα τεύχει, οὔνεκ' ἐγὼ κούρης Χρυσῆίδος ἀγλά' ἄποινα οὐκ ἔθελον δέξασθαι, ἐπεὶ πολὺ βούλομαι αὐτὴν οἴκοι ἔχειν· καὶ γὰρ ῥα Κλυταιμνήστρης προβέβουλα κουριδῆς ἀλόχου, ἐπεὶ οὔ ἔθην ἐστὶ χερείων, οὐ δέμας οὐδὲ φυὴν, οὔτ' ἄρ φρένας οὔτε τί ἔργα. ἀλλὰ καὶ ὥς ἐθέλω δόμεναι πάλιν, εἰ τὸ γ' ἄμεινον· βούλομ' ἐγὼ λαὸν σῶν ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι· αὐτὰρ ἐμοὶ γέρας αὐτίχ' ἐτοιμάσατ', ὄφρα μὴ οἶος Ἀργείων ἀγέραστος ἔω, ἐπεὶ οὐδὲ ἔοικε· λεύσσετε γὰρ τὸ γε πάντες, ὃ μοι γέρας ἔρχεται ἄλλη.»

Ο θυμὸς του διαβαθμίζεται ως εξής: Αρχικά, με την δυσφήμιση του Κάλχαντα ως μάντη, η οποία βασίζεται σε προκατάληψη. Στη συνέχεια, με την ανεξέλεγκτη κεντρική πρόταση, η οποία καταλήγει σε σύγκριση της Χρυσῆίδας και της Κλυταιμνίστρας και τέλος, με την παράλογη απαίτηση να του εξασφαλίσουν αμέσως ένα ισάξιο λάφυρο. Ο Αγαμέμνονας φαίνεται να δέχτηκε την πρόταση του Κάλχαντα γιατί είχε στο μυαλό του ἤδη, με το τι θα αντικαταστήσει την Χρυσῆίδα. Ως αρχηγὸς ο Αγαμέμνονας εἶχε το δικαίωμα της πρώτης ἐπιλογῆς του λαφύρου μετά το τέλος του πολέμου. Ο Αχιλλέας ξεκινά ἡρεμα τον λόγο του στον Αγαμέμνονα. Του λέει πως ὅλα τα λάφυρα ἔχουν μοιραστεί, πως δεν μπορούν να επιστραφούν και πως ο βασιλιάς θα ανταμειφθεῖ με περισσότερα ὅταν κυριευθεῖ η Τροία. Ο Αγαμέμνονας λέει πως ως βασιλιάς δεν μπορεί να μείνει χωρίς λάφυρο. Ο Αχιλλέας συνεχίζει λέγοντας πως αν γίνει κάποια ανακατανομή των λαφύρων, οι στρατιῶτες θα επηρεαστούν και θα προκληθεῖ αναταραχή. Ο Αγαμέμνονας συνεχίζει ἀκάθεκτος και κάνει πλέον εμφανή τα αἰσθηματά του. Χαρακτηρίζει τον Αχιλλέα ἀγαθὸ (ἀγαθός), μάλλον ειρωνικά και ως ἀπάντηση στο ΚΥΔΙΣΤΕ που του εἶπε ο Αχιλλέας και τον κατηγορεῖ για εξαπάτηση.²⁴

Ο Αγαμέμνονας επιστρέφει στην βασιλική του ιδιότητα και δίνει διαταγή, (με

²⁴ Kirk, 2003, 146-162

προστακτική ρημάτων), ἀλλ' ἦτοι μὲν ταῦτα μεταφρασόμεσθα καὶ αὖτις, νῦν δ' ἄγε νῆα μέλαιναν ἐρύσσομεν εἰς ἄλα δῖαν, ἐν δ' ἐρέτας ἐπιτηδὲς ἀγείρομεν, ἐς δ' ἐκατόμβην θείομεν, ἂν δ' αὐτὴν Χρυσήϊδα καλλιπάρηρον βήσομεν· εἷς δὲ τις ἀρχὸς ἀνὴρ βουλευφόρος ἔστω, ἢ Αἴας ἢ Ἴδομενεὺς ἢ δῖος Ὀδυσσεὺς ἢ ἐσὺ Πηλεΐδῃ, πάντων ἐκπαγλότατ' ἀνδρῶν, ὄφρ' ἡμῖν ἐκάεργον ἰλάσσειαι ἱερὰ ῥέξας, να ετοιμάσουν την Χρυσήϊδα για να επιστραφεί στον πατέρα της. Οι εκφράσεις των δύο ως την ώρα χαρακτηρίζονται ουδέτερες. Τώρα όμως αλλάζουν.

Ο Αχιλλέας κοιτάζει συνοφρυωμένος, με καχυποψία τον Αγαμέμνονα. Χαρακτηρίζει τον Αγαμέμνονα ντυμμένο με αναίδεια, πανούργο που βάζει το συμφέρον το δικό του έναντι των άλλων (ἀναιδεῖην ἐπιειμένε, κερδαλεόφρον). Ο Αχιλλέας αναφέρεται ἔμμεσα (στ.151-156 πῶς τίς τοι πρόφρων ἔπεσιν πείθηται Ἀχαιῶν... οὔρεά τε σκιδόντα θάλασσά τε ἠχήμεσσα·) στις αιτίες του πολέμου, οι οποίες ήταν η κλοπή των βοδιών, αλόγων και η καταστροφή των σπαρτών. Στην ουσία αυτές αποτελούν υπεραπλουστεύσεις, αφού ο ηρωικός κώδικας, ο οποίος ρύθμιζε τη διανομή των λαφύρων συχνά πρέπει να εξωθούσε έναν πολέμαρχο να συγκρουστεί με κάποιον άλλον.

Στ.158-160 ἀλλὰ σοί, ὦ μέγ' ἀναιδὲς, ἄμ' ἐσπόμεθ', ὄφρα σὺ χαίρης, τιμὴν ἀρνύμενοι Μενελάω σοί τε, κυνῶπα, πρὸς Τρώων· τῶν οὔ τι μετατρέπη οὐδ' ἀλεγίζεις·, το ύφος αλλάζει, οι λέξεις η μία μετά την άλλη και οι υβριστικές φράσεις αυξάνονται. Ο Αχιλλέας θεωρεί πως διεκδικεί για δύο λόγους την Βρισηίδα, αφού πρώτον, μόχθησε πολύ να την κερδίσει και δεύτερον, του την πρόσφεραν επίσημα ως ἔπαθλο.

Στ.164-165 η παρήχηση του λ (Τρώων ἐκπέρσωσ' εὔ ναιόμενον πτολίεθρον· ἀλλὰ τὸ μὲν πλεῖον πολυαῖκος πολέμοιο), φανερώνει ἀπό ἀποψη ρητορείας την οργή και την ένταση του Αχιλλέα. Ο συναισθηματικά φορτισμένος τόνος, ο οποίος κυριαρχεί ἀπό στ.161 ἔως 168 καὶ δὴ μοι γέρας αὐτὸς ἀφαιρήσεσθαι ἀπειλεῖς.... ἔρχομ' ἔχων ἐπὶ νῆας, ἐπεὶ κε κάμω πολεμίζων., συνεχίζεται με την παροιμιακή φράση <<μικρὸ ἀλλὰ ἀγαπημένο>>, ἀλλὰ και με την πρόταση <<ὅταν ἀποκάμω να πολεμῶ>>. Το συμπέρασμα, προκαλεῖ κατάπληξη, αφού περιμένουμε ὅτι ο Αχιλλέας θα ανακοινώσει ἀπλῶς την ἀποχή του ἀπὸ τη μάχη, και γίνεται ἀκόμη πιο δραματικό ἐπειδὴ ἐκφράζεται με τόσο κατηγορηματικό τρόπο. Ο Αχιλλέας λέει πως θα φύγει να πάει στη Φθία, αφού εἶναι προτιμότερο να ζει στη πατρίδα του με τα κυρτά του πλοῖα παρά να ξοδεύει την περιουσία του για τον Αγαμέμνονα, αφού τον ντρόπιασε. Η

πρόταση του σε παρατακτικό ύφος, εισάγεται με ένα σύνδεσμο της αιτίας νῦν δ' εἶμι Φθίηνδ', ἐπεὶ ἧ πολὺ φέρτερόν ἐστιν οἴκαδ' ἴμεν σὺν νηυσὶ κορωνίσιν, οὐδὲ σ' οἴω ἐνθάδ' ἄτιμος ἐὼν ἄφενος καὶ πλοῦτον ἀφύξειν., ἀλλὰ στην πραγματικότητα ἔχει ἓνα παρενθετικό συμπλήρωμα.

Ο πραγματικός λόγος, δηλαδή ὅτι ἔχει θιγεί ἡ τιμὴ του, ἀναφέρεται καὶ στη συνέχεια. Ο Αγαμέμνωνας (στ.172-177 Τὸν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων· «φεῦγε μάλ', εἴ τοι θυμὸς ἐπέσσεται, οὐδὲ σ' ἔγωγε λίσσομαι εἵνεκ' ἐμεῖο μένειν· πάρ' ἔμοιγε καὶ ἄλλοι οἳ κέ με τιμήσουσι, μάλιστα δὲ μητίετα Ζεὺς. ἔχθιστος δὲ μοὶ ἐσσι διοτρεφέων βασιλῆων· αἰεὶ γάρ τοι ἔρις τε φίλη πόλεμοι τε μάχαι τε») ἀπαντᾷ με ἡρεμο τρόπο. Ο λόγος του διακρίνεται ἀπὸ σαρκασμὸ καὶ αὐταρέσκεια. Τον εἰρωνεύεται λέγοντας του πὼς μπορεῖ νὰ φύγει ἀφοῦ το θέλει καὶ νὰ κάνει ὅ,τι προστάζει ἡ καρδιά του. Ἡ ἐννοιά της τιμῆς, ἡ ὁποία ἀφορᾷ καὶ τὴν σύγκρουση τῶν προσώπων ἐκφράζεται ἐδῶ ρητᾶ, ξεκάθαρα (στ.175-176). Ἡ ἀποψη ὅτι ὁ Δίας θὰ βοηθήσει τὸν Αγαμέμνονα, στηρίζεται στὴν ἀποψη πὼς ὁ βασιλιάς ἐκείνη τὴν ἐποχὴ εἶχε τὴν εὐνοια τοῦ Δία, ἦταν διοτροφέες, δηλαδή γεννιούνται οἱ βασιλεῖς ἀπὸ τὸ Δία. Το ἐπιχείρημα αὐτὸ ὁμως ἐξασθενεῖ ἀφοῦ καὶ ὁ Ἀχιλλέας θεωρεῖται ὅτι ἀνήκει σὲ αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς, οἱ ὁποῖοι μπορεῖ νὰ φέρονται καὶ μισητὰ καὶ ἄσχημα.

Στο σημεῖο αὐτὸ ὁ Αγαμέμνωνας δὲν θὰ πρέπει νὰ ξεχνᾷ ὅτι εἶναι ἀρχιστράτηγος καὶ ὡς ἐκ τούτου δικαιούται τὴν προστασία τοῦ Δία. Ἐπίσης, οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ εἶχαν ὀρκιστεῖ πίστη σὲ αὐτὸν καὶ προστατῆς τῶν ὀρκῶν θεωρεῖται ὁ Δίας. Στ. 178-180 εἶ μάλα καρτερός ἐσσι, θεός που σοὶ τὸ γ' ἔδωκεν· οἴκαδ' ἰὼν σὺν νηυσὶ τε σῆς καὶ σοῖς ἐτάροισι Μυρμιδόνεσσιν ἄνασσε, σέθεν δ' ἐγὼ οὐκ ἀλεγίζω, τὸ ἀσύνδετο σχῆμα καὶ ἡ παρήχησή του σ, δηλώνουν τὴν ταραχὴ τοῦ Αγαμέμνονα.

Ο Αγαμέμνωνας ἴσως χλευάζει τὸν ἐπαρχιωτισμὸ τοῦ Ἀχιλλέα. Ἡ ἀπειλή στ.181 οὐδ' ὄθομαι κοτέοντος· ἀπειλήσω δὲ τοι ὧδε', φαίνεται νὰ διατυπώνεται ἐπίσημα σα νὰ ἐπρόκειτο γιὰ ὄρκο ἢ προσευχή. Δὲν θεωρεῖται ἀβάσιμη καὶ οὔτε καὶ ὁ Ἀχιλλέας τὴν ἐκλαμβάνει ἐτσι.²⁵ Ο Αγαμέμνωνας με ὑπεροπτικό τρόπο, ἀπαξιώνει τὸν Ἀχιλλέα, θεωρεῖ ὅτι εἶναι ἀνώτερός του (ὅσο εἶναι καὶ ὁ Απόλλωνας, ὁ ὁποῖος του πήρε τὸ λάφυρο). Ο Αγαμέμνωνας θέλοντας νὰ δείξει ὅτι εἶναι δική του ἡ ἀπόφαση καὶ πὼς δὲν ἐπηρεάστηκε ἀπο τὸν Ἀχιλλέα, θὰ ἐπανδρώσει δικὸ του πλοῖο καὶ δικούς του

²⁵ Kirk, 2003, 162-183

συντρόφους. Προσπαθεί να καταστήσει σαφές ότι η απόκτηση της Βρισηίδας πρέπει να δοθεί αποκλειστικά σε αυτόν. Για αυτό και λέει πως θα πάει ο ίδιος να την πάρει από την σκηνή του Αχιλλέα. Ο Αχιλλέας όπως φαίνεται παρακάτω λέει πως δεν θα προβάλλει αντίσταση στην περίπτωση της Βρισηίδας αλλά θα σκοτώσει όποιον πάει να του πάρει κάποιο άλλο λάφυρο. Ο Αγαμέμνονας κλιμακώνει την απειλή του γεμάτος οργή με τρεις τρόπους. Πρώτον, απορρίπτει την περίπτωση να δεχτεί κάποιο άλλο απλό απόθεμα ως λάφυρο. Δεύτερον, αποκλείει τον Αίαντα και τον Οδυσσέα και στρέφει την προσοχή του στο λάφυρο του Αχιλλέα. Τρίτον, θα έχει συνοδεία συντρόφους για να πάρει το λάφυρο. Η αντίφαση σε αυτό βρίσκεται στα λόγια του Αχιλλέα, ο οποίος λέει στην μητέρα του αρχικά, πως την κοπέλα την πήρε ο Αγαμέμνονας και στη συνέχεια πως την πήραν οι κήρυκές του. Με το επίθετο φέρτερος στ. 186 (ὄσσον φέρτερός εἰμι σέθεν), δηλαδή ανώτερος, ο Αχιλλέας να μην είναι ανώτερος του Αγαμέμνονα στη μάχη αλλά όχι στην εξουσία, που αυτό έχει σημασία (σε αντίθεση με το επίθετο καρτερός). Ο στίχος κλείνει με το Αγαμέμνονα να υποστηρίζει πως αυτή είναι η απόφασή του και θα γίνει, χωρίς να αποφασίσει η συνέλευση. Ο Αχιλλέας φυσικά θα τον προσβάλει (στ.225 κ.εξ.) και ο Νέστορας θα προσπαθήσει να εξομαλύνει λίγο την ένταση ανάμεσά τους. Η συνέλευση διαλύεται έχοντας φυσικά οδηγηθεί σε αδιέξοδο. Οι Αχαιοί στη συνέχεια στέλνουν τον Χρύση στη πατρίδα και οι κήρυκες του Αγαμέμνονα πηγαίνουν να πάρουν την Βρισηίδα. Ο Αχιλλέας επιστρέφει στη σκηνή και ο Αγαμέμνονας θέτει σε εφαρμογή τα σχέδια του. Βάζει πλοίο, σφάγια για θυσία και στέλνει πίσω τον Χρύση στην πατρίδα του. Στέλνει τους κήρυκες στη σκηνή του Αχιλλέα για να πάρουν την Βρισηίδα και τους λέει πως αν παρουσιάσει ο Αχιλλέας αντίσταση θα πάει ο ίδιος με πιο πολλούς κήρυκες μαζί του. Οι κήρυκες χωρίς την θέλησή τους πηγαίνουν στον Αχιλλέα. Ο Αχιλλέας φυσικά και δεν τα βάζει μαζί τους γιατί γνωρίζει πως απλά αυτοί εκτελούν εντολές. Η εικόνα αυτή εδώ του Αχιλλέα ως ένας άνθρωπος ήρεμος, έρχεται σε αντίθεση με αυτή την οποία είχε στην διαμάχη του με τον Αγαμέμνονα. Φέρεται με ευγένεια, χαλαρότητα, χωρίς θυμό. Η Βρισηίδα δεν επιθυμεί να φύγει. Δακρύζει και ο Αχιλλέας αλλά όχι επειδή χάνει την Βρισηίδα αλλά γιατί ταπεινώνεται (Ὦς φάτο, Πάτροκλος δὲ φίλῳ ἐπεπίθεθ' ἑταίρῳ, ἐκ δ' ἄγαγε κλισίης Βρισηίδα καλλιπάρηρον, δῶκε δ' ἄγειν· τὸ δ' αὔτις ἴτην παρὰ νῆας Ἀχαιῶν· ἢ δ' ἀέκουσ' ἄμα τοῖσι γυνὴ κίεν· αὐτὰρ Ἀχιλλεύς δακρύσας ἐτάρων ἄφαρ ἔζετο νόσφι λιασθεῖς, θῖν' ἔφ' ἄλός πολιῆς, ὀρώων ἐπ' ἀπείρονα πόντον·). Στενοχωρημένος

ο Αχιλλέας θῖν' ἔφ' ἄλὸς πολιῆς, ὀρόων ἐπ' ἀπείρονα πόντον·
πολλὰ δὲ μητρὶ φίλῃ ἠρήσατο χεῖρας ὀρεγνύς·, κατευθύνεται στη θάλασσα,
καλεί την μητέρα του Θέτιδα να μεσολαβήσει στο Δία και να τιμωρηθούν οι Αχαιοί,
ευνοώντας τους Τρώες. Η γκρίζα θάλασσα, το βλέμμα του Αχιλλέα στο πέλαγος, η
ακτή είναι στοιχεία τα οποία επιτείνουν τη συναισθηματική φόρτιση, συγκίνηση και
μεγεθυνθούν την απελπισία και την μοναξιά του ήρωα (Ἵς φάτο δάκρυ χέων και
360 καὶ ῥα πάροισ' αὐτοῖο καθέζετο δάκρυ χέοντος). Η προσευχή του Αχιλλέα
στη μητέρα του κρύβει ένα παράπονο και μια παράκληση για βοήθεια. Με γέννησες
εσύ μια θεά και έτσι ο Δίας πρέπει να με βοηθήσει. Η Θέτιδα βγαίνει από την
θάλασσα, απαντώντας στο κάλεσμα του γιού της και θέλοντας να τον βοηθήσει.
Της συνοψίζει όσα έχουν συμβεί και πως πρέπει να τον βοηθήσει. Τον ακούει με
εγκαρτέρηση, θεωρεί πως δεν αξίζουν αυτά στον γιό της και πως άξιζε κάτι
καλύτερο. Δεσμεύεται να εκπληρώσει την επιθυμία του και να μεσολαβήσει στο Δία,
ώστε να ευνοηθούν οι Τρώες και οι Αχαιοί να μετανιώσουν για όσα του έκαναν. Πάλι
αναφέρεται ότι ο Αχιλλέας έχει θυμώσει όχι για την Βρισηίδα αλλά για την προσβολή
την οποία υπέστη η τιμή του (Ἵς ἄρα φωνήσασ' ἀπεβήσατο, τὸν δὲ λίπ' αὐτοῦ
χωόμενον κατὰ θυμὸν ἐϋζώνιοιο γυναικός, τήν ῥα βίη ἀέκοντος ἀπηύρων·. Ο
Χρῦσης (στ. 431) φτάνει στη πατρίδα του, οι θυσίες γίνονται από τους Αχαιούς. Ο
Αχιλλέας, Αὐτὰρ ὁ μήνιε νηυσὶ παρήμενος ὠκυπόροισι διογενῆς Πηλῆος υἱός,
πόδας ὠκὺς Ἀχιλλεύς· οὔτε ποτ' εἰς ἀγορὴν πωλέσκετο κυδιάνειραν οὔτε ποτ'
ἔς πόλεμον, ἀλλὰ φθινύθεσκε φίλον κῆρ αὔθι μένων, ποθέεσκε δ' αὐτὴν τε
πτόλεμόν τε., αποχωρεῖ από τη μάχη και κάθετα θυμωμένος κοντά στα πλοία. Η
Θέτιδα (στ. 493 ως τέλος), πηγαίνει στον Όλυμπο για να μιλήσει στο Δία. Αφού
προηγείται μια διαφωνία με την Ήρα, τον δεσμεύει να την βοηθήσει και έτσι η
ραψωδία κλείνει με το συμπόσιο των θεών στον Όλυμπο.²⁶

²⁶ Kirk, 2003, 183-224

Δεύτερο κεφάλαιο: Το μοτίβο της οργής

Βασικό θέμα της *Ιλιάδας* είναι ο θυμός, οργή. Ο Αχιλλέας, ο Αγαμέμνονας, ο Απόλλωνας, ο Χρύσης, βιώνουν το συναίσθημα αυτό. Το μένος είναι μια έξαψη ενεργητικότητας.²⁷

Ο άνθρωπος του Ομήρου οδηγείται στον θυμό, βρίσκει διέξοδο στη μοναξιά και ζητά παρηγοριά από κάποιο θεό, κάποια θρησκεία, κάποιο δικαστήριο.²⁸ Επίσης, ο Φοίνικας, ο Πάτροκλος, ο Αχιλλέας, ο Πρίαμος συζητούν σε όλη την διάρκεια του έργου για τον θυμό, τη ζημιά που προκάλεσε, την κατάπαυσή του. Οι θνητοί αμφιταλαντεύονται ανάμεσα στο παθος και στη λογική. Ο θυμός είναι εκδικητικός και εγκλωβίζει τον ήρωα. Η *Ιλιάδα* αρχίζει με τον θυμό, ο οποίος ανατροφοδοτείται σε όλο το έργο.²⁹

Ο θυμός είναι όργανο, το οποίο έχει τη δύναμη να προκαλέσει συναισθήματα. Εγκαταλείπεται από τον άνθρωπο όταν πεθάνει.³⁰

Το επεισόδιο του Χρύση κυριαρχεί σε όλη την ραψωδία Α. Αντιστοιχία επεισοδίου Χρύση με *Ιλιάδα*: ο Απόλλωνας βοηθά τον Χρύση, ο Δίας τον Αχιλλέα. Ο Αγαμέμνονας στέλνει δώρα στον Αχιλλέα και μάλιστα δύο φορές (Α309 Ἄτρείδης δ' ἄρα νῆα θεὸν ἄλαδε προέρυσσεν, ἐν δ' ἐρέτας ἔκρινεν ἐείκοσιν, ἔς δ' ἑκατόμβην, Π120 ἄψ ἐθέλω ἀρέσαι δόμεναί τ' ἀπερείσι' ἄποινα. ὑμῖν δ' ἐν πάντεσσι περικλυτὰ δῶρ' ὀνομήνω), αλλά ο λαός πληρώνει τις αποφάσεις του. Ο Αχιλλέας αισθάνεται πληγωμένος, αφού κανείς από τους Αχαιούς δεν πήρε το μέρος του και ο Αγαμέμνονας του στέρησε το γέρας του. Η πρώτη του σκέψη είναι να φύγει (στ. 169 σοὶ τὸ γέρας πολὺ μείζον, ἐγὼ δ' ὀλίγον τε φίλον τε ἔρχομ' ἔχων ἐπὶ νῆας, ἐπεὶ κε κάμω πολεμίζων. νῦν δ' εἶμι Φθίηνδ', ἐπεὶ ἧ πολὺ φέρτερόν ἐστιν). Μετά συλλογίζεται τι θα πάθουν οι Αχαιοί (στ. 242 τότε δ' οὐ τι δυνήσαιο ἀχνύμενός περ χραισμεῖν....), λέει στη Θέτιδα να παρακαλέσει τον Δία για την τιμωρία των Αχαιών (στ. 408 αἴ κέν πως ἐθέλησιν ἐπὶ Τρώεσσιν ἀρῆξαι, τοὺς δὲ κατὰ πρύμνας τε καὶ ἀμφ' ἄλα ἔλσαι Ἀχαιοὺς κτεινομένους....).

Με το επεισόδιο του Χρύση παρουσιάζεται το στρατόπεδο των Αχαιών, παρακολουθούμε τις συζητήσεις, τις διαμάχες, τις προσπάθειες συμφιλίωσης, τον

²⁷ Dodds, 1978, 27

²⁸ Codino, 1999, 166-7

²⁹ Fowler, 2013, 33-4

³⁰ Snell, 1989, 27-9

ρόλο των θεών μέσα στη ραψωδία Α'. Εξάπτει την φαντασία, εντείνει την αγωνία των ακροατών ο ποιητής.³¹

Το επεισόδιο αυτό είναι απαραίτητο για να προκληθεί η οργή του Αχιλλέα, αφού δημιουργείται αιτιολογικά στην οργή του Απόλλωνα. Έτσι, η διερεύνηση των σχέσεων των δύο αυτών είναι αναγκαία για το αν τελικά το επεισόδιο αυτό είναι επινόηση του Ομήρου ή αν αποτελεί πρότυπο για την οργή του Αχιλλέα. Άρα, η σχέση του με την *Ιλιάδα* και ο βαθμός αλληλεξάρτησής του με τα άλλα έπη είναι ενδιαφέροντα.

Η πιο σημαντική ομοιότητα των δύο αυτών επεισοδίων είναι το μοτίβο της προσβολής της τιμής του ήρωα, ο οποίος για την αποκατάσταση της τιμής του ζητά την βοήθεια του θεού-προστάτη του.³²

Η *Ιλιάδα* όπως και η *Οδύσσεια* είναι έργα τα οποία αποτυπώνουν τα ιδεώδη της κοινωνίας. Οι ιδέες και οι στόχοι της κοινωνίας διέπουν τους χαρακτήρες και τις πράξεις των ηρώων. Η πιο ισχυρή δύναμη είναι η άμιλλα, η τιμή, η συμπεριφορά και η αντιμετώπιση του πολέμου. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, ο μεγάλου ψυχος άνθρωπος ενδιαφέρεται για την τιμή και την ατίμωση. Τέτοια παραδείγματα ανθρώπων είναι ο Αχιλλέας.

Το παν είναι να είσαι καλύτερος από όλους και πάνω από όλους. Στις μάχες, το έπαθλο του νικητή ήταν η τιμή, η αναγνώριση της ανωτερότητάς του από όλους. Του δίνονταν δώρα και υλικές προσφορές. Και ο Αγαμέμνωνας και ο Αχιλλέας πήραν εκλεκτά δώρα. Η τιμή του Αχιλλέα, αν πολεμήσει και χαθεί στην Τροία θα παραμείνει αιώνια, θα κερδίσει το κλέος των ανδρών. Με την τιμή ο καθένας αναγνωρίζει στον άλλον, τι του αρμόζει, την θέση του στην κοινωνία. Πρέπει ο ένας να σέβεται τα δώρα του άλλου, όπως υπογραμμίζει και ο Νέστορας στην διαμάχη την οποία είχε ο Αγαμέμνωνας με τον Αχιλλέα. Ο Αγαμέμνωνας πείθεται να δεχτεί τα λύτρα και να παραδώσει την Χρυσήδα. Ο Αχιλλέας από την άλλη, δεν φέρεται με σεβασμό στον Αγαμέμνονα και αρνείται να δώσει την Βρισηίδα. Αποδέχεται όμως την γνώμη της Αθηνάς να μη σκοτώσει τον Αγαμέμνονα και τη γνώμη της μητέρας του Θέτιδας να επιστρέψει το σώμα του Έκτορα στον πατέρα του.³³

Το μεγάλο θέμα της *Ιλιάδας* είναι η ηρωική ζωή και ο ηρωικός θάνατος. Από την αρχή της ραψωδία Α' (στ. 3-5 πολλές δ' ίφθίμους ψυχὰς Ἄϊδι προΐαψεν ἥρώων,

³¹ Κακριδής-Κομνημού, 1993, 15-24

³² Κωνσταντινόπουλος, 1995, 13

³³ Edwards, 2001, 205-210

αὐτοὺς δὲ ἐλώρια τεῦχε κύνεσσιν οἰωνοῖσι τε πᾶσι, Διὸς δ' ἔτελείετο βουλή) η μῆνις του Αχιλλέα ἐστείλε ψυχές ηρώων στον Ἄδη. Ὡς και την τελευταία ραψωδία με τον θάνατο του Ἐκτορα ἔχουμε την ίδια σκέψη και το θέμα του θανάτου και της τιμής.³⁴ Η *Ιλιάδα* χαρακτηρίζεται ηρωική ποίηση. Ο ἥρωας είναι αὐτός, ο οποίος χαρακτηρίζεται ἀπὸ πράξεις τιμής και ανδρισμοῦ. Οι θνητοὶ ἔχουν ὡς στόχο στη ζωή τους την τιμή. Πρέπει να είναι ἀνώτεροι σε χαρακτήρα ἀπὸ τους ἄλλους ἀνθρώπους, ευγενικοί. Για την ἐξύψωσή του, χρειάζεται να του δοθεῖ μια υψηλά θέση μέσα στην κοινωνία. Η ἀρχαιοελληνική παράδοση ὀρίζει τον ἥρωα ὡς ἕναν ἀνθρώπο, ο οποίος είναι ἀριστος και ἔχει ἀμεση σχέση με τον Δία, ὅπως ο Αχιλλέας, ο οποίος είναι παιδί του Δία.

Ο ἥρωας δὲν, δὲν είναι ἀμέτοχος στα γεγονότα. Οφείλει να πολεμᾷ με θάρρος, να τον θαυμάζουν ὅλοι για τη στάση του και τη δύναμή του και ὄχι για τον πλοῦτο του. Χαρακτηρίζεται για τη δύναμη την οποία ἔχει, την ἀριστεία. Ὡστόσο ὅλες αὐτές οι ηρωικές του ικανότητες, τον οδηγούν πολλές φορές σε λάθη.

Ο Αχιλλέας για παράδειγμα λόγω της ευαισθησίας του ἀπέναντι στην προσβολή δὲν θέλησε να δεχθεῖ ἀνταμοιβή για την ἀρπαγή του λαφύρου, ἀποσύρθηκε ἀπὸ τον πόλεμο και ἐγκατέλειψε τους συντρόφους του. Ο ηρωισμός των ηρώων ἐκφράζεται και ἀπὸ την φήμη τους. Η φήμη, τιμή αὐτή μπορεί να φτάσει σε ὑψιστο βαθμό και να μείνει γνωστή και μετὰ τον θάνατο του ἥρωα. Η *Ιλιάδα* ἀσχολείται με την τιμή και το κλέος.³⁵

Η ἐπανάληψη του ρήματος τιμῶ, τίω, φανερώνει και την βαρύνουσα σημασία της λέξης τιμή (11, 94, 454,171,244,354,356,505,507,508,510, 1110,118,648). Ὅχι μόνο, η ὑπόθεση στην *Ιλιάδα* βασίζεται στην τιμή του Αχιλλέα ἀλλὰ και ο τρωικός πόλεμος είναι ἕνας πόλεμος τιμής (α158, β285, δ171, ε552). Πίσω ὅμως ἀπὸ την τιμή αὐτή του πολέμου κρύβεται η τιμή της Ἦρας και της Αθηνάς, η οποία προσβλήθηκε με την ἐπιλογή του Πάρι να δώσει το μήλο στην Αφροδίτη.³⁶

Και στα δύο λοιπὸν ἐπεισόδια κυριαρχεῖ η μῆνις. Ἀπὸ την ἀρχή του ποιήματος γίνεται ἐμφανές το θέμα της ραψωδίας, το οποίο είναι η μῆνις, η ὀργή (Μῆνιν ἄειδε, θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος). Το ἐπεισόδιο του Χρῦση κυριαρχεῖ σε ὅλη την ραψωδία Α της *Ιλιάδας*, ἀφοῦ ἀποτελεῖ την προϋπόθεση για ἐκρηξη της ὀργής του Αχιλλέα, ἐφόσον αὐτή προκύπτει ἀπὸ την ὀργή του Ἀπόλλωνα. Η ἐξέταση λοιπὸν των δύο

³⁴ Griffin, 1999, 87

³⁵ Hainsworth, 2005, 137-145

³⁶ Κακριδὴ-Κομνημοῦ, 1993, 15-24

αυτών σχέσεων είναι αναγκαία, αφού αν όπως υποστηρίζουν μερικοί το επεισόδιο του Χρύση δεν είναι επινόηση του Ομήρου και εξυπηρετεί ποιητικές ανάγκες, όπως ήταν η διαμάχη ανάμεσα στον Αγαμέμνονα και τον Αχιλλέα, τότε το δομικό του σχέδιο δεν έχει επηρεαστεί από την *Ιλιάδα*, αλλά παραμένει πιο απίθανο αυτό να ήταν το πρότυπο για το επεισόδιο της οργής του Αχιλλέα.

Στη περίπτωση αυτή, θα είναι ενδιαφέρουσα η σύγκριση και η ανάλυσή τους σε σχέση με την *Ιλιάδα* ως προς τις θεματικές τους και όχι τόσο ως προς τις φραστικές τους ομοιότητες. Και στα δύο επεισόδια παρατηρούνται δομικές ομοιότητες, οι οποίες οφείλονται στο μοτίβο της προσβολής της τιμής του ήρωα, ο οποίος θα ζητήσει βοήθεια από τον θεό-προστάτη του. Επίσης και οι αποκλίσεις των σκηνών αυτών αποτελούν σημαντικά στοιχεία για την θεματική διάρθρωση της *Ιλιάδας*.

Και στα δύο επεισόδια κυρίαρχη θέση έχει η *μῆνις* του ήρωα. Αυτό βέβαια είναι φανερό και από το προοίμιο, το οποίο ξεκινά με την λέξη *μῆνις* και γίνεται επίκληση στη Μούσα να τραγουδήσει για αυτήν: Μῆνιν ἄειδε, θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος. Ο Αχιλλέας, οργίστηκε με την συμπεριφορά του Αγαμέμνονα και ο θεός Απόλλωνας είναι ο θεός, ο οποίος προκάλεσε την έριδα στους δύο ήρωες. Ο Απόλλωνας, οργίζεται με την συμπεριφορά του Αγαμέμνονα στον Χρύση. Ο θυμός αυτός του Απόλλωνα είναι ο πρώτος θυμός του έργου. Το μοτίβο της οργής των θεών παρουσιάζεται και σε άλλες ραψωδίες και μύθους. Οι θεοί οργίζονται και εκδικούνται τους ανθρώπους. Όπως για παράδειγμα ο θυμός της Άρτεμης και στη ραψωδία I (Μελεαγρίδα) και στα *Κύπρια έπη*. Αιτία της προσβολής του θεού είναι η προσβολή, την οποία έκανε ο Αγαμέμνονας στον Χρύση, που ήταν ιερέας του θεού Απόλλωνα.

Μετά από αυτή την σύντομη αναφορά στη προσβολή που δέχτηκε ο Χρύσης, ο ποιητής παρουσιάζει με διεξοδικό τρόπο τον θυμό του Αχιλλέα. Ο ιερέας πηγαίνει στο στρατόπεδο των Αχαιών ως κέτης, κρατώντας ένα χρυσό σκήπτρο, δείγμα της εξουσίας της οποίας είχε, και έχοντας πολλά δώρα να δώσει ως λύτρα για την απελευθέρωση της κόρης του, η οποία είχε δοθεί ως γέρας στον Αγαμέμνονα. Το γέρας, το οποίο ήταν οι πιο ωραίες γυναίκες ή κάποιο σπουδαίο λάφυρο, δινόταν μετά την νίκη στο πόλεμο. Δεν γινόταν να αφαιρεθεί από κάποιον γιατί αυτό θα ήταν προσβολή και θα είχε άσχημες συνέπειες. Τους παρακάλεσε να του δώσουν πίσω την κόρη του, ως δείγμα σεβασμού στον θεό Απόλλωνα. Την απελπισία του φανερώνει το γεγονός πως ζητά από τους θεούς να φέρουν νίκες στους Αχαιούς εναντίον των Τρώων, αν ελευθερώσουν την κόρη του, που αυτό σημαίνει τον όλεθρο των Τρώων

και του ίδιου. Ίσως βέβαια με αυτό να ήθελε να κολακέψει τους Αχαιούς και να τους πείσει πιο εύκολα για να απελευθερώσουν την κόρη του. Ενώ όλοι οι Αχαιοί συμφώνησαν να επιστραφεί η κόρη του, ο Αγαμέμνονας δεν επιθυμούσε κάτι τέτοιο. Μάλιστα τον έδιωξε βίαια, προσβάλλοντάς τον με τα εξής λόγια: «Μη σε συναντήσω, γέροντα, κοντά στα καράβια ή τώρα να καθυστερείς ή ύστερα πάλι να έρχεσαι, γιατί δεν θα σε ωφελήσει το σκήπτρο και το στέμμα του θεού. Αυτή δεν πρόκειται να την απελευθερώσω, αλλά τα γηρατειά θα τη βρουν στο Άργος, στο σπίτι μου μακριά από την πατρίδα της να υφαίνει στον αργαλειό και να έρχεται στο κρεβάτι μου. Μπρος πήγαινε και μη με νευριάζεις, για να μην πάθεις κακό. Ο Χρύσης στα λόγια αυτά φοβήθηκε και έφυγε. Πήγε προς την θάλασσα και προσευχήθηκε στον θεό Απόλλωνα να τιμωρήσει τους Αχαιούς. Ο Απόλλωνας ακούγοντας την προσευχή αυτή, κατέβηκε από τον Όλυμπο οργισμένος και με τη φαρέτρα του έριξε τόξα στους Αχαιούς σπέρνοντας τον λοιμό. Στην αρχή, ο θάνατος εξαφάνισε τα ζώα και στη συνέχεια τους άνδρες. Στο επεισόδιο του Χρύση ο θεός θυμώνει και με τους Αχαιούς, όχι μόνο για ένα πρόσωπο. Αυτό βέβαια οφείλεται στο γεγονός πως ο ικέτης του κρατούσε τα στέμματα του θεού στα χέρια, έπρεπε οι Αχαιοί να τον σεβαστούν.

Σε αντίθετη περίπτωση ο Δίας, ο οποίος σχεδίασε την καταστροφή των Αχαιών για την προσβολή στον Αχιλλέα, χωρίς να έχει ο ίδιος προσωπικό θυμό. Το κακό κράτησε για εννιά μέρες και την δέκατη ο Αχιλλέας συγκάλυψε συνέλευση, μετά τη συμβουλή της Αθηνάς, η οποία είχε ιδιαίτερη αγάπη στους Αχαιούς. Στο σημείο αυτό, σταματά το επεισόδιο του Χρύση και αρχίζει το επεισόδιο του Αχιλλέα.

Ο Αχιλλέας προτείνει στη συνέλευση, η οποία έχει συγκληθεί, να φέρουν κάποιον μάντη ή ιερέα για να μάθουν τον λόγο τον οποίο θύμωσε ο θεός Απόλλωνας. Τότε ο μάντης Κάλχας παίρνει το λόγο και ζητά από τον Αχιλλέα να τον προστατέψει για να τους πει τον λόγο του θυμού του θεού Απόλλωνα. Ο Αχιλλέας, δέχτηκε να προστατέψει τον Κάλχαντα δίνοντας του τον λόγο του. Έτσι, ο Κάλχας εξηγεί πως αιτία της οργής του θεού είναι η προσβολή του Αγαμέμνονα προς τον Χρύση. Για να σταματήσουν λοιπόν οι συμφορές, τις οποίες έδωσε ο θεός ύστερα από την προσευχή του Χρύση σε αυτόν, θα πρέπει να επιστρέψουν την Χρυσηίδα στον πατέρα της και μάλιστα χωρίς λύτρα και να κάνουν θυσία εκατό βοδιών στην Χρύση. Έτσι μόνο θα εξευμενιστεί ο θεός. Ο Αγαμέμνονας απαντά πάλι οργισμένος στον Κάλχαντα και παρά τη θέλησή του να κρατήσει την Χρυσηίδα δέχεται να την δώσει αν αυτό είναι που θα σώσει το στρατόπεδο. Όμως, για να το κάνει αυτό θα πρέπει να πάρει άλλο γέρας, λάφυρο. Ο Αχιλλέας απαντά στην απαίτηση αυτή του Αγαμέμνονα και ο

Αγαμέμνονας στρέφει την απαίτηση εναντίον του. Η διαμάχη μεταξύ τους μόλις ξεκινά. Ο Αχιλλέας, τους απειλεί ότι θα φύγει και ο Αγαμέμνονας με απέχθεια δείχνει την αντιπάθεια, την οποία έχει προς αυτόν και του δηλώνει πως θα πάρει το δικό του γέρας, δηλαδή την Βρισηίδα.

Η ιστορία της Βρισηίδας και της Χρυσήδας υπάρχει στον επικό τύπο ιστοριών με βασικό μοτίβο την αρπαγή των γυναικών. Μη ξεχνάμε, πως ο Τρωϊκός πόλεμος βασίζεται στο μοτίβο της αρπαγής, της αρπαγής της ωραίας Ελένης. Η ένταση της σκηνής αυτής κορυφώνεται, όταν ο Αχιλλέας τραβάει το ξίφος του, για να λύσει τις διαφορές του όπως απαιτεί και ο ηρωικός κώδικας της εποχής εκείνης. Ωστόσο, η Αθηνά παρεμβαίνει και τον συνετίζει, αν και ξέρει πως ο Αγαμέμνονας διαπράττει ύβρη. Υπόσχεται στον Αχιλλέα, πως ο Αγαμέμνονας θα πληρώσει την πράξη του αυτή και πως θα τον αντεμείψει με τριπλάσια δώρα αν ηρεμήσει.

Με αυτό βέβαια εννοείται η αποκατάσταση της τιμής του ήρωα και η επιστροφή της κοπέλας. Έτσι, ο Αχιλλέας βεβαιώνει τον Αγαμέμνονα με όρκο πως θα έρθει η ώρα κατά την οποία θα τον παρακαλούν οι Αχαιοί να επιστρέψει πίσω στο στρατόπεδο, όταν ο Έκτορας θα τους αφανίζει. Τον λόγο παίρνει ο Νέστορας, ο οποίος προσπαθεί να ηρεμήσει τους δύο ήρωες, χωρίς όμως αποτέλεσμα. Ο λόγος του Νέστορα έχει θεωρηθεί από μελετητές ότι ανήκει σε ένα νεότερο στρώμα. Ακολουθεί πάλι μια ένταση μεταξύ τους, η οποία επισφραγίζει την ρήξη. Ο λόγος αυτός δεν είναι άλλος από την αρπαγή της Βρισηίδας. Ο Αγαμέμνονας θα πάρει την Βρισηίδα και ο Αχιλλέας θα λείπει από την μάχη. Η συνέλευση κλείνει με αυτή την απόφαση και ο μιν Αχιλλέας φεύγει με τον Πάτροκλο και άλλους συντρόφους του προς τα καράβια και ο δε Αγαμέμνονας ετοιμάζει πλοίο με αρχηγό τον Οδυσσέα, για να στείλει την Χρυσήδα πίσω στον πατέρα της. Οι Αχαιοί πραγματοποιούν καθαρτήρια τελετή και θυσία στον Απόλλωνα. Ο Αγαμέμνονας στέλνει κήρυκες να πάρουν την Βρισηίδα από τον Αχιλλέα. Ο Αχιλλέας του την παραδίνει και δακρυσμένος για την προσβολή την οποία υπέστη, πηγαίνει στη θάλασσα και προσεύχεται στη μητέρα του Θέτιδα, ζητώντας της να τον τιμήσει ο Δίας, αφού γεννήθηκε για να ζήσει λίγα χρόνια. Το δίλημμα για το αν αξίζει μια σύντομη ζωή αλλά με τιμή ή μια πλήρης ζωή χωρίς τιμή παρουσιάζεται στη ραψωδία Ι. Ο Αχιλλέας επιθυμεί φυσικά μια σύντομη ζωή αλλά με δόξα.

Γι' αυτό και ζητά από το Δία να τον τιμήσει. Το κλέος και η τιμή την εποχή εκείνη ήταν έννοιες με βαρύνουσα σημασία. Ζητά λοιπόν, μέσω της Θέτιδας, ο Δίας, να στριμώξει τους Αχαιούς στη θάλασσα. Η Θέτιδα τον συμβουλεύει να διατηρήσει τον

θυμό τον οποίο έχει και να απέχει από τον πόλεμο. Του υπόσχεται πως θα μιλήσει στον Δία. Από την άλλη, ο Οδυσσέας έχει φτάσει στη Χρύση με την πρεσβεία του, για να επιτευχθεί η συμφιλίωση. Στην αρχή παραδίνει την Χρυσίδα στον πατέρα της.

Στη συνέχεια κάνουν την θυσία. Ακολουθεί ευχαριστήρια προσευχή του Χρύση στον Απόλλωνα και του ζητά να σταματήσει τον όλεθρο των Αχαιών. Ο θεός εκπληρώνει για άλλη μια φορά την επιθυμία του Χρύση. Στο τέλος τρώνε και τραγουδάνε όλοι μαζί. Την επόμενη μέρα η πρεσβεία επιστρέφει στο στρατόπεδο, ενώ ο Αχιλλέας γεμάτος θυμός, έχει πια αποσυρθεί από την μάχη. Έτσι, το επεισόδιο του Χρύση φτάνει στο τέλος του και το επεισόδιο του Αχιλλέα έχει ξεκινήσει και κυριαρχεί σε όλη την *Ιλιάδα*.

Παραλληλίζοντας τα δύο επεισόδια καταλήγουμε σε κάποιες ομοιότητες και διαφορές μεταξύ τους.

Επεισόδιο Χρύση: α) Ο Αγαμέμνονας προσβάλλει τον Χρύση. Αιτία είναι μια γυναίκα, η κόρη του Χρύση, η οποία κρατείται ως λάφυρο από τον Αγαμέμνονα (Α 11-31).

β) Ο Χρύσης πηγαίνει στη θάλασσα και προσεύχεται στον Απόλλωνα, για να στείλει συμφορές στους Αχαιούς, για την προσβολή την οποία δέχτηκε από τον Αγαμέμνονα (Α 186 κ.εξ.).

γ) Ο Απόλλωνας θυμώνει και θέλοντας να τιμήσει τον ιερέα του επεμβαίνει άμεσα και σπέρνει τον όλεθρο στους Αχαιούς (Α 43 κ.εξ.).

δ) Οι Αχαιοί δεν ξέρουν τι να κάνουν και τελικά αποφασίζουν να σταλεί πρεσβεία στον Χρύση υπό τον Οδυσσέα και να γίνει εξιλαστήρια θυσία στον Απόλλωνα με πολλά ζώα (Α 59 κ.εξ. και Α 309 κ.εξ.).

ε) Η πρεσβεία υπό τον Οδυσσέα φτάνει στην Χρύση. Παραδίδεται η κόρη στον πατέρα της. Ο Χρύσης, προσεύχεται στον Απόλλωνα ευχαριστώντας τον, επειδή τον τίμησε και του ικανοποίησε την επιθυμία. Του ζητά να σταματήσει την τιμωρία των Αχαιών και ο Αγαμέμνονας ικανοποιεί και αυτή του την επιθυμία (Α 430 κ.εξ.).

στ) Μετά την προσευχή ακολουθεί θυσία και φαγοπότι (Α 445 κ.εξ.).

Από την άλλη, στο επεισόδιο του Αχιλλέα έχουμε τα εξής:

α) Ο Αγαμέμνονας προσβάλλει τον Αχιλλέα και αιτία είναι μια γυναίκα, η Βρισηίδα, η οποία έχει δοθεί ως λάφυρο στον Αχιλλέα και ο Αγαμέμνονας θέλει να του το στερήσει (Α 186 κ.εξ.).

β) Ο Αχιλλέας αποσύρεται δακρυσμένος και προσεύχεται στη μητέρα του ζητώντας

να μεσολαβήσει στο Δία και να τιμωρηθεί ο Αγαμέμνονας (Α 348 κ.εξ.).

γ) Ο Δίας αποφασίζει να τιμωρήσει τους Αχαιούς και να τιμήσει έτσι τον Αχιλλέα, αφού θα σπείρει την καταστροφή στο στρατόπεδο των Αχαιών. Ο Απόλλωνας αναλαμβάνει να εκπληρώσει το κύριο βάρος της πραγματοποίησης της απόφασης αυτής του Δία και να τιμωρήσει τους Αχαιούς (Α 523 κ.εξ. και Ο 59-64).

δ) Οι Αχαιοί τρομοκρατημένοι σκέφτονται να αποχωρήσουν. Τελικά στέλνουν πρεσβεία στον Αχιλλέα με τον Αίαντα, τον Οδυσσέα και τον Φοίνικα και του ζητάνε να επιστρέψει στη μάχη και θα του δοθεί η Βρισηίδα πίσω. Αυτός τους διώχνει άπραγους. Μετά τον θάνατο όμως του Πατρόκλου, αποκηρύσσει μόνος του τον θυμό του και δέχεται την Βρισηίδα με πολλά δώρα, τα οποία του δίνει ο Οδυσσέας (Τ 238 κ.εξ.).

ε) Ο Οδυσσέας παραδίδει την Βρισηίδα στον Αχιλλέα. Ο Αχιλλέας έχει ήδη ευχαριστήσει τον Δία (Π 233 κ.εξ.).

στ) Μετά τα δώρα ακολουθεί θυσία, φαγοπότι ύστερα από την συμβουλή του Οδυσσέα (Τ 266 κ.εξ.).

Παρατηρούμε λοιπόν πως το μοτίβο της οργής του Χρύση, είναι πιο απλό. Αρχικά, γίνεται η προσβολή της τιμής του ήρωα με την βίαιη αρπαγή κάποιου αγαπημένου προσώπου του. Στη συνέχεια, έχουμε την οργή του ήρωα, την αποχώρηση από το στρατόπεδο και την προσευχή-ικεσία προς τον θεό-προστάτη για να επέμβει και να τιμωρήσει τους ιθύνοντες. Ο θεός οργίζεται και αυτός μαζί με τον ήρωα και έτσι εξελίσσεται η δράση. Ο θυμός του θεού-προστάτη είναι βασικό στοιχείο στο μοτίβο της οργής, γιατί έτσι εξελίσσεται η δράση, αφού θα ακολουθήσει η τιμωρία αυτών που φταίνε. Έπειτα, στέλνεται πρεσβεία στον προσβεβλημένο ήρωα και επιστροφή του αγαπημένου του προσώπου και δώρα. Το μοτίβο της οργής του, κλείνει με την συμφιλιοτική διαδικασία, η οποία περιλαμβάνει την ευχαριστήρια προσευχή στον θεό-προστάτη, παράκληση να σταματήσει την τιμωρία των εχθρών και ακολουθεί θυσία και φαγοπότι.

Και στα δύο επεισόδια υπάρχουν ομοιότητες και διαφορές, οι οποίες διαμορφώνουν τη σχέση τους με την θεματική διάρθρωση του έργου αλλά και τη σχέση την οποία έχουν τα επεισόδια αυτά μεταξύ τους.

Και στους δύο προσβάλλεται η τιμή τους με την αρπαγή των αγαπημένων τους προσώπων από τον Αγαμέμνονα. Του Χρύση, μη δίνοντας την Χρυσηίδα πίσω και μιλώντας του προσβλητικά και του Αχιλλέα, παίρνοντάς του την Βρισηίδα. Θυμωμένοι και οι δύο πηγαίνουν στη θάλασσα να προσευχηθούν στον θεό-προστάτη

τους και να ζητήσουν την τιμωρία των Αχαιών. Ο Απόλλωνας αναλαμβάνει να τιμωρήσει τους Αχαιούς και στις δύο αυτές πειπτώσεις. Οι Αχαιοί στέλνουν και στους δύο πρεσβείες για συμφιλίωση και επιστρέφοντας τις γυναίκες τις οποίες άρπαξαν από αυτούς με πολλά δώρα. Και στα δύο πάλι επεισόδια ακολουθεί η συμφιλιωτική διαδικασία με προσευχές, δώρα, φαγητό, ποτό.

Διαφέρουν όμως, αφού ο Χρύσης είναι ξένος και του έχει αφαιρεθεί η κόρη του λόγω πολέμου. Με λύτρα προσπαθεί να εξαγοράσει τους Αχαιούς και να του την δώσουν πίσω (μοτίβο εξαγοράς). Η Χρυσήδα έχει απαχθεί από τους Αχαιούς ύστερα από μια επιδρομή. Αντίθετα, του Αχιλλέα του έχει αφαιρεθεί η παλλακίδα από έναν συμπολεμιστή του, τον Αγαμέμνονα, ο οποίος είναι ομοεθνής του και ζουν στο ίδιο στρατόπεδο, πολεμούν μαζί. Επίσης, ο Χρύσης είναι ιερέας του Απόλλωνα, κρατά τα ιερά σύμβολα του θεού πηγαίνοντας για ικεσία στους Αχαιούς. Άρα, η προσβολή του έχει ιερό χαρακτήρα, αφού είναι σα να προσβάλλουν οι Αχαιοί τον ίδιο τον θεό Απόλλωνα. Απ' την άλλη, η προσβολή του Αχιλλέα έχει ανθρώπινο χαρακτήρα, αφού είναι απλά γιος της θεάς, η οποία μεσολαβεί στον Δία. Επιπλέον, στο επεισόδιο του Χρύση οργίζεται όχι ο ιερέας τόσο, όσο ο θεός Απόλλωνας ενώ στον Αχιλλέα οργίζεται ο ίδιος ο ήρωας και ο Δίας του συμπαραστέκεται χωρίς όμως να δηλώνει την οργή του. Απλά θέλει να αποκαταστήσει την τιμή του Αχιλλέα, δεν έχει προσωπικό όφελος ο θεός. Βέβαια η οργή του Δία φαίνεται να υπάρχει (Ο 72 οὐτ' παύω χόλον), αλλά επισκιάζεται από τη βουλή, απόφασή του. Έπειτα, στη προσβολή του Χρύση, η συνέλευση με ομοφωνία επιθυμεί να του επιστραφεί η κόρη του, ενώ στην προσβολή του Αχιλλέα, ομοφωνία δεν υπάρχει. Επιπλέον, ο Χρύσης προσεύχεται κατευθείαν στον θεό-προστάτη του ενώ ο Αχιλλέας ζητά από την Θέτιδα να μεσολαβήσει στον Δία. Η Θέτιδα μιλά στον Δία και προσπαθεί να τον πείσει με βάση τις δικές τις ευεργεσίες και όχι την πίστη του γιού της σε θεούς.

Στο επεισόδιο του Χρύση για να λυθεί το πρόβλημα μετά από 9 δύσκολες μέρες για τους Αχαιούς, ζητούν την βοήθεια του μάντη, τον οποίο ο Αγαμέμνονας μετά το λόγο του, αποφασίζει συμφιλιωτική διαδικασία με δεδομένη την συγκατάβαση της συνέλευσης. Στην περίπτωση του Αχιλλέα δεν χρειάζεται μάντης. Ο Νέστορας, ως συμβουλάτορας είναι αυτός, ο οποίος προτείνει την παύση της διαμάχης με τη πρόταση του και έτσι αποφασίζει η συνέλευση τη συμφιλιωτική διαδικασία. Στον Χρύση η πρεσβεία οδηγεί στην συμφιλίωση ενώ στην περίπτωση του Αχιλλέα αρχικά δεν υπάρχει συμφιλίωση με την πρεσβεία, η οποία του στέλνεται. Θα δεχθεί την

Βρισηίδα και τα δώρα αργότερα, μετά τον θάνατο του Πατρόκλου. Έτσι, η συμφιλιοτική διαδικασία και οι ενέργειές της διασπώνται σε ανεξάρτητες ενέργειες και ο ποιητής με αυτόν τον τρόπο πετυχαίνει καθυστερήσεις, εντείνει την πλοκή, προκαλεί αγωνία.

Επίσης, ο Χρύσης στη δεύτερη προσευχή προς τον Απόλλωνα, τον ευχαριστεί και του ζητά να σταματήσει την τιμωρία των Αχαιών ενώ ο Αχιλλέας ζητά στη προσευχή του, η οποία γίνεται πριν από την επιστροφή της Βρισηίδας, να βοηθήσουν οι θεοί τον Πάτροκλο στη μάχη. Έτσι και στα δύο επεισόδια κυριαρχεί το μοτίβο της οργής.³⁷

Αξιοσημείωτο είναι πως αν ο θυμός του Αχιλλέα έφευγε τόσο γρήγορα, χωρίς την ανάμειξη του θεού στην τύχη ενός θνητού, τα ανθρώπινα συναισθήματα δεν θα είχαν μεγάλη σημασία, ούτε θα άξιζαν επική αφηγήση. Ο Όμηρος δεν επέλεξε τυχαία τον θυμό αλλά τον ανέλυσε με εξαιρετικό τρόπο. Ο Αγαμέμνονας υπόσχεται πολλά στον Αχιλλέα για να τον κάνει να ηρεμήσει και να επιστρέψει στη μάχη. Ο ποιητής παρουσιάζει όλα τα συναισθήματα του Αχιλλέα, τον εσωτερικό του κόσμο, την πάλη την οποία αισθάνεται. Η προσβολή όμως που δέχτηκε τα υπερβαίνει όλα και ο θυμός του για να πάψει χρειάζεται την ταπείνωση του αντιπάλου. Στον πόλεμο θα ξαναπάει λέει ο Αχιλλέας όταν θα έχει κάψει όλα τα καράβια των Αχαιών ο Έκτορας. Όταν λοιπόν φτάσει στα δικά του (ραψ. Ι) τότε θα γυρίσει στη μάχη για να τον ανατρέψει. Στη ραψωδία Λ στ. 610 (περί γούνατ έμὰ στήσεσθαι Άχαιοὺς λισσομένους· χρειῶ γὰρ ικάνεται οὐκέτ άνεκτός) αναφέρει στον Πάτροκλο την επιθυμία του να γυρίσει στη μάχη, αφού τον παρακαλέσουν οι Αχαιοί. Θα πρέπει να τον παρακαλέσουν πολύ για να ξεθυμάνει ο θυμός του. Ο πόλεμος φτάνει, ραψωδία Π, στα πλοία. Ο Πάτροκλος έχει πάρει τα όπλα του Αχιλλέα και μπαίνει στη μάχη. Ο Έκτορας σκοτώνει τον Πάτροκλο και κάπως έτσι ο Αχιλλέας θα ξεχάσει τον θυμό του για τον Αγαμέμνονα και θα μπει στη μάχη να εκδικηθεί για τον θάνατο του Πατρόκλου. Η Θέτιδα του δίνει τα καινούργια του όπλα και αυτός ορμά στη μάχη. Είναι δεδομένο πως ο Έκτορας θα συγκρουστεί με τον Αχιλλέα. Οι ανθρώπινες ηθικές αξίες παρουσιάζονται μέσα από τους ήρωες. Ο Αχιλλέας σκοτώνει τον Έκτορα και γυρίζει πίσω να κλάψει τον Πάτροκλο. Όλοι οι Αχαιοί (Ψ στ. 110 μυρομένοισι δὲ τοῖσι φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἥως ἀμφὶ νέκυν ἔλεεινόν.) κλαίνει για τον Πάτροκλο. Ο Πρίαμος στέλνεται από τον Ερμή στον Αχιλλέα για να ζητήσει το σώμα του γιού του. Αφού του δίνεται, κηδεύεται και έτσι κλείνει η τελευταία πράξη της

³⁷ Κωνσταντινόπουλος, 1995, 13-25

μήνιδος, της οργής.³⁸

Έτσι, συμπεραίνουμε ότι η *Ιλιάδα* ξεκινά με τον θυμό, ο οποίος ανατροφοδοτείται σε όλο το έργο. Ο Αγαμέμνωνας παίρνει το λάφυρο από τον Αχιλλέα. Η ταπείνωση αυτή, εξοργίζει τον Αχιλλέα, ο οποίος αποσύρεται από το στρατόπεδο και αποφασίζει να μην συμμετέχει στον πόλεμο. Οι Αχαιοί διχάζονται. Ο στρατός της Τροίας με την βοήθεια του Δία πετυχαίνει σημαντικές νίκες (Γ-Θ). Τότε ο Αγαμέμνωνας μη ξέροντας τι να κάνει, προσφέρει στον Αχιλλέα υλική ανταμοιβή για να γυρίσει πίσω στη μάχη. Ο Αχιλλέας απορρίπτει τα δώρα (Ι). Οι Τρώες προχωρούν και άλλο και σημειώνουν αρκετές νίκες (Λ-Π). Τίποτα δεν μπορεί να κάνει τον Αχιλλέα να αλλάξει γνώμη. Αυτό το οποίο τον κάνει να μπει πάλι στην μάχη είναι ο θάνατος του αγαπημένου του Πατρόκλου (Π-Ρ). Επιστρέφει στη μάχη, σκοτώνοντας τον Έκτορα (Σ-Ψ).

Ο Σαρπηδόνας, ο Πάτροκλος, ο Έκτορας είναι ήρωες, οι οποίοι σκοτώνουν αλλά και σκοτώνονται ηρωικά. Ο Αχιλλέας δε ξέρει αν θα δώσει το σώμα του Έκτορα για ταφή. Τελικά όμως πείθεται και το δίνει (Χ-Ω).³⁹

³⁸ Κομνηνού-Κακριδή, 1995, 11-18.

³⁹ Fowler, 2013, 34-5

Τρίτο κεφάλαιο: Επεισόδιο Χρύση και σύγκριση με Αχιλλέα

Το επεισόδιο του Χρύση, πραγματοποιείται τον δέκατο χρόνο του πολέμου. Ο Χρύσης καθυστερεί να ζητήσει την κόρη του πίσω και αυτό φανερώνει πως η αιχμαλωσία της κόρης του από τους Αχαιούς έγινε πριν, σε κάποια ληστρική επιδρομή. Ο Χρύσης και η Χρυσήδα είναι όπως φαίνεται γνωστά πρόσωπα. Ανήκουν στην προομηρική ποίηση και δεν αποτελούν επινόηση του Ομήρου. Η Χρυσήδα, καταγόταν από την Χρύση και είχε αιχμαλωτιστεί στη Θήβη, όπως πληροφορούμαστε από τα λόγια του Αχιλλέα (Α366 ὠχόμεθ' ἔς Θήβην, ἱερὴν πόλιν Ἡετίωνος, τὴν δὲ διεπράθομέν τε καὶ ἤγομεν ἐνθάδε πάντα· καὶ τὰ μὲν εὖ δάσσαντο μετὰ σφίσιν υἷες Ἀχαιῶν, ἐκ δ' ἔλον Ἀτρείδῃ Χρυσήϊδα καλλιπάρηον.).⁴⁰

Όταν αιχμαλωτίστηκε δεν πρέπει να βρισκόταν στη πατρίδα της.⁴¹

Στο πρόβλημα αν ήταν γνωστή η Χρυσήδα ή όχι, αρχαίοι σχολιαστές αναφέρουν πως:

- α) όσοι δέχονται την ομηρική διήγηση θεωρούν ότι η Χρυσήδα είχε πάει στη Θήβη, για να επισκεφτεί την Ιφινόη, την αδερφή του Ηετίωνα ή για να γλιτώσει τον πόλεμο. Κάτι τέτοιο δεν αναφέρεται από τον ποιητή. Ή ότι αυτή είχε πάει στη Θήβη, η οποία ήταν πιο μεγάλη και ασφαλής ενώ η Χρύση ήταν μικρή και χωρίς τείχος,
- β) όσοι δέχονται πως δε υπάρχει ασυμφωνία, πιστεύουν πως η Χρυσήδα αιχμαλωτίστηκε στην Χρύση,
- γ) άλλοι θεωρούν ότι οι στίχοι 366-392 πρέπει να αθετηθούν.

Η ασυμφωνία, η οποία υπάρχει ανάμεσα στον τόπο καταγωγής και αιχμαλωσίας μπορεί να δικαιολογηθεί, αφού η *Ιλιάδα* προϋποθέτει την αιτιολόγηση της διαμονής της Χρυσήδας στη Θήβη. Άρα, η αιτιολόγηση, η οποία υπάρχει στα *Κύπρια έπη* είναι προομηρική και γνωστή στον Όμηρο. Ήταν γνωστές στον επικό κύκλο οι ληστρικές επιδρομές.

Στα *Κύπρια έπη*, υπάρχει η ξακουστή ληστρική επιδρομή της Τευθρανίας καθώς και οι καταλήψεις πόλεων όπως της Λυρνησσού και της Πηδάσου. Η κατάληψη της Θήβης πρέπει να συμπεριλαμβάνεται σε αυτές. Στη ραψωδία Ζ (414 κ.εξ.), έχουμε πολλές πληροφορίες για την κατάληψη αυτή. Ο Αχιλλέας ήταν αυτός, ο οποίος σε μια εκστρατεία του στην Κιλικία, κατέλαβε τη Θήβη. Τότε, πήρε αιχμάλωτη τη μητέρα της Ανδρομάχης, αφού σκότωσε τους γιούς της και την ελευθέρωσε, αφού πήρε

⁴⁰ Κωνσταντινόπουλος, 1995, 25-26

⁴¹ Kirk, 2003, 147

αρκετά λύτρα. Και η Χρυσήδα και η Βρισηίδα αναφέρονται στα *Κύπρια έπη*. Και οι δύο αιχμαλωτίστηκαν στην ίδια επιχείρηση κατά την εκστρατεία του Αχιλλέα (Ζ 414, Β689-91). Η Βρισηίδα αιχμαλωτίστηκε στην Λυρνησσό και η Χρυσήδα στην Θήβη. Η ιστορία γύρω από την κατάληψη αυτών των πόλεων φαίνεται πως δεν ανήκει σε ομηρική επινόηση, εφόσον οι πόλεις αυτές δεν υπήρχαν τότε.

Βέβαια έχει δημιουργηθεί πρόβλημα με τον τόπο, στον οποίο αιχμαλωτίστηκε η Βρισηίδα. Στην *Ιλιάδα* θεωρείται η Λύρνησος ενώ στα *Κύπρια έπη* η Πήδασος. Ίσως η διαφορά τους οφείλεται σε λάθος μελέτη των πηγών.

Το ερώτημα, το οποίο τίθεται είναι αν τα *Κύπρια έπη* θέλουν να προετοιμάσουν την *Ιλιάδα* με την αναφορά αυτή στις γυναίκες ή αν έχουν επηρεαστεί από την *Ιλιάδα*.

Αν δεχτούμε την τελευταία περίπτωση τότε θα πρέπει να ορίσουμε υπεύθυνο τον Πρόκλο για τη θέση την οποία έχουν οι γυναίκες μέσα στα *Κύπρια έπη*, αν βέβαια αυτό δεν είχε γίνει από τον Στασινό και τον Κύπριο. Τα έπη του κύκλου μπορεί να είναι μεθομηρική ποίηση αλλά το υλικό τους είναι προομηρικό, όπως φαίνεται από την *Ιλιάδα*. Άρα, τα επύλλια, τα οποία υπάρχουν δεν μπορούν να αμφισβητηθούν.

Όλες οι ραψωδίες της *Ιλιάδας* μπορούν να αποτελέσουν ανεξάρτητα επύλλια.

Μια ανεξάρτητη προομηρική επική σύνθεση αποτελεί ο κατάλογος των πλοίων. Έχει ενσωματωθεί στην *Ιλιάδα*. Η ραψωδία Α, θα μπορούσε να αποτελεί ένα ανεξάρτητο επικό τραγούδι. Η ραψωδία Κ, είναι μια ανεξάρτητη επική δημιουργία, η οποία αργότερα προστέθηκε στην *Ιλιάδα*. Πολλές μικρές επικές συνθέσεις υπήρχαν για τους Αχαιούς και τον Αχιλλέα.

Η κατάληψη της Λυρνησσού, της Θήβης και της Πηδάσου σίγουρα δεν είναι επινόηση του ποιητή αφού οι πόλεις τότε δεν υπήρχαν. Ούτε ο τρωικός κατάλογος αναφέρει κάτι για αυτές. Αναφέρονται μόνο στην *Ιλιάδα* ως πόλεις, τις οποίες κυριεύσε ο Αχιλλέας. Είναι ονόματα προελληνικά και γνωστά σε κάποια προομηρική επική σύνθεση. Τις περισσότερες πιθανότητες να είναι ομηρική επινόηση έχει η αρπαγή της Βρισηίδας διαπλεκόμενη με την αρπαγή της Χρυσήδας.

Γιατί όμως ο ποιητής, αφού ήθελε με αυτή την αρπαγή να προκαλέσει τον θυμό του Αχιλλέα δεν παρουσίασε την κόρη να αρπάζεται στην πόλη της και περιέπλεξε τόσο το θέμα της κατάληψης της Θήβης; Και γιατί, να δίνεται έμφαση από τον ποιητή και δε σταματούσε στις ιεροτελεστίες με μία απλή αναφορά μόνο στη επιστροφή της Χρυσήδας; Το επεισόδιο του Χρύση αποτελεί έναυσμα για το επεισόδιο του Αχιλλέα, για αυτό ο ποιητής κανονικά θα έπρεπε να περιορίσει την έκταση του, αφού το χρησιμοποιούσε με σκοπό την οργή του Αχιλλέα. Αυτό βέβαια δεν γίνεται.

Ο ποιητής δεν περιορίζει το επεισόδιο αλλά δίνει αρκετές λεπτομέρειες.

Το μοτίβο της αρπαγής μετά την κυρίευση πόλεων και το μοτίβο της εξαγοράς υπάρχει και στην περίπτωση της Χρυσίδας και της Βρισηίδας. Μόνο που το επεισόδιο με τον Χρύση και την οργή του θεού Απόλλωνα είναι πιο δραματικό και παραστατικό.

Τα ονόματα της Χρυσίδας και της Βρισηίδας είναι πατρωνυμικά, δηλαδή προέρχονται από τον Χρύση και Βρίση. Πόλη της Βρισηίδας είναι η Βρίσα, η οποία βρισκόταν στη Λέσβο και της Χρυσίδας η Χρύση, λέξη σημιτικής καταγωγής, η οποία προέρχεται από τον χρυσό. Έτσι γίνεται κατανοητή και η σχέση του με τον θεό του φωτός, τον Απόλλωνα. Ο Απόλλωνας λατρευόταν στη Λυκία για αυτό και ήταν εχθρικός απέναντι στους Αχαιούς. Αυτή η λατρεία του Απόλλωνα και η σχέση του με την περιοχή δεν υπονομεύεται στο έπος. Οι θρύλοι, οι οποίοι έχουν δημιουργηθεί για τον θεό Απόλλωνα είναι γνωστοί και γίνονται σεβαστοί από τους αοιδούς, οι οποίοι συνέβαλαν στην διάδοσή τους. Σε καμία περίπτωση όμως οι αοιδοί, οι οποίοι όφειλαν την έμπνευση τους από τον θεό δεν μπορούσαν να τον πολιτογραφήσουν ως Έλληνα, όταν αναφέρονταν στις μάχες των Αχαιών και των Μικρασιατών.

Στην *Ιλιάδα* τώρα, ο θεός Απόλλωνας εκτός από τον Έκτορα βοηθά και άλλους ήρωες. Κυρίως οι ήρωες της Λυκίας είχαν έντονη θεϊκή υποστήριξη. Δύο τέτοιοι ήρωες, οι οποίοι αναφέρονται στην *Ιλιάδα*, αποτελούν προομηρικές συνθέσεις, επύλλια ή θρύλους και ενσωματώθηκαν στην *Ιλιάδα*, είναι η μονομαχία του Σαρπηδόνα με τον Τληπόλεμο με τον θάνατο του πρώτου και το επεισόδιο του Γλαύκου με τον Διομήδη.

Η περίπτωση του Χρύση πρέπει να είναι προομηρική επική σύνθεση με βάση την οργή και την εξιλέωση του Απόλλωνα, η οποία στόχο έχει την οργή του Αχιλλέα.

Το μοτίβο της οργής του Απόλλωνα και η τιμωρία στους υπεύθυνους, θεωρείται γνωστό σε όλους. Στα *Κύπρια έπη*, η θεά Άρτεμη είναι αυτή, η οποία θύμωσε με τον Αγαμέμνονα γιατί σκότωσε ένα ελάφι και είπε πως είναι καλύτερος τοξευτής από αυτήν.

Αυτή εξαιτίας του θυμού της, εμπόδιζε την επιστροφή των Ελλήνων προκαλώντας ταραχή στη θάλασσα. Ο Κάλχας πρότεινε να θυσιάσουν την κόρη του Αγαμέμνονα, την Ιφιγένεια. Η θεά πάλι θύμωσε με τον Οινέα και έστειλε τον Καλυδώνιο κάπρο. Το μοτίβο αυτό της προσβολής και οργής της θεάς απαιτεί εξιλαστήρια θυσία.

Άρα, ο Όμηρος είχε στη διάθεσή του πολλές ιστορίες για να αντλήσει υλικό. Διασκεύαζε ιστορίες και δημιουργούσε μια νέα επική διήγηση. Ωστόσο, αποτελεί

καινοτομία δική του, το γεγονός ότι ένας θνητός **μηνίει** και όχι ένας θεός.

Επίσης, η διασύνδεση του επεισοδίου του Χρύση με την οργή του Αχιλλέα αποτελεί και αυτό επινόηση του Ομήρου. Το γεγονός πως διαπλέκει έτσι το επεισόδιο του Χρύση με του Αχιλλέα, την αρπαγή των γυναικών, με τον Αγαμέμνονα να θέλει να πάρει άλλο γέρας, τον Αχιλλέα, ο οποίος θέλει να προστατεύσει τους πάντες από την αυθαιρεσία του Αγαμέμνονα, την Αθηνά, η οποία επεμβαίνει, ώστε να μη σκοτώσει ο Αχιλλέας τον Αγαμέμνονα, αποτελούν ένα παράδειγμα μεγάλης τέχνης. Ο ποιητής ξέρει να γοητεύει το ακροατήριο του και να το κρατά σε αγωνία.

Πιο αυθεντικό επομένως παρουσιάζεται το επεισόδιο του Χρύση, όπου η σχέση του ήρωα και θεού-προστάτη και η τιμωρία από τον θεό και η αντίθεση ανάμεσα στον δυνατό Αγαμέμνονα και στον αδύναμο Χρύση είναι στοιχεία δραματικά και αυθεντικά. Η οργή και ο θυμός του Αχιλλέα έχουν ως πρότυπο την οργή του Χρύση και του Απόλλωνα.⁴²

⁴² Κωνσταντινόπουλος, 1995, 25-39

Τέταρτο κεφάλαιο: Πρώτη και δεύτερη προσευχή

Ο Χρύσης μετά την προσβολή την οποία δέχτηκε από τον Αγαμέμνονα κατευθύνεται στη θάλασσα και προσεύχεται στον θεό-προστάτη του, τον Απόλλωνα. Πάει στη θάλασσα, γιατί αυτή συμβολίζει τη θλίψη, σε αντίθεση με τον Αχιλλέα που για αυτόν η θάλασσα είναι το σπίτι της μητέρας του. Κλαίει γιατί είναι αδύναμος. Δεν παρουσιάζεται οργισμένος αν και θα είναι.⁴³ Την ίδια κίνηση κάνει και ο Αχιλλέας μόνο που χαρακτηρίζεται οργισμένος (χολωθείς). Και οι δύο προσευχές εκτός του ότι δείχνουν την ευσέβεια των ηρώων, προσθέτουν και δράση στο έργο. Οι λέξεις, οι οποίες χρησιμοποιούνται είναι ίδιες, αφού και οι ενέργειες τις οποίες κάνουν είναι ίδιες (Α 34-5 βῆ δ' ἀκέων παρὰ θῖνα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης· πολλά δ' ἔπειτ' ἀπάνευθε κιὼν ἠρᾶθ' ὁ γεραῖος παρέβαλε με Α 348-51 αὐτὰρ Ἀχιλλεύς δακρύσας ἐτάρων ἄφαρ ἔζετο νόσφι λιασθείς, θῖν' ἔφ' ἄλός πολιῆς, ὀρόων ἐπ' ἀπείρονα πόντον· πολλά δὲ μητρὶ φίλῃ ἠρήσατο χεῖρας ὀρεγνύς·). Ο Χρύσης και η Θέτιδα χρησιμοποιούν τις ίδιες λέξεις (τόδε μοι κρήνον ἐέλδωρ) στην προσευχή την οποία κάνουν στους θεούς τους (Α 37-41 κλυθὶ μευ ἀργυρότοξ', ὃς Χρύσῃν ἀμφιβέβηκας Κίλλαν τε Ζαθέην Τενέδοιό τε Ἴφι ἀνάσσεις, Σμινθεῦ, εἴ ποτέ τοι χαρίεντ' ἐπὶ νηὸν ἔρεψα, ἢ εἰ δὴ ποτέ τοι κατὰ πῖονα μηρὶ' ἔκησεν ταύρων ἠδ' αἰγῶν, τόδε μοι κρήνον ἐέλδωρ παρέβαλε με Α 503-4 Ζεῦ πάτερ, εἴ ποτε δὴ σε μετ' ἀθανάτοισιν ὄνησα ἢ ἔπει ἢ ἔργω, τόδε μοι κρήνον ἐέλδωρ·).

Στη περίπτωση του Χρύση ο Απόλλωνας ανταποκρίνεται αμέσως (Α 41 τείσειαν Δαναοὶ ἐμὰ δάκρυα σοῖσι βέλεσσιν) ενώ στη περίπτωση της Θέτιδας χρειάζεται περισσότερος χρόνος, περισσότεροι στίχοι και επίμονη παράκληση για την αποκατάσταση της τιμής του Αχιλλέα (Α 505-8 τίμησόν μοι υἱόν, ὃς ὠκυμορώτατος ἄλλων ἔπλετ'· ἀτὰρ μιν νῦν γε ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων ἠτίμησεν· ἐλὼν γὰρ ἔχει γέρας, αὐτὸς ἀπούρας. ἀλλὰ σὺ πέρ μιν τεῖσον, Ὀλύμπιε μητίετα Ζεῦ·). Επίσης, ο Απόλλωνας επιλέγει τον τρόπο τιμωρίας των Αχαιῶν (Α 42 τείσειαν Δαναοὶ ἐμὰ δάκρυα σοῖσι βέλεσσιν) ενώ στην περίπτωση της Θέτιδας, η ίδια προτείνει την ποινή (Α 509-10 τόφρα δ' ἐπὶ Τρώεσσι τίθει κράτος, ὄφρ' ἂν Ἀχαιοὶ υἱὸν ἐμὸν τείσωσιν ὀφέλλωσιν τέ ἐ τιμῆ. Να τιμωρήσει ο Δίας τους Αχαιούς δίνοντας νίκες στους Τρώες, ώστε να παρακαλέσουν τον

⁴³ Pulleyn, 2000, 210-213

Αχιλλέα να επιστρέψει).

Συγκρίνοντας τις σκηνές αυτές της προσευχής, αυτή του Χρύση θεωρείται πιο φυσιολογική και τυπική, αφού υπάρχει επικοινωνία ανάμεσα στον ήρωα και στον θεό-προστάτη του. Ο ήρωας έχει στενή σχέση με τον θεό-προστάτη, ο θεός-προστάτης αισθάνεται τα ίδια συναισθήματα με τον ήρωα.

Στην περίπτωση του Αχιλλέα, ο Αχιλλέας ζητά από την μητέρα του να μεσολαβήσει στον θεό. Στην αρχή, η προσευχή αναφέρεται στο τι ζητά ο Αχιλλέας να πει η μητέρα του στον Δία και στο δεύτερο μέρος, τι πρέπει να κάνει ο Δίας. Η Θέτιδα δεν διευκρινίζει πως θα τιμήσουν οι Αχαιοί τον Αχιλλέα, αφού όλοι γνωρίζουν πως η αποκατάσταση της τιμής του θα γίνει με την επιστροφή της Βρισηίδας και με πολλά δώρα. Η προσευχή λοιπόν του Αχιλλέα και η παράκληση της Θέτιδας αντιστοιχούν ως σύνολο στην προσευχή του Χρύση.

Η μήνις εδώ αναφέρεται σε έναν θνητό, τον Αχιλλέα. Στην επική δημιουργία όμως η λέξη αυτή αναφέρεται σε θεούς. Η χρήση της λέξης αυτής σε συνδυασμό με το ρόλο του ήρωα στο μοτίβο αυτό, δεν ταιριάζουν με την εμπλοκή της Θέτιδας στο επεισόδιο. Για αυτό συμπεραίνεται πως η επική δημιουργία κερδίζει δράση και χρώμα με την εμπλοκή της Θέτιδας. Μεταφερόμαστε από το ανθρώπινο στο θεϊκό στοιχείο. Η σχέση της Θέτιδας και του Δία, φαίνεται και από την αγωνία του Δία, μήπως η Ήρα καταλάβει την επίσκεψη της Θέτιδας στον Όλυμπο. Και στα *Κύπρια έπη* έχουμε ίδια παράκληση προς τον Δία, όπως αυτής της Θέτιδας, με την Γαία. Ωστόσο, η παρέμβαση αυτή της Θέτιδας, φαίνεται ύποπτη, αφού ο Αχιλλέας (Π 233 νίψατο δ' αὐτὸς χεῖρας, ἀφύσσατο δ' αἶθοπα οἶνον. εὐχετ' ἔπειτα στὰς μέσῳ ἔρκει, λείβε δὲ οἶνον οὐρανὸν εἰσανιδῶν· Δία δ' οὐ λάθε τερπικέραυνον· Ζεῦ ἄνα, Δωδωναῖε, Πελασγικέ, τηλόθι ναίων, Δωδώνης μεδέων δυσχειμέρου, ἀμφὶ δὲ Σελλοὶ σοὶ ναίουσ' ὑποφῆται ἀνιπτόποδες χαμαιεῦναι....) ευχαριστεῖ τον Δία, θεωρεῖ ότι όλα έγιναν αφού αυτός τα ζήτησε. Είναι σαν ο ίδιος να έκανε την προσευχή στον Δία, όπως ο Χρύσης στον Απόλλωνα. Οι σχολιαστές προσπάθησαν να να εξηγήσουν αυτή την ασάφεια αναφέροντας πως ο Αχιλλέας παρουσίασε την προσευχή της Θέτιδας ως δική του και άλλοι αθετώντας τους στίχους αυτούς. Η παρουσία λοιπόν της Θέτιδας θεωρείται ύποπτη στην πρώτη προσευχή του Αχιλλέα, γιατί δημιουργεί ανωμαλία στην εξέλιξη του επεισοδίου και αναντιστοιχία με την δεύτερη προσευχή του Αχιλλέα. Στην ουσία δεν μπορούμε να γνωρίζουμε με βεβαιότητα αν τελικά ο Αχιλλέας απευθύνθηκε από την αρχή στον Δία ή αν

μεσολάβησε η Θέτιδα.

Επίσης, όταν σκοτώθηκε ο Πάτροκλος, η Θέτιδα (Σ 74-5 τέκνον τί κλαίεις; τί δέ σε φρένας ἴκετο πένθος; ἔξαύδα, μὴ κεῖθε· τὰ μὲν δὴ τοι τετέλεσται ἐκ Διός, ὡς ἄρα δὴ πρὶν γ' εὖχεο χεῖρας ἀνασχών....), για να παρηγορήσει τον Αχιλλέα είπε ότι έτσι έκανε ο Δίας. Η φράση όμως, η οποία χρησιμοποιείται καθώς και το σήκωμα των χεριών φανερώνουν σύμφωνα με σχολιαστές μια άμεση προσευχή του Αχιλλέα στον Δία. Επιπλέον, ο Δίας (Ο 75) αναφέρεται στην Ήρα και ότι δεν θα σταματήσει ο θυμός του αν δεν τιμωρηθούν οι Αχαιοί. Ο Δίας δεν νιώθει την οργή την οποία νιώθει ο Απόλλωνας. Ναι μεν συμερίζεται τον Αχιλλέα και συμπάσχει μαζί του αλλά μένει σιωπηλός και σκέφτεται, μέχρι να τον ταρακουνήσει η Θέτιδα. Στη συνέχεια, η σχέση Αχιλλέα και Δία είναι πιο άμεση, αφού του ζητά να ικανοποιηθεί η επιθυμία του, όπως είπε. Χρησιμοποιεί τη λέξη ἐέλδωρ (=επιθυμία), όπως και στη προσευχή του Χρύση (Α 41). Την φράση αυτή δεν την είπε ο Αχιλλέας αλλά η Θέτιδα (504).

Στη ραψωδία Ο 74-75, πρὶν γε τὸ Πηλεΐδαο τελευθῆναι ἐέλδωρ ὥς οἱ ὑπέστην πρῶτον, η απαίτηση του Αχιλλέα είναι πιο άμεση από ότι πριν.

Η διαμεσολάβηση της Θέτιδας είναι σημαντική για την υπόσχεση του Δία και την εκπλήρωση της επιθυμίας του Αχιλλέα από τον Δία. Στον Δία απευθύνονται και άλλοι ήρωες, όπως ο Αγαμέμνωνας (Θ 242), ο οποίος ζητά να μην χαθούν οι Αχαιοί από τους Τρώες. Επίσης, και ο Νέστορας (Ο 327), ζητά από τον Δία να σώσει τους Αχαιούς από τους Τρώες. Και ο Αϊάντας (Ρ 645), ζητά από τον Δία να απομακρύνει το σύννεφο, το οποίο εμποδίζει τους Αχαιούς στη μάχη.

Ήταν περίεργο, αυτός ο οποίος μεσολαβεί στον θεό για βοήθεια να μη στηρίζει το λόγο του στην πίστη του, αλλά να χρησιμοποιεί τις δικές του ευεργεσίες προς τους θεούς, όπως γίνεται στην περίπτωση της Θέτιδας και της διαμεσολάβησής της στον Δία.

Δεν γνωρίζουμε ακριβώς για ποιό λόγο ο ποιητής βάζει την Θέτιδα, ίσως γιατί θέλει να μη φανεί ο Αχιλλέας ως ένας άνθρωπος, ο οποίος θέλει το κακό των συμπατριωτών του. Επίσης, ίσως επειδή δεν ήταν τόσο στενή η σχέση του ήρωα με τον θεό-προστάτη.

Στο επεισόδιο με τον Χρύση, η ευχή του για τιμωρία των Αχαιών ήταν δικαιολογημένη ενώ στη περίπτωση του Αχιλλέα η ευχή του φαίνεται κάπως παράξενη. Η διαμεσολάβηση της Θέτιδας και η παρουσία της στην *Ιλιάδα*, γίνεται μόνο σύμφωνα με τους νεοαναλυτικούς και αν εξαιρέσουμε την ραψωδία Α, στις

ραψωδίες που συνδέονται με τον θάνατο του Πατρόκλου. Στη ραψωδία Σ, θρηνεί με τις αδερφές της το νεκρό Πάτροκλο. Επισκέπτεται τον Ήφαιστο και του ζητά να φτιάξει μια νέα πανοπλία για τον γιό της. Στη ραψωδία Τ, η Θέτιδα προστατεύει το άψυχο σώμα του Πατρόκλου από τις μύγες και του στάζει νέκταρ και αμβροσία. Στη ραψωδία Ψ, ξεκινά πάλι τον θρήνο μετά τον Αχιλλέα. Στη ραψωδία Ω καλείται από τον Δία να μεσολαβήσει στον γιό της και να τον πείσει να επιστρέψει το σώμα του Έκτορα στον πατέρα του.

Οι νεοαναλυτικοί θεωρούν πως οι ραψωδίες αυτές έχουν συντεθεί με βάση την Μεμνονίδα. Στην *Ιλιάδα* όμως δίνεται μεγαλύτερη έκταση στα γεγονότα αυτά.

Στην Μεμνονίδα η Θέτιδα προειδοποίησε τον γιό της πως μετά τον θάνατο του Μέμνονα θα πεθάνει και ο ίδιος. Γι' αυτό και τον καλούσε να απέχει από τη μάχη.

Ο Αχιλλέας λογικά θα της είπε πως θα απέχει. Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναζητήσουμε την συμμετοχή της Θέτιδας στο επεισόδιο του θυμού του Αχιλλέα.

Η παρουσία της Θέτιδας, η οποία ενσωματώθηκε από την ποιητή της Πατροκλείας προς την σκηνή της Μεμνονίδας στη ραψωδία Α, επεκτάθηκε και στη σκηνή της προσευχής, παρέχοντας έτσι μια καλύτερη δικαιολογία για την εμπλοκή της Θέτιδας στη ραψωδία. Η εμπλοκή της Θέτιδας στη σκηνή της προσευχής δεν μπορεί να αποδοθεί στον Όμηρο λόγω της άμεσης επικοινωνίας του Αχιλλέα με τον Δία, όπως είδαμε και παραπάνω. Η παρεμβολή της Θέτιδας φαίνεται και από το γεγονός πως δεν γνωρίζει τι συμβαίνει στον γιό της και μόλις ακούει την προσευχή του ανεβαίνει από τη θάλασσα. Τον ρωτάει τι έχει (Α 362-3 τέκνον, τί κλαίεις; τί δέ σε φρένας ἴκετο πένθος; ἔξαυδα, μὴ κεῖθε νόω, ἵνα εἶδομεν ἄμφω.). Αυτή όμως η ερώτηση θα είχε νόημα αν δεν είχε γίνει η προσευχή από τον Αχιλλέα, όπου εκεί της ανέφερε την αιτία της οργής του, την ψυχική του κατάσταση.

Στη συνέχεια (Α357 Ὡς φάτο δάκρυ χέων, τοῦ δ' ἔκλυε πότνια μήτηρ),

ο ποιητής διαβεβαιώνει πως άκουσε την προσευχή η Θέτιδα. Η άγνοια της Θέτιδας δεν μπορούμε να πούμε πως έχει ρητορικό χαρακτήρα ούτε και πως δικαιολογείται από την προσπάθεια εμπλοκής της στην προσευχή, η οποία γινόταν αρχικά στον Δία και άλλαξε μετά, ώστε να γίνει αποδεκτή η Θέτιδα. Η δράση της ξεκινά μετά την προσευχή, επεκτείνεται στους στίχους 394-412, 419-427, 493-527. Αναφέρεται το σχέδιο της και ανεβαίνει στον Όλυμπο να πει το αίτημα της στον Δία και όταν ο Αχιλλέας ζητά την εκπλήρωση του αιτήματός του. Η παράκλησή της βασίζεται στο επιχείρημα Α 503-4 Ζεῦ πάτερ, εἴ ποτε δὴ σε μετ' ἀθανάτοισιν ὄνησα ἢ ἔπει ἢ

ἔργω, τόδε μοι κρήνον ἐέλδωρ·. Και ο Αχιλλέας στα λόγια του της θυμίζει, τη βοήθεια την οποία έχει προσφέρει η ίδια στον Δία (Α 394-406 ἐλθοῦσ' Οὐλύμπόνδε Δία λίσαι, εἴ ποτε δὴ τι ἢ ἔπει ὤνησας κραδίην Διὸς ἠὲ καὶ ἔργω. πολλάκι γάρ σεο πατρὸς ἐνὶ μεγάροισιν ἄκουσα εὐχομένης, ὅτ' ἔφησθα κελαινεφεῖ Κρονίωνι οἷῃ ἐν ἀθανάτοισιν ἀεικέα λοιγὸν ἀμῦναι, ὅπποτε μιν ξυνδῆσαι Ὀλύμπιοι ἤθελον ἄλλοι, Ἥρη τ' ἠδὲ Ποσειδάων καὶ Παλλὰς Ἀθήνη· ἀλλὰ σὺ τὸν γ' ἐλθοῦσα, θεά, ὑπελύσαιο δεσμῶν, ὧχ' ἑκατόγχειρον καλέσασ' ἐς μακρὸν Ὀλυμπον, ὄν Βριάρεων καλέουσι θεοί, ἄνδρες δέ τε πάντες Αἰγαίων' —ὁ γὰρ αὔτε βίην οὔ πατρὸς ἀμείνων— ὅς ῥα παρὰ Κρονίωνι καθέζετο κύδει γαίων· τὸν καὶ ὑπέδεισαν μάκαρες θεοὶ οὐδ' ἔτ' ἔδησαν.)

Το μοτίβο της θέλησης του Δία από τα *Κύπρια ἔπη* μεταφέρεται στην *Ιλιάδα*.

Και εκεί η Γη παρακαλά τον Δία, ὅπως η Θέτιδα στην *Ιλιάδα*. Α5 οἴωνοῖσὶ τε πᾶσι, Διὸς δ' ἔτελείετο βουλή πρβλ με ἦρωες κτείνοντο, Διὸς δ' ἔτελείετο βουλή.

Στα *Κύπρια ἔπη* ο Δίας, ανταποκρίνεται στην παράκληση της Γη να ανακουφίσει την γη κάνοντας πόλεμο ενώ στην *Ιλιάδα* απαιτείται ο θυμός για να τιμωρήσει τους Αχαιούς και να τιμηθεί ο Αχιλλέας. Άρα, η Διὸς βουλή δεν ταιριάζει στην *Ιλιάδα*. Βλέπουμε δηλαδή την διάθεση του ποιητή να ενσωματώσει στη ραψωδία Α μοτίβα τα οποία υπήρχαν στα *Κύπρια ἔπη* ενώ η προειδοποίηση της Θέτιδας στον Αχιλλέα για τον θάνατό του αποτελεί αντικατοπτρισμό από σκηνή της Μεμνονίδας. Αυτό και οι σκηνές με την παρουσία της Θέτιδας στην Πατρόκλεια οφείλονται στο ποιητή τον οποίο έχει επηρεαστεί από την Μεμνονίδα. Επιπλέον, οι σκηνές αυτές της Θέτιδας, δεν πρέπει να αποδοθούν σε ένα μόνο πρόσωπο αφού είναι αντίθετοι οι ποιητικοί σκοποί που εξυπηρετούν. Ο ποιητής, ο οποίος ενσωμάτωσε στην ιστορία του θυμού του Αχιλλέα, την ικεσία της Θέτιδας θέλησε να τονίσει περισσότερο την απόφαση του Δία. Αυτό αποτέλεσε και το δεύτερο στρώμα, το οποίο κάλυψε το ομηρικό στρώμα με κέντρο τον θυμό του Αχιλλέα και τον θυμό του Δία, το οποίο αναφέρεται όμως αργότερα.

Ἐπρεπε λοιπόν στο προοίμιο που τονίζεται η μῆνις και ο χόλος του Αχιλλέα να ανήκει σε αυτόν και όχι να αντιστοιχεί σε ένα επεισόδιο στο οποίο τον πρώτο ρόλο θα έχει η μητέρα του επισκιάζοντας έτσι τη σχέση ἥρωα και θεού-προστάτη.

Η δεύτερη προσευχή του Χρύση γίνεται στον Απόλλωνα, αφού ο Οδυσσεύς έχει επιστρέψει σε αυτόν την κόρη του και η θυσία έχει ετοιμαστεί (Α 453-5 ἡμὲν δὴ ποτ' ἐμεῦ πάρος ἔκλυες εὐξαμένοιο, τίμησας μὲν ἐμέ, μέγα δ' ἴψασο λαὸν

Ἀχαιῶν· ἡδ' ἔτι καὶ νῦν μοι τόδ' ἐπικρήνον ἐέλδωρ· ἤδη νῦν Δαναοῖσιν ἀεικέα λοιγὸν ἄμυνον).

Ἡ προσευχή αὐτή στον θεό-προστάτη κλείνει καὶ τυπικά τον κύκλο τῆς εκδίκησης καὶ τῆς τιμωρίας τον οποίο εἶχε ανοίξει ἡ πρώτη προσευχή. Λειτουργεῖ ἔτσι ὡς ἀπαραίτητο μέρος τῆς συμφιλιωτικῆς διαδικασίας καὶ ἔχει συγκεκριμένο τυπικό.

Ἀρχικά, ὁ Χρῦσης εὐχαριστεῖ τον θεό γιὰ τὴν τιμὴ καὶ τὴν καταστροφή των Ἀχαιῶν. Στὴ συνέχεια τον παρακαλεῖ νὰ σταματήσει τον ὄλεθρο των Ἀχαιῶν. Το ἴδιο παρατηρεῖται καὶ στὴν εὐχαριστήρια προσευχή του Ἀχιλλέα (Π 236-39 ἡμὲν δὴ ποτ' ἐμὸν ἔπος ἔκλυες εὐξαμένοιο, τίμησας μὲν ἐμέ, μέγα δ' ἴψαο λαὸν Ἀχαιῶν, ἡδ' ἔτι καὶ νῦν μοι τόδ' ἐπικρήνον ἐέλδωρ). Ἡ ἐπικοινωνία του ἥρωα με τον θεό-προστάτη, ὅπως ἔχει ἀποδειχθεῖ μποροῦσε νὰ εἶναι ἀμεση. Ὁ Ἀρίσταρχος ἀθετοῦσε τους στίχους αὐτοὺς θεωρώντας πὼς αὐτοὶ ἔχουν μεταφερθεῖ ἀπὸ τὴν εὐχαριστήρια προσευχή του Χρῦση. Γι' αὐτὸν ἦταν μιὰ μεταγενέστερη παρεμβολή, ἡ ὁποία δὲν ἀντιστοιχοῦσε με τὴν σκηνὴ τῆς διαμεσολάβησης τῆς Θέτιδας.

Τὰ προβλήματα, τὰ ὁποία προκύπτουν εἶναι σημαντικότερα με τους γραμματικούς, οἱ ὁποῖοι δὲν θεώρησαν πὼς ἡ παρεμβολή τῆς Θέτιδας εἶναι μεταγενέστερη.

Ἀρχικά, ἡ εὐχαριστήρια προσευχή, ὅπως ὀρίζει το μοτίβο του θυμοῦ, πρέπει νὰ ἀκολουθεῖ μετὰ τὴν ικανοποίηση τῆς τιμῆς του ἥρωα πρὸς τὴν ὁποία ἀποσκοπεῖ ἡ θεϊκὴ παρέμβαση γιὰ τὴν παραδειγματικὴ καὶ σωφρονιστικὴ τιμωρία των Ἀχαιῶν. Αὐτὸ σημαίνει πὼς ἡ εὐχαριστήρια προσευχή αὐτὴ θὰ ἔπρεπε νὰ ἀκολουθεῖ μετὰ τὴν ἐπιστροφή τῆς Βρισηίδας με δῶρα στον Ἀχιλλέα, ὡς ἐνδειξη συγγνώμης γιὰ τὴν προσβολή που του ἐγίνε, ὅπως καὶ στὴ περίπτωση του Χρῦση. Το ἔτιμησας μὲν ἐμέ, δὲν ἀποδεικνύει τὴν ικανοποίηση του Ἀχιλλέα ἀπὸ τὴν καταστροφή των Ἀχαιῶν ἀλλὰ προϋποθέτει τὴν ἐπιστροφή τῆς γυναίκας με δῶρα, ὅπως το τόνισε ὁ Ἀχιλλέας ὅταν ἐστεῖλε τον Πάτροκλο στὴ μάχη (Π 84-6 ὡς ἄν μοι τιμὴν μεγάλην καὶ κῦδος ἄρηαι πρὸς πάντων Δαναῶν, ἀτὰρ οἱ περικαλλέα κούρην ἄψ ἀπονάσσωσιν, ποτὶ δ' ἄγλαδ' ἄδωρα πόρωσιν). Ὁ Σεναχηρεῖμ υποστηρίζει πὼς ὁ Ἀχιλλέας ζητᾶ καὶ δῶρα ὄχι λόγῳ ἀναίδειας καὶ φιλοχρηματίας ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀποκατασταθεῖ ἡ τιμὴ του, ὅπως ὀρίζει ὁ ἠρωϊκὸς κώδικας. Οφείλουν νὰ του ζητήσουν συγγνώμη. Ἀν αὐτὴ ἡ προσευχή ἀποτελεῖ μέρος τῆς συμφιλιωτικῆς διαδικασίας μᾶλλον θὰ λέγαμε πὼς τὴν ἀποσπᾶ καὶ τὴν παραβιάζει.

Ἐπίσης, ἡ εὐχαριστήρια προσευχή ἔχει ἀλλάξει γιὰ νὰ προσδεθεῖ πάνω σε αὐτὴν μιὰ νέα ἐπιθυμία ἀπὸ τον Ἀχιλλέα. Ζητᾶ ἀπὸ τον Δία νὰ δώσει τιμὴ καὶ δόξα στον

Πάτροκλο, αφού ο Αχιλλέας τον στέλνει να πολεμήσει στη θέση του και μάλιστα με την πανοπλία του (Π 238-42 ἤδ' ἔτι καὶ νῦν μοι τόδ' ἐπικρήνηνον ἐέλδωρ· αὐτὸς μὲν γὰρ ἐγὼ μενέω νηῶν ἐν ἀγῶνι, ἀλλ' ἔταρον πέμπω πολέσιν μετὰ Μυρμιδόνεσσι μάρνασθαι· τῷ κῦδος ἄμα πρόες, εὐρύοπα Ζεῦ, θάρσυνον δὲ οἱ ἦτορ ἐνὶ φρεσίν). Η επιθυμία αυτή του Αχιλλέα, η οποία αποτελεί το δεύτερο μέρος της προσευχής, καταλαμβάνει το χώρο στον οποίο ανήκε και η προσευχή για την άρση των κυρώσεων, όπως και την περίπτωση του Χρύση (Α455-6 ἤδ' ἔτι καὶ νῦν μοι τόδ' ἐπικρήνηνον ἐέλδωρ· ἤδη νῦν Δαναοῖσιν ἀεικέα λοιγὸν ἄμυνον). Η βουλή του Δία αναστέλλεται και μια νέα απόφαση μπαίνει στο προσκήνιο. Αυτό βέβαια νοθεύει το μοτίβο του θυμού, την αρχική ιστορία του, στην οποία η τιμωρία των Αχαιών είχε αποφασισθεί από τον Δία για την εκπλήρωση της επιθυμίας του Αχιλλέα και της εκπλήρωσης της τιμής του. Θα ήταν δυνατό όμως να πει κανείς πως αυτό οφείλεται στη νέα επιθυμία του Αχιλλέα και πως ο Δίας ως θεός-προστάτης θα πρέπει να ενεργήσει για αυτή. Εδώ πάλι προκύπτει ένα πρόβλημα, εφόσον η επιθυμία του Αχιλλέα ικανοποιείται. Η τυπική φράση Π 250 ὣς ἔφατ' εὐχόμενος, τοῦ δ' ἔκλυε μητίετα Ζεὺς, προϋποθέτει την ικανοποίηση της επιθυμίας του Αχιλλέα, όπως ακριβώς και στην περίπτωση του Χρύση (Α 43 ὣς ἔφατ' εὐχόμενος, τοῦ δ' ἔκλυε Φοῖβος Ἀπόλλων). Σε όλες τις περιπτώσεις, όταν κάποιος ήρωας απευθύνεται στον Δία, έχουμε και εκπλήρωση της επιθυμίας του (Θ 242 Ζεῦ πάτερ, τόδε μοι ἐπικρήνηνον ἐέλδωρ.... Ὡς φάτο, τὸν δὲ πατὴρ ὀλοφύρατο δάκρυ χέοντα, νεῦσε δὲ οἱ λαὸν σὸον ἔμμεναι οὐδ' ἀπολέσθαι, Ρ 645 Ζεῦ πάτερ, ἀλλὰ σὺ ῥῦσαι ὑπ' ἡέρος υἱᾶς Ἀχαιῶν, ποιήσον δ' αἴθρην.... Ὡς φάτο, τὸν δὲ πατὴρ ὀλοφύρατα δάκρυ χέοντα· αὐτίκα δ' ἡέρα μὲν σκέδασεν, Ο 372 Ζεῦ πάτερ.... μηδ' οὔτω Τρώεσσιν ἔα δάμνασθαι Ἀχαιοὺς. Ὡς ἔφατ' εὐχόμενος, μέγα δ' ἔκτυπε μητίετα Ζεὺς ἀράων αἴων Νηληϊάδαο γέροντος.).

Η απόφαση λοιπόν του Δία να ικανοποιήσει μερικώς την επιθυμία του ήρωα είναι κάτι πρωτόγνωρο για το έπος. Ο θεός στο έπος πάντα δέχεται την προσευχή του ήρωα και ικανοποιεί τις επιθυμίες του. Η δεύτερη προσευχή είναι και η μοναδική περίπτωση κατά την οποία ο θεός-προστάτης αποφασίζει αντίθετα από την επιθυμία του προσευχόμενου ήρωα. Ο Αχιλλέας ζητά να τιμηθεί ο Πάτροκλος και ο Πάτροκλος τελικά σκοτώνεται από τον Έκτορα. Ο Αχιλλέας δεν γνωρίζει για την ενέργεια αυτή του Δία. Ο Αχιλλέας όμως δεν σκέφτεται να κατηγορήσει τον Δία. Η σχέση ανάμεσα στον θεό-προστάτη και τον ήρωα σπάει κάτι το οποίο είναι

καινούργιο για το έπος.

Η ευχαριστήρια προσευχή θα έπρεπε να κλείνει την συμφιλωτική διαδικασία και τον θυμό. Αντίθετα αυτή φαίνεται να τροποποιείται και να μετακινείται από έναν άλλον ποιητή σε ένα νέο επεισόδιο, την Πατρόκλεια, η οποία έχει επηρεαστεί από την Μεμνονίδα. Για αυτό ακριβώς και δεν αισθάνεται προδομένος ο ήρωας από τον Δία, αφού η επιθυμία του αποτελεί απαραίτητο στοιχείο για την Πατρόκλεια.

Συνδέει διαφορετικά θέματα με πρωταγωνιστή τον Αχιλλέα.

Άλλο παράδοξο στη προσευχή του Αχιλλέα είναι ότι ο Αχιλλέας κάνει γνωστές τις αποφάσεις του στον Δία (Π 239-41 αὐτὸς μὲν γὰρ ἐγὼ μενέω νηῶν ἐν ἀγῶνι, ἀλλ' ἔταρον πέμπω πολέσιν μετὰ Μυρμιδόνεσσι μάρνασθαι).

Ο Αχιλλέας εδώ παίρνει μόνος του την απόφαση την οποία θέλει και όχι όπως γίνεται στο έπος με τους ήρωες να λειτουργούν σύμφωνα με την παρότρυνη των θεών. Εδώ μοιάζει ο Αχιλλέας να ορίζει βοηθό τον Δία. Μεταβάλλονται οι αρχές στο έπος και από θεοκεντρικό το πεδίο δράσης γίνεται ηρωοκεντρικό. Ο ήρωας και όχι ο θεός αποφασίζουν για τα γεγονότα. Άρα, και η ευθύνη του θανάτου του Πατρόκλου βαραίνει τον ίδιο τον Αχιλλέα και όχι τον Δία. Οι αποκλίσεις υπήρχαν στη σκηνή της δεύτερης προσευχής και δημιουργήθηκαν από την προσπάθεια του ποιητή να ενώσει τον θυμό με τον θάνατο και την εκδίκηση του φίλου του (Πατρόκλεια).

Η άποψη αυτή γίνεται πιο κατανοητή και από τις σκηνές με την πρεσβεία, οι οποίες θα ακολουθήσουν.⁴⁴

⁴⁴ Κωνσταντινόπουλος, 1995, 39-62

Πέμπτο κεφάλαιο: Πρώτη και δεύτερη πρεσβεία

Η ραψωδία I περιλαμβάνει την πρεσβεία, η οποία στέλνεται στον Αχιλλέα προκειμένου να επιστρέψει στη μάχη. Η πρεσβεία πάλι φανερώνει πως η *Ιλιάδα* είναι έργο πολλών ποιητών. Δύο στοιχεία το φανερώνουν αυτό. Πρώτον, η παρουσία του Φοίνικα και δεύτερον, η πρεσβεία σε παλαιότερες εκδοχές δεν υπάρχει.⁴⁵

Η ραψωδία αυτή και ο ρόλος της δεν συμβάλλει στην δράση του ποιήματος, αφού δεν αλλάζει την επικρατούσα κατάσταση. Οι Τρώες συνεχίζουν στην πεδιάδα και οι Αχαιοί βρίσκονται μέσα στα τείχη. Στη ουσία, με την ραψωδία αυτή ο Αχιλλέας έρχεται πάλι στο προσκήνιο. Του δίνεται η δυνατότητα να εγκαταλείψει την αρχική του στάση στη ραψωδία Α. Φυσικά, κάτι τέτοιο δεν το κάνει. Η ραψωδία I λοιπόν θεωρείται το κλειδί της *Ιλιάδας*. Ο Αχιλλέας απορρίπτει μια πρόταση δίκαιη στηριζόμενος στα υψηλά ηρωικά του κίνητρα. Η ραψωδία περιλαμβάνει ένα συμβούλιο, το οποίο συνεδριάζει, ώστε να βρεθεί λύση με τον Αχιλλέα. Ο Νέστορας μιλά στον Αχιλλέα και προσπαθεί να τον πείσει πως ο Αγαμέμνονας δεν έχει ανάγκη τα δώρα και πως έχει τιμήσει τον Αχιλλέα και με το παραπάνω. Ο Νέστορας προτείνει μια πρεσβεία υψηλότερου επιπέδου, τιμώντας έτσι τον Αχιλλέα. Έτσι, για άγνωστο λόγο, επιλέγονται ο Φοίνικας, ο Οδυσσέας και ο Αίαντας. Οι κήρυκες, οι οποίοι χρησιμοποιούνται είναι προσωπικοί βοηθοί του ηρωικού κόσμου. Ο Αχιλλέας επιφυλλάσει θερμή υποδοχή στην πρεσβεία. Στην ουσία οι δύο πρεσβευτές είναι ο Οδυσσέας και ο Αίαντας.⁴⁶

Η πρεσβεία, η οποία στέλνεται έχει συγκεκριμένο και αυτή μοτίβο, όπως και το μοτίβο του θυμού. Είναι μέρος της συμφιλιοτικής διαδικασίας για αυτό και για να στεφθεί με επιτυχία πρέπει να αποτελείται από πρόσωπα κύρους. Μία τέτοια πρεσβεία είναι και αυτή η οποία στέλνεται στον Χρύση.⁴⁷

Τα λόγια της ευχής της πρεσβείας και η προσευχή στον Ποσειδώνα θυμίζουν την προσευχή του Χρύση.⁴⁸

Ο Οδυσσέας ορίζεται από την συνέλευση ως ο επικεφαλής της πρεσβείας. Ο Οδυσσέας είναι ένα πρόσωπο γνωστό στον επικό κύκλο για την εξυπνάδα του. Αντικείμενο της πρεσβείας είναι η εκπλήρωση του αιτήματος του Χρύση με την επιστροφή της κόρης του σε αυτόν. Ο Οδυσσέας λοιπόν φέρνει εις πέρας την

⁴⁵ Page, 1999, 335

⁴⁶ Hainsworth 2004, 151-193

⁴⁷ Κωνσταντινόπουλος, 1995, 62-63

⁴⁸ Κακριδής, 1993, 87

αποστολή του και επιστρέφει στο στρατόπεδο.

Ενώ λοιπόν στη πρεσβεία του Χρύση όλα εξελίσσονται ομαλά, στη περίπτωση του Αχιλλέα αυτό δεν γίνεται. Η διαδικασία γίνεται περίπλοκη, αλλοιώνοντας έτσι τον χαρακτήρα της. Εδώ υπάρχουν δύο πρεσβείες. Η μία πρεσβεία στέλνεται για να μεταφέρει τη γυναίκα και τα δώρα και η άλλη, η οποία έχει προηγηθεί, προτείνει συμφιλιωτικές διαδικασίες.

Στο επεισόδιο του Χρύση, ο μάντης Κάλχας αποκάλυψε την αιτία της καταστροφής και πρότεινε να επιστρέψουν την Χρυσηίδα στον πατέρα της και να εξιλεώσουν τον Απόλλωνα, αν θέλουν οι Αχαιοί να σωθούν (Α 96-100 τοὔνεκ' ἄρ' ἄλγε' ἔδωκεν ἐκηβόλος ἠδ' ἔτι δώσει· οὐδ' ὃ γε πρὶν Δαναοῖσιν ἀεικέα λογὸν ἀπώσει, πρὶν γ' ἀπὸ πατρὶ φίλῳ δόμεναι ἐλικώπιδα κούρην ἀπριάτην ἀνάποινον, ἄγειν θ' ἱερὴν ἑκατόμβην ἐς Χρύσην· τότε κέν μιν ἰλασσάμενοι πεπίθοιμεν).

Στο επεισόδιο του Αχιλλέα γίνεται η συνέλευση, στην οποία προτείνεται η επιστροφή της Βρισηίδας με δώρα μόνο που ο μάντης δεν χρειάζεται. Η αιτία του θυμού είναι γνωστή σε όλους. Έτσι, ο Νέστορας κρίνεται ο πιο κατάλληλος ως σοφός γέροντας για να προτείνει την θεραπεία, να δώσει την λύση (I 106-113 ἔξ ἔτι τοῦ ὅτε, διογενές, Βρισηΐδα κούρην χωμένου Ἀχιλῆος ἔβης κλισίηθεν ἀπούρας οὐ τι καθ' ἡμέτερόν γε νόον· μάλα γάρ τοι ἔγωγε πόλλ' ἀπεμυθεόμην· σὺ δὲ σῶ μεγαλήτορι θυμῷ εἶξας ἄνδρα φέριστον, ὃν ἀθάνατοὶ περ ἔτεισαν, ἠτίμησας· ἔλων γὰρ ἔχεις γέρας· ἀλλ' ἔτι καὶ νῦν φραζώμεσθ' ὥς κέν μιν ἀρεσσάμενοι πεπίθωμεν δώροισιν τ' ἀγανοῖσιν ἔπεσσι τε μελιχίοισι).

Όπως και στην περίπτωση του Κάλχαντα και εδώ σημαντική θέση έχει η προσβολή του ήρωα (Α 94 ἠτίμησε και I 111 ἠτίμησας) και η θεραπεία του προβλήματος (Α 98-100 δόμεναι ἐλικώπιδα κούρην ἀπριάτην ἀνάποινον, ἄγειν θ' ἱερὴν ἑκατόμβην ἐς Χρύσην· τότε κέν μιν ἰλασσάμενοι πεπίθοιμεν και I 113 ἔλων γὰρ ἔχεις γέρας· ἀλλ' ἔτι καὶ νῦν φραζώμεσθ' ὥς κέν μιν ἀρεσσάμενοι πεπίθωμεν δώροισιν τ' ἀγανοῖσιν ἔπεσσι τε μελιχίοισι). Στην μια όμως προτείνεται εκατόμβη και στην άλλη δώρα. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η μια έχει θεοκεντρικό περιβάλλον (Απόλλωνας και Χρύσης) και η άλλη ανθρωποκεντρικό (Αχιλλέας).

Ο Αγαμέμνονας παρόλο που αποδέχεται την πρόταση και απαριθμεί πολλά δώρα, όταν κυριεύσουν την Τροία, η πρεσβεία με τον Οδυσσεά, Αίαντα και Φοίνικα πηγαίνει με άδεια χέρια. Τα ρήματα είναι δυϊκού αριθμού. Η χρήση του δυϊκού αυτού αριθμού ταιριάζει με την ύπαρξη δύο προσώπων και όχι τριών.

Ο Φοίνικας ως επικεφαλής φαίνεται να αγνοείται. Ο Αρίσταρχος θεωρεί πως ο δυϊκός αριθμός χρησιμοποιείται, αφού ο Φοίνικας δεν είναι παρών, γιατί αν ήταν δεν θα ήταν αρχηγός ο Οδυσσεύς (I 192). Ο Φοίνικας για τον Αρίσταρχο έχει ένα ειδικό ρόλο και δεν είναι μέρος της πρεσβείας. Ο ρόλος του ήταν να βοηθήσει τους πρεσβευτές.

Πολλοί μελετητές συμφώνησαν αργότερα με την άποψη του Αριστάρχου και τον βοηθητικό ρόλο του Φοίνικα. Ο Φοίνικας ήταν έμπιστος του Αχιλλέα και όχι πρεσβευτής του Αγαμέμνονα. Επιθυμεί να προετοιμάσει ψυχικά τον Αχιλλέα.

Βέβαια καμία από τις απόψεις αυτές δεν μπορεί να στηριχθεί στο κείμενο.

Ο Φοίνικας δεν φαίνεται να προετοίμασε τον Αχιλλέα. Ο Αχιλλέας εκπλήσσεται όταν βλέπει τον Οδυσσεύα και τον Αίαντα στη πρεσβεία και αυτό αποδεικνύεται και από την χρήση του δυϊκού αριθμού (I 192-3 τῷ δὲ βάτην προτέρω, ἠγεῖτο δὲ δῖος Ὀδυσσεύς, στὰν δὲ πρόσθ' αὐτοῖο· ταφῶν δ' ἀνόρουσεν Ἀχιλλεύς και I 197 χαίρετον· ἧ φίλοι ἄνδρες ἰκάνετον). Και ενώ ο αρχηγός έπρεπε να ξεκινήσει τον λόγο όπως είπε ο Νέστορας στο λόγο του, εδώ ξεκινά τον λόγο όχι ο Φοίνικας αλλά ο Οδυσσεύς, παρόλο που ο Αίαντας κάνει νεύμα στον Φοίνικα να ξεκινήσει.

Έτσι, αναδεικνύεται πως αρχηγός είναι ο Οδυσσεύς και η παρεμβολή του Φοίνικα είναι μεταγενέστερη. Ο λόγος του στηρίζεται σε μία αναφορά και στα λόγια του Αγαμέμνονα. Αναφέρει στον Αχιλλέα ότι τα συμφέροντα του είναι ίδια με αυτά των Αχαιών. Συγχαίρει τον Αχιλλέα αρχικά για την φιλοξενία του. Λέει στον Αχιλλέα σήκω και έλα να σώσεις τους Αχαιούς. Τα επιχειρήματα, τα οποία χρησιμοποιεί, είναι πως αυτή την στιγμή οι Αχαιοί χρειάζονται βοήθεια και τώρα πρέπει να την δώσει (στ. 249-51 αὐτῷ τοι μετόπισθ' ἄχος ἔσσεται, οὐδὲ τι μῆχος ρεχθέντος κακοῦ ἔστ' ἄκος εὐρεῖν· ἀλλὰ πολὺ πρὶν) και τον παροτρύνει να θυμηθεί όσα του είχε πει ο πατέρας του και να παραμερίσει τον θυμό του (στ.252-60 ὦ πέπον ἧ μὲν σοὶ γε πατὴρ ἐπετέλλετο Πηλεὺς ἦματι τῷ ὅτε σ' ἐκ Φθίης Ἀγαμέμνονι πέμπε· "τέκνον ἐμόν, κάρτος μὲν Ἀθηναίη τε καὶ Ἥρη δώσουσ', αἷ κ' ἐθέλωσι, σὺ δὲ μεγαλήτορα θυμὸν ἴσχειν ἐν στήθεσσι· φιλοφροσύνη γὰρ ἀμείνων· ληγέμεναι δ' ἔριδος κακομηχάνου, ὄφρα σε μᾶλλον τίωσ' Ἀργείων ἡμὲν νέοι ἠδὲ γέροντες." ὡς ἐπέτελλ' ὁ γέρων, σὺ δὲ λήθειαι· ἀλλ' ἔτι καὶ νῦν παύε', ἔα δὲ χόλον θυμαλγέα· σοὶ δ' Ἀγαμέμνων ἄξια δῶρα δίδωσι μεταλήξαντι χόλοιο.).

Του αναφέρει, πως ο Αγαμέμνονας θα του δώσει τιμές και ικανοποίηση αν γυρίσει (στ. 260-99 παύε', ἔα δὲ χόλον θυμαλγέα· σοὶ δ' Ἀγαμέμνων ἄξια δῶρα δίδωσι μεταλήξαντι χόλοιο. εἰ δὲ σὺ μὲν μευ ἄκουσον, ἐγὼ δὲ κέ τοι καταλέξω ὅσσα

τοι ἐν κλισίῃσιν ὑπέσχετο δῶρ' Ἀγαμέμνων'.... ταῦτά κέ τοι τελέσειε μεταλήξαντι χόλοιο.).⁴⁹ Ο Οδυσσεύς προσπαθεί να πείσει τον Αχιλλέα πως ότι κάνει να το κάνει για το καλό των Αχαιών, των συντρόφων του.⁵⁰ Ο Αχιλλέας δεν οργίζεται με την συμπεριφορά των πολέμαρχων, επειδή δεν παίρνουν το μέρος του αλλά γιατί δεν καταδικάζουν την απόφαση του Αγαμέμνονα.⁵¹ Ο Αχιλλέας αναγνωρίζει όσα του είπε ο Οδυσσεύς χωρίς όμως να δίνει σημασία στο τρίτο επιχείρημα. Ο Αχιλλέας ως εχθρός του ορίζει τον Αγαμέμνονα. Τίποτα δεν μπορεί να ανταμείψει την στέρηση της τιμής του από τον Αγαμέμνονα, ο οποίος του πήρε την Βρισηίδα. Δεν αξίζει να χάσει τη ζωή του εφόσον έχει χάσει την τιμή του. Αυτό βέβαια είναι λίγο εγωιστικό. Ο Φοίνικας προσπαθεί να αναδείξει πως πρέπει να υπάρξει διαλλακτικότητα και πως αυτό το λέει λόγω άρνησης και θυμού. Η δόξα για τον Αχιλλέα είναι πιο σημαντική από τη ζωή. Υποπτεύεται μια συνομωσία εναντίον του, για να τον αναγκάσουν να πολεμήσει. Σαρκάζεται τις αγωνίες του Αγαμέμνονα. Ο Αγαμέμνονας προσφέρει ανταμοιβή αλλά όχι την Βρισηίδα την οποία πήρε από τον Αχιλλέα άρα σύμφωνα με τον Αχιλλέα δεν έχει μετανιώσει απλά βρίσκεται σε δύσκολη θέση και δεν ξέρει τι να κάνει. Καμία ανταμοιβή δεν μπορεί να ηρεμήσει τον πόνο του Αχιλλέα.⁵² Η πρεσβεία είναι το αποφασιστικό μέρος της *Ιλιάδας*. Πάνω απ' όλα η απάντηση του Αχιλλέα στις τελευταίες ομιλίες των τριών πρεσβευτών φαινόταν σημαντική για την αποδοχή των εσωτερικών διαδικασιών του.⁵³

Ο Φοίνικας δεν ήταν μέλος της πρεσβείας, αφού από την ραψωδία Α φαίνεται να έχει αποχωρήσει από το στρατόπεδο των Αχαιών (Α 306). Σύμφωνα με τον Page μέσα από τα λόγια του Φοίνικα αποδεικνύεται πως πρόκειται για μια μεταγενέστερη επεξεργασία του κειμένου. Αρχικά στη ραψωδία I 495-501 ἄλλ', Ἀχιλεῦ, δάμασον θυμὸν μέγαν· οὐδέ τί σε χρὴ νηλεὲς ἦτορ ἔχειν· στρεπτοὶ δέ τε καὶ θεοὶ αὐτοί, τῶν περ καὶ μείζων ἄρετὴ τιμὴ τε βίη τε. καὶ μὲν τοὺς θυέεσσι καὶ εὐχολῆς ἀγανῆσι λοιβῆ τε κνίσση τε παρατρῶσ' ἄνθρωποι λισσόμενοι, ὅτε κέν τις ὑπερβῆη καὶ ἀμάρτη. Η ηθική του Φοίνικα εδώ είναι κάτι ξένο ως προς την *Ιλιάδα*. Η έννοια της ανθρώπινης ευθύνης και της θεϊκής τιμωρίας αποκτούν νέα διάσταση. Οι σχέσεις ανθρώπου και θεού στο έπος είναι συγκεκριμένες, ώστε ο άνθρωπος δεν έχει καμία

⁴⁹ Κωνσταντινόπουλος, 1995, 62-64

⁵⁰ Hainsworth, 2004, 201-202

⁵¹ Adkins, 1982, 302-310

⁵² Hainsworth, 2004, 211-236

⁵³ Cairns, 2001, 364-370

ευθύνη για τις πράξεις του. Κανένας δεν ζητά ευθύνη από τον ήρωα π.χ. από τον Αγαμέμνονα, ο οποίος, πήρε την Βρισηίδα, αφού για αυτό οφείλεται κάποιος Θεός κάποια Μοίρα ή Ερινύα, επειδή τον τύφλωσαν Τ 86-88 ἐγὼ δ' οὐκ αἴτιος εἰμι ἀλλὰ Ζεὺς καὶ Μοῖρα καὶ ἡεροφοῖτις Ἐρινύς, οἳ τέ μοι εἰν ἀγορῆ φρεσὶν ἔμβαλον ἄγριον ἄτην. Ὅπως υποστήριξε και ο Snell, οι θεοί ορίζουν τις ενέργειες των ανθρώπων. Ὅτι σχεδιάζει, εκτελεί ο άνθρωπος οφείλεται σε θεϊκή ενέργεια. Στην *Ιλιάδα* ο άνθρωπος δεν παίρνει μόνος του αποφάσεις.

Επίσης, στη ραψωδία I 455-57 μή ποτε γούνασιν οἷσιν ἐφέσσεσθαι φίλον υἱὸν ἐξ ἐμέθεν γεγαῶτα· θεοὶ δ' ἐτέλειον ἐπαράς, Ζεὺς τε καταχθόνιος καὶ ἐπαινή Περσεφόνεια. Οι παραπάνω απόψεις αυτές για τον Ἄδη και την Περσεφόνη δεν ταιριάζουν με το υπόλοιπο έπος. Ο Ἄδης εδώ ορίζεται ως ο Δίας του Κάτω Κόσμου και για πρώτη φορά δίνονται πληροφορίες για την γυναίκα του. Οι Ερινύες παίρνουν εκδίκηση και ανήκουν στο βασίλειό του. Οι Λιτές, νέες δυνάμεις, κόρες της Ἄτης και του Δία, τρέχουν πίσω της και προσπαθούν να διορθώσουν τα σφάλματά της. Ὅλο αυτό το στρώμα θυμίζει τραγωδία Αισχύλου. Επιπλέον, στη ραψωδία I 439, ἤματι τῷ ὄτε σ' ἐκ Φθίης Ἀγαμέμνονι πέμπε, και 447-8 οἷον ὄτε πρῶτον λίπον Ἑλλάδα καλλιγύναικα, φεύγων νείκεα πατρὸς Ἀμύντορος Ὀρμενίδαο.

Ενώ όλοι γνωρίζουν πως ο Πηλέας βασίλευε την Ελλάδα και τη Φθία εδώ υπάρχει ένα παράδοξο. Ο Φοίνικας θεωρεί πως τη Φθία βασιλεύει ο Πηλέας και την Ελλάδα την κρατεί για τον πατέρα του. Αυτά τα λόγια του Φοίνικα είναι επινόηση του ποιητή, ο οποίος δεν θυμόταν τι είχε προηγηθεί και το βασίλειο του Αχιλλέα.

Επίσης, I 479-487 Φθίην δ' ἐξικόμην ἐριβώλακα, μητέρα μήλων, ἐς Πηλῆα ἄναχθ'· ὁ δὲ με πρόφρων ὑπέδεκτο, καὶ μ' ἐφίλησ' ὡς εἴ τε πατὴρ ὄν παῖδα φιλήση μοῦνον τηλύγετον πολλοῖσιν ἐπὶ κτεάτεσσι, καὶ μ' ἀφνειὸν ἔθηκε, πολὺν δὲ μοι ὤπασε λαόν· ναῖον δ' ἐσχατιὴν Φθίης, Δολόπεσσι ἀνάσσω. καὶ σε τοσοῦτον ἔθηκα, θεοῖς ἐπιείκελ' Ἀχιλλεῦ, ἐκ θυμοῦ φιλέων, ἐπεὶ οὐκ ἐθέλεσκες ἄμ' ἄλλω οὔτ' ἐς δαῖτ' ἵεναι οὔτ' ἐν μεγάροισι πάσασθαι.

Ο Φοίνικας λέει στον Αχιλλέα πως ο Πηλέας τον υποδέχτηκε σαν γιό του και του πρόσφερε να βασιλεύει την χώρα των Δολόπων. Αν αυτό ισχύει, τότε ο Φοίνικας δεν θα ήταν παιδαγωγός του Αχιλλέα στο παλάτι του Πηλέα.

Πάλι στη ραψωδία I 524-6 οὔτω καὶ τῶν πρόσθεν ἐπευθόμεθα κλέα ἀνδρῶν ἡρώων, ὄτε κέν τιν' ἐπιζάφελος χόλος ἴκοι· δωρητοὶ τε πέλοντο παράρρητοὶ τ' ἐπέεσσι. Το κομμάτι αυτό αναφέρει στον Μελέαγρο. Αφαιρείται ο δαυλός, δηλαδή

τα μαγικά στοιχεία του παλιού αιτωλικού παραμυθιού με σκοπό να συνδεθεί με τον θάνατο των Αιτωλών και την κατάρα της μάνας. Το χρησιμοποιεί εδώ ο Φοίνικας για να πείσει τον Αχιλλέα. Ο θυμός του Μελεάγρου, η πρεσβεία, η οποία του στέλνεται, η απόρριψη της συμφιλίωσης, η άρνηση στη μάχη, η παράκληση της Κλεοπάτρας, η οποία ήταν η γυναίκα του, να βοηθήσει τους Αιτωλούς, οι οποίοι κινδύνευαν από τους Κουρήτες, δεν ταιριάζει να θεωρούνται πρότυπο για την απόρριψη της συμφιλίωσης του Αχιλλέα και την παράκληση του Πατρόκλου. Απλά χρησιμοποιείται ως προσθήκη για να πείσει τον Αχιλλέα ο Φοίνικας. Ο θυμός του Μελεάγρου έχει δημιουργηθεί προς τον θυμό του Αχιλλέα, ενώ στην επική παραλλαγή της Μελεαγρίδας, δεν υπήρχε μοτίβο θυμού. Ο Μελεάγρος δεν έχει τη συμπαράσταση ενός θεού όπως έχει ο Αχιλλέας τον Δία. Έτσι, το μοτίβο της προσβεβλημένης τιμής του ήρωας μεταφέρεται από θεοκεντρικό σε ανθρωποκεντρικό επίπεδο μέσα στην *Ιλιάδα*.

Η μορφή της Μελεαγρίδας στην *Ιλιάδα* είναι αλλαγμένη. Η πρεσβεία η οποία στέλνεται στον Αχιλλέα είναι μία ενώ στον Μελέαγρο είναι πολλές. Ο Μελέαγρος όμως σε αντίθεση με τον Αχιλλέα δεν αποσύρεται από τη μάχη γιατί έχει προσβληθεί βαριά η τιμή του. Δεν πρόκειται δηλαδή για το μοτίβο της προσβολής της τιμής. Επίσης, ενώ ο Μελέαγρος ως ιστορία χρησιμοποιείται για να πείσει τον Αχιλλέα να δεχτεί τα δώρα, ο ίδιος δεν τα δέχτηκε. Η άρνηση αυτή του Μελεάγρου έναντι των πρεσβειών και της συμφιλίωσης δεν συνεπάγεται την τιμωρία του, όπως στην περίπτωση του Αχιλλέα.⁵⁴ Ο Μελέαγρος χρησιμοποιείται για να αναδειχθεί ότι και μεγάλοι ήρωες όταν δεχτούν δώρα μαλακώνεται ο θυμός τους. Δηλαδή το μοτίβο οργής, η απόσυρση, όλεθρος, επάνοδος.⁵⁵

Η πιο σημαντική διαφορά του είναι η άρνηση της συμφιλίωσης διαδικασίας την οποία δρομολογεί η πρεσβεία. Στον ηρωικό κώδικα τιμής, ο οποίος κυριαρχεί στο ηρωϊκό έπος, η απόρριψη στις προτάσεις της πρεσβείας δεν επιτρέπεται.

Στον Αχιλλέα ίσως επιτρέπεται αφού έτσι θα οδηγούμαστε στην Πατρόκλεια. Ο ίδιος ο Αχιλλέας ζητά από τον Πάτροκλο να του χαρίσει δόξα για να γυρίσουν οι Αχαιοί την Βρισηίδα με δώρα (Π 85-6 ἀτὰρ οἱ περικαλλέα κούρην ἄψ ἄπονάσσωσιν, ποτὶ δ' ἄγλαα δῶρα πόρωσιν). Η Αθηνά, ήδη από την ραψωδία Α, υποσχέθηκε στον Αχιλλέα πως θα λάβει πολλά δώρα και αυτό δεν αφήνει καμία αμφιβολία για

⁵⁴ Κωνσταντινόπουλος, 1995, 64-72

⁵⁵ Edwards, 2001, 310

άρνηση της προσφοράς της οποίας θα λάβει ο ήρωας. Ακόμα και ο ίδιος ο Φοίνικας υποστηρίζει πως όλοι οι ήρωες εξευμενίζονται με δώρα και δέχονται τις συμφιλιωτικές προτάσεις. Άρα, ο ηρωικός κώδικας είναι τέτοιος που δεν επιτρέπει απόρριψη των δώρων και της συμφιλίωσης.

Και στην *Ιλιάδα*, η οποία κινείται στο ηρωικό πλαίσιο και στο μοτίβο του θυμού δεν είναι δυνατό να υπήρχε τέτοια σκηνή. Ωστόσο, το μοτίβο του θυμού του Αχιλλέα, σε μια τέτοια επική σύνθεση δεν θα μπορούσε να εξευμενιστεί με δώρα. Έχει θιχτεί η τιμή του ήρωα.⁵⁶ Η προσφορά του Αγαμέμνονα δίκαιη και ο Αχιλλέας άδικος.⁵⁷ Ψυχολογική και ηθική και μυθική δικαίωση της μήνιδος, οργής του Αχιλλέα. Ικανοποίηση του Αχιλλέα για την θέση του Αγαμέμνονα, δικαίωση μήνιδος.

Ο Αχιλλέας τιμάται τώρα. Και μυθική λόγω της σύνδεσης με τον Μελέαγρο.⁵⁸ Δίνονται δυνάμεις, οι οποίες δίνονται στον Αχιλλέα από τον ποιητή. Είναι ένας χαρακτήρας που δεν συμβιβάζεται. Απεχθάνεται τον Αγαμέμνονα. Θεωρεί πως δεν έχει μετανοήσει, δεν έχει καταλάβει το λάθος το οποίο έκανε. Πιστεύει πως οι φίλοι του δεν του συμπαραστέκονται, όπως θα έπρεπε να κάνουν.⁵⁹

Ο λόγος του Φοίνικα είναι η δημιουργία ενός νέου ποιητή, ο οποίος θέλει να δώσει μια νέα διάσταση στον θυμό. Η άρνηση του Αχιλλέα δημιουργεί τις συνθήκες για την ενοχή και την τιμωρία, εκδίκηση για τον θάνατο του φίλου του, εφόσον ο ίδιος τον έστειλε στη μάχη.

Η πρεσβεία, όπως είναι στη ραψωδία Ι δεν έγινε ποτέ. Ο Αχιλλέας, ο οποίος την απέρριψε φαίνεται να την αγνοεί εντελώς. Ωστόσο, είναι τόσο σημαντικός ο ρόλος της μέσα στην *Ιλιάδα*, που ο ποιητής δεν μπορεί να την ξεχάσει εύκολα. Αυτό αναδεικνύεται από δύο χωρία, τα οποία είναι τα εξής: α) Στη ραψωδία Λ 608 *ᾧε Μενoitιάδη, τῷ ἐμῷ κεχαρισμένε θυμῷ, νῦν οἴω, περὶ γούνατ ἐμὰ στήσσεσθαι Ἄχαιοῦς λισσομένους.....*, όπου μετά την πρεσβεία ο Αχιλλέας λέει στον Πάτροκλο ότι μετά την πίεση την οποία θα δεχτούν οι Αχαιοί από τους Τρώες στη μάχη, θα πέσουν παρακαλώντας τον να γυρίσει πίσω στη μάχη. Κι όμως, την προηγούμενη μέρα τον είχε επισκεφθεί η πρεσβεία και πως είναι δυνατόν να το ξέχασε αυτό.

Τα λόγια του αυτά παρουσιάζουν την άγνοια του ποιητή για την πρεσβεία, η οποία είχε σταλεί στον Αχιλλέα.

⁵⁶ Κωνσταντινοπουλος, 1995, 72-3

⁵⁷ Bowra, 1930, 18-19

⁵⁸ Κακριδής, 1993, 94-5

⁵⁹ Edwards, 2001, 317-320

Ίσως βέβαια και ο Αχιλλέας να μην έμεινε ευχαριστημένος από την πρεσβεία και να ήθελε όλοι οι Αχαιοί να πέσουν στα πόδια του και να τον παρακαλέσουν να γυρίσει πίσω. Αυτό όμως και πάλι δεν μπορεί να επιβεβαιωθεί από τα λόγια του Αχιλλέα για την πρεσβεία της προηγούμενης νύχτας. Δεν παραπονέθηκε πουθενά για τον αριθμό των προσώπων της πρεσβείας ούτε και για τις αποφάσεις τους. Αυτή η ερμηνεία θα φανέρωνε έναν Αχιλλέα εγωιστή, ο οποίος επιζητά την ηθική εκμηδένιση τους. Ούτε και η φράση του μπορεί να αποτελεί ειρωνεία και εμπαιγμό.

β) Στη ραψωδία Π 84-6 ως ἄν μοι τιμὴν μεγάλην καὶ κῦδος ἄρηαι πρὸς πάντων Δαναῶν, ἀτὰρ οἱ περικαλλέα κούρην ἄψ ἀπονάσσωσιν, ποτὶ δ' ἄγλαὰ δῶρα πόρωσιν. Ο Αχιλλέας στέλνοντας τον Πάτροκλο στη μάχη του μιλά και του ζητά να του χαρίσει δόξα για να επιστρέψουν οι Αχαιοί την Βρισηίδα πάλι σε αυτόν με πολλά δώρα. Αυτά ακριβώς τα λόγια αποδεικνύουν και την πεποίθηση ότι πρεσβεία δεν υπήρχε. Γιατί πώς είναι δυνατόν ο ποιητής να ξέχασε την πρεσβεία, η οποία επισκέφθηκε τον Αχιλλέα και του έδωσε την κόρη και πολλά δώρα αν επέστρεφε στην μάχη; Γιατί και να ήθελε να μη συμμετέχει στη μάχη, θα ήθελε να ικανοποιηθεί η τιμή του με την επιστροφή της κόρης και δώρων, όπως απαιτούσε ο κώδικας τιμής. Βέβαια από τον Page αυτή η άποψη θεωρείται αβάσιμη, αφού ο Αχιλλέας επιθυμούσε να αποχωρήσει για την πατρίδα του, παραιτούμενος από την ικανοποίηση της τιμής του (I 378 ἔχθρὰ δέ μοι τοῦ δῶρα, τίω δέ μιν ἐν καρὸς αἴση.... οὐδ' εἴ μοι δεκάκις τε καὶ εἰκοσάκις τόσα δοίη.... οὐδ' εἴ μοι τόσα δοίη ὅσα ψάμαθός τε κόνις τε, οὐδέ κεν ὥς ἔτι θυμὸν ἐμὸν πείσει Ἄγαμέμνων.... ὄφρα μοι ἐν νήεσσι φίλην ἐς πατρίδ' ἔπηται αὔριον....).

Για τον ποιητή λοιπόν της ραψωδία Π, η ραψωδία I δεν υπήρξε. Ήταν επινόηση του ποιητή για να προσδώσει τραγικότητα στον θάνατο του Πατρόκλου. Η λειτουργία όμως της πρεσβείας είναι απαραίτητη για την τυπική διάρθρωση της συμφιλωτικής διαδικασίας και για την λήξη του θυμού, μόνο που η θέση της είναι στη ραψωδία T, στο τέλος. Όλα τα γεγονότα, η συνέλευση και η πρόταση του Νέστορα, η απόφαση του Αγαμέμνονα, τα δώρα, ο αρχηγός της πρεσβείας, ο λόγος του Οδυσσέα, αποτελούν τυπικά στοιχεία όπως και στην περίπτωση του Χρύση και ανήκουν στη ραψωδία T, από όπου μεταφέρθηκαν στην I, για να συμβάλλουν στην νέα διάρθρωση του έργου.

Η δεύτερη πρεσβεία στέλνεται στον Αχιλλέα στη ραψωδία T με σκοπό να παραδώσουν την Βρισηίδα με δώρα στον Αχιλλέα. Η πρεσβεία είναι πιο

υποβαθμισμένη από την πρώτη λόγω των γεγονότων. Ο Οδυσσεύς είναι και πάλι αρχηγός αλλά όχι με τη λαμπρότητα την οποία είχε στην περίπτωση του Χρύση (πβλ Α 311 ἐν δ' ἄρχος ἔβη πολύμητις Ὀδυσσεύς με Τ 247-8 χρυσοῦ δὲ στήσας Ὀδυσσεύς δέκα πάντα τάλαντα ἦρχ'). Η υποβάθμιση της ικανοποίησης της τιμής του ήρωα, η οποία είναι απαραίτητη για την αποκήρυξη του θυμού, υπονομεύεται και αποδυναμώνεται ο ρόλος της με την αλλαγή της συνέχειας της συμφιλιωτικής διαδικασίας και με το ότι αυτή προβλέπει (παράδοση κόρης και δώρων, αποκήρυξη θυμού-δεύτερη προσευχή θυσία και συνεστίαση). Η πρεσβεία αποδυναμώνεται από την ικανοποίηση της τιμής και εκφυλίζεται σε μια τυπική διαδικασία, η οποία προκαλεί την υποψία της εκπλήρωσης μια ανεπιλημμένης ποιητικής υποχρέωσης.

Πολλοί θεωρούν πως η συμφιλιωτική διαδικασία προστέθηκε αργότερα και από την ραψωδία Ι και πως είναι και εκείνη έργο ενός άλλου ποιητή. Η συμφιλίωση είναι άχρηστη και δεν προσφέρει ικανοποίηση της τιμής η επιστροφή της Βρισηίδας και τα δώρα, εφόσον ο Πάτροκλος έχει σκοτωθεί. Επίσης, ο Φοίνικας στο λόγο του είχε επισημάνει στον Αχιλλέα με το παράδειγμα του Μελεάγρου, να δεχτεί τα δώρα.

Ο ποιητής λοιπόν ενημερώνει τον ακροατή για το τι θα ακολουθήσει. Ο Αχιλλέας θα βγει στον πόλεμο, αλλά τώρα είναι αργά για δώρα. Θα πολεμήσει έτσι και αλλιώς για να εκδικηθεί για τον θάνατο του φίλου του. Η παραβολή αυτή χάνει την αξία της αν ο Αχιλλέας πάρει τα δώρα. Άρα, η συμφιλίωση της ραψωδία Τ δημιουργείται από άλλον ποιητή, ο οποίος ήθελε να κλείσει το θέμα του θυμού μετά όμως τον θάνατο του Πατρόκλου, αυτό περνά σε δεύτερο πλάνο. Ο νέος ποιητής συμπεριέλαβε το τυπικό σκηνικό της συμφιλιωτικής διαδικασίας, η οποία έπρεπε να κλείνει με συνεστίαση, τα οποία τυπικά σκηνικά είχα παραγκωνιστεί στην Πατρόκλεια.

Άρα, οι ραψωδίες Ι και Τ ανήκουν σε ένα νεότερο ποιητή. Ο ποιητής της πρεσβείας και της συμφιλίωσης προσαρμοσε στο νέο περιεχόμενο της *Ιλιάδας* την συμφιλιωτική διαδικασία αλλάζοντάς της χαρακτήρα και κάνοντάς την την πρεσβεία που απορρίπτει ο Αχιλλέας στη ραψωδία Ι και στη συμφιλίωση, η οποία υπάρχει στη ραψωδία Τ. Η ευχαριστήρια προσευχή, η οποία γινόταν πριν από τη θυσία, επειδή την χρησιμοποίησε ο ποιητής της Πατρόκλειας, για να ενώσει το νέο με το παλιό θέμα, έχει αντικατασταθεί από την προσευχή στον Δία που γίνεται μετά τη θυσία και όχι πριν. Η προσευχή αναφέρει πως όλα έγιναν σύμφωνα με τη βουλή του Δία και στο τέλος καλεί τους στρατιώτες να φάνε όλοι μαζί πριν πολεμήσουν (Τ 270-275 Ζεῦ πάτερ, ἦ μεγάλας ἄτας ἄνδρεςσι διδοῖσθα· οὐκ ἂν δὴ ποτε θυμὸν ἐνὶ

στήθεσιν έμοϊσιν Άτρείδης ώρινε διαμπερές, ούδέ κε κούρην ήγεν έμεϋ άέκοντος άμήχανος· άλλά ποθι Ζεύς ήθελ' Άχαιοϊσιν θάνατον πολέεσσι γενέσθαι. νϋν δ' έρχεσθ' έπί δεϊπνον, ίνα ξυνάγωμεν Άρηα.). Για να μην χάσει η προσευχή την ομορφιά της θα έρπεε στη θέση της να έμπαινε η προσευχή της ραψωδία ΙΙ. Επίσης, η σκηνή της θυσίας (Τ 266-8 Ή, και άπό στόμαχον κάπρου τάμε νηλεϊ χαλκῶ. τόν μέν Ταλθύβιος πολιής άλός ές μέγα λαϊτμα ρίψ' έπιδινήσας, βόσιν ίχθύσιν) δεν έχει τη λαμπρότητα της σκηνής της θυσίας με τον Χρύση και είναι πιο συρρικνωμένη. Θυσιάζεται ένας κάπρος και μάλιστα τα σπλάχνα του τα ρίχνουν στη θάλασσα για να φάνε τα ψάρια. Αυτό συμβαίνει για πρώτη φορά και φαντάζει παράξενο. Η συμφιλιοτική λοιπόν διαδικασία έχει διασκευαστεί για να κλείσει το θέμα του θυμού, το οποίο έχει μεταβληθεί λόγω του θανάτου του Πατρόκλου και της εκδίκησης που θέλει ο Αχιλλέας να πάρει.⁶⁰

⁶⁰ Κωνσταντινόπουλος, 1995, 73-89

Έκτο κεφάλαιο: Η μήνις του Αχιλλέα

Από το προοίμιο (Α1-7 Μῆνιν ἄειδε, θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος οὐλομένην, ἣ μυρὶ Ἄχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκε, πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς Ἄϊδι προΐαψεν ἠρώων, αὐτοὺς δὲ ἐλώρια τεῦχε κύνεσσιν οἰωνοῖσιν τε πᾶσι, Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή, ἐξ οὗ δὴ τὰ πρῶτα διαστήτην ἐρίσαντε Ἄτρείδης τε ἄναξ ἀνδρῶν καὶ δῖος Ἀχιλλεύς.), γίνεται γνωστή η μήνις του Αχιλλέα, δηλαδή η οργή του ήρωα.

Ο Αχιλλέας, ένας ο άνθρωπος, ο οποίος έχει αμαρτήσσει και τιμωρηθεί μέσα σε μια ιστορία βαθιά ηθική, όπως είναι η *Ιλιάδα* γύρω από το θέμα της πλάνης και της τιμωρίας.⁶¹

Η οργή του Αχιλλέα αποτελεί το βασικό θέμα της *Ιλιάδας*. Η επίκληση της Μούσας είναι χαρακτηριστικό των προοιμίων. Και στον Κατάλογο των πλοίων στη ραψωδία Β, ο ποιητής επικαλείται για βοήθεια την Μούσα, για να τραγουδήσει τον κατάλογο των πλοίων των Ελλήνων αρχηγών. Και στην *Οδύσσεια* πάλι στην α ραψωδία ο Οδυσσεύς ζητάει βοήθεια από την Μούσα για να τραγουδηθούν οι περιπέτειες του Οδυσσέα. Στο προοίμιο, ο αναγνώστης και ο ακροατής πληροφορείται το θέμα του έργου. Οριοθετεί το περιχόμενο του έργου. Ο αιδός δε μπορούσε να παρεκκλίνει από το θέμα, το οποίο ζητά να τραγουδήσει με τη βοήθεια της Μούσας. Έτσι και στην *Ιλιάδα* δεν μπορούσε να αναφερθεί σε κάτι άλλο αφού έχει αναφερθεί στο προοίμιο ως θέμα η μήνις του Αχιλλέα.

Το περιεχόμενο της μήνιδος διευκρινίζεται καλύτερα παράλληλα με το επεισόδιο του Χρύση, αφού αυτό στάθηκε ως αφορμή για την οργή του Αχιλλέα, όπως είπαμε παραπάνω στα προηγούμενα κεφάλαια. Ο Αχιλλέας αισθάνεται προσβεβλημένος από την απόφαση του Αγαμέμνονα να πάρει την Βρισηίδα ως δικό του λάφυρο, αφού πρέπει να δώσει την Χρυσήδα. Έχει πληγωθεί η τιμή του, η προσωπικότητά του.

Στη συνέχεια οργίζεται και με τον Έκτορα, ο οποίος σκότωσε τον Πάτροκλο και έτσι αποφασίζει να μπει στο πόλεμο. Η σκηνή αυτή χαρακτηρίζεται με έντονο πάθος, σκληρότητα, χόλο.

Στην *Ιλιάδα* όμως ανακόπτεται η πορεία του θυμού και εμφανίζεται ένα άλλο είδος θυμού, το οποίο σχετίζεται με τον θάνατο του Πατρόκλου από τον Έκτορα και την εκδίκηση την οποία θέλει να πάρει ο Αχιλλέας για τον φίλο του. Ο ένας θυμός ενώνεται με τον άλλον και αφορούν το ίδιο πρόσωπο, δηλαδή τον Αχιλλέα.

Ως πρότυπο του θυμού έχει θεωρηθεί από πολλούς, ο εκδικητικός θυμός της

⁶¹ Bowra, 1930, 19-20

Μεμνονίδας. Βέβαια αυτό δεν ισχύει εφόσον η απόρριψη της πρεσβείας δεν μπορεί να έχει προέλθει από τον ποιητή της Πατρόκλειας και επίσης, η έννοια του θυμού, η οποία φανερώνεται στο προοίμιο δεν έχει εκδικητικό χαρακτήρα. Η *Ιλιάδα* είχε θέμα τον θυμό της προσβεβλημένης τιμής του Αχιλλέα και η πορεία της ήταν ευθύγραμμη όπως και στην περίπτωση του Χρύση αλλά και όπως στην προομηρική Μεμνονίδα. Συνδέονται οι τύποι θυμού για να συνδεθούν με τον θάνατο του Πατρόκλου.⁶²

Η μῆνις, προσωποποιείται ως καταραμένη και στην *Ιλιάδα* αναφέρεται σε πρόσωπα. Το προοίμιο ξενίζει, αφού ο ηρωικός πόλεμος αρχίζει να παρουσιάζεται στο πλαίσιο της εξιστόρησης μιας προβληματικής ηρωικής συμπεριφοράς, η οποία προέρχεται από το εξαιρετικό άτομο και θα έχει καταστροφικές επιπτώσεις σε ολόκληρη την κοινότητά του. Από την άλλη πλευρά η κλιμάκωση της ανάγκης του Αχιλλέα για καταξίωση διέπει ολόκληρη την έριδα. Όλα αρχίζουν ακριβώς από τη δική του υπεύθυνη πρωτοβουλία για την αναζήτηση της αιτίας του λοιμού (στ. 53-5).

Στον πρώτο του λόγο, υπερασπίζεται τους Αχαιούς όταν ακόμη ο Αγαμέμνων είχε γενικά ζητήσει να του ετοιμάσουν νέο γέρας. Στον δεύτερο λόγο του, αναφέρεται και πάλι στους Αχαιούς (στ. 150-1), τώρα όμως και στον εαυτό του ως ηγέτη των Μυρμιδόνων (στ. 152-60) και, τέλος, για πρώτη φορά στον εαυτό του ατομικά, ως πρωταγωνιστή του πολέμου, ο οποίος γενικά αδικείται και τώρα απειλείται με αφαίρεση της τιμής που του απονεμήθηκε (στ. 161-71). Σκέφτεται να σκοτώσει τον Αγαμέμνονα. Ο Αχιλλέας λέει πως θα τον αναζητήσουν (στ. 240-4). Μέσω της Θέτιδας εξασφαλίζει τα λόγια του αυτά και φαίνονται πως θα γίνουν πραγματικότητα (στ. 407-412).⁶³ Στο πρόσωπο του Αχιλλέα εμφανίζονται όλες οι τραγικές αντιφάσεις του πολέμου και του ηρωισμού της *Ιλιάδας*. Απόλυτος, ο πιο σημαντικός ήρωας, ο πρώτος από όλους τους Αχαιούς. Μάχεται σκληρά αν και ξέρει πως θα πεθάνει νέος (A505).⁶⁴ Στον Αχιλλέα δίνεται η πιο σκληρή επιλογή. Αθάνατη φήμη, αλλά χωρίς την ευχαρίστηση μιας ζωντανής φήμης ή μια σύγχρονη πολυτέλεια και ευκολία, αλλά χωρίς φήμη.⁶⁵ Έχει αυτοσυνειδησία και διατυπώνει με σαφήνεια ότι προτιμά να ζήσει λίγο αλλά να έχει ένδοξη ζωή (I 412-6). Η ιδιαιτερότητα του χαρακτήρα του φαίνεται μέσα από την σύγκριση του με άλλα πρόσωπα. Ο χαρακτήρας του Αχιλλέα δεν είναι

⁶² Κωνσταντινόπουλος, 1995, 82-85

⁶³ Αυλωνίτης, 2010, 28-50

⁶⁴ Schein, 2007, 120-122

⁶⁵ Benardete, 2005, 98

αμετάβλητος. Συνδέεται και με τους θεούς. Η μήνις μη ξεχνάμε, πως παραπέμπει σε κάτι ιερό, δηλώνει την εκδικητική οργή, η οποία έχει ολέθριες συνέπειες.

Η ισχύς και η ένταση της οργής του υπερβαίνει τα ανθρώπινα όρια, ενώ η δαιμονική του δύναμη τον διακρίνει από τους υπόλοιπους θνητούς. Και άλλοι ήρωες έχουν οργή αλλά όχι με την ένταση του Αχιλλέα. Η Θέτιδα έχει ως σκοπό να μεταφέρει την ιδέα στον Αχιλλέα πως θα πεθάνει γρήγορα (Α 352-6, 414-48, 505).

Έχει ιδιαίτερη σχέση και με τον Δία (Π 141-2 έχει τα όπλα του Πηλέα) και Γ 14-18.

Ο Αχιλλέας εξαγριωμένος και στη Σ είναι θλιμμένος. Η Αθηνά βοηθά τον Αχιλλέα. Ορκίζεται στο σκήπτρο του. Η Θέτιδα τον θρηνεί (Σ 54-60).

Ο Αχιλλέας ως τρυφερός φιλεύσπλαχνος, στοργικός σε όλους. Χαρακτηρίζεται ως φίλος. Εκτός από την οργή (μῆνις), η *Ιλιάδα* αναφέρεται και στη φιλότητα του Αχιλλέα. Η αγάπη του στον Πάτροκλο, στον Φοίνικα, τον Πρίαμο. Αναφέρεται με όμορφα λόγια στον πατέρα του Πηλέα. Ωστόσο, σε πολλά σημεία η μήνις του, ακυρώνει την φιλότητά του. Όπως με τον Αγαμέμνονα, με τον Έκτορα.

Η φιλότης του Αχιλλέα ξεκινά από την ραψ. Α όταν η Ήρα ζητά να συγκληθεί συνέλευση και φέρνουν τον μάντη. Με την αρπαγή της Βρισηίδας σπάει ο κοινωνικός κώδικας, η τιμή και η δόξα. Δεν πολεμά πια γιατί έχει προσβληθεί η τιμή του (Α 152-60).

Ο θυμός του Αχιλλέα προκύπτει από την προσπάθεια εξευμενισμού του θυμού του Απόλλωνα.⁶⁶

Ο ποιητής, ο οποίος δημιούργησε τον Αχιλλέα τον έφερε σε αντίθεση με την εικόνα του Αχιλλέα στο παλαιό μύθο. Εκεί ο Αχιλλέας εμφανίζεται ως ένας φιλόδοξος, διψασμένος για τιμές και ελάχιστα σκεπτόμενος ήρωας, ένα είδος αφελούς προτύπου του θερμοκέφαλου νεαρού. Και στις σύγχρονες μυθολογίες, ο Αχιλλέας εμφανίζεται ως πολεμοχαρής, με περικεφαλαία, όλοι θέλουν να του μοιάσουν. Ο ομηρικός όμως Αχιλλέας είναι ένας άντρας νεαρός, ο οποίος ξέρει ότι θα πεθάνει, ενώ επιδιώκει να μεγαλοουργήσει. Βλέπει να στέκεται εμπόδιο στη πορεία του ένας αξιωματούχος μετρίων δυνατοτήτων και που δεν μπορεί στο ελάχιστο να του μοιάσει. Ο Αχιλλέας όχι μόνο σωματικά δυνατός, αλλά καταλαβαίνει, σκέφτεται σε αντίθεση με τον Αγαμέμνονα.

Το σχέδιο της *Ιλιάδας*, διευκρινίστηκε εκ νέου με την παράκληση του Αχιλλέα. Με το όρκο του Αχιλλέα, έχει διαφανεί ότι το έπος δεν θα έπαιρνε τη μορφή απλής

⁶⁶ Schein, 2007, 121-145

καταγραφής επεισοδίων. Η ιστορία της οργής του Αχιλλέα, θα αποτελέσει την ιστορία ενός ολόενα και πιο θανάσιμου κινδύνου για τους Αχαιούς. Ενώ όμως η προοπτική του όρκου φαίνεται γενική, έχουμε μια αχτίδα, η οποία φωτίζει το σκοτάδι. Υπεύθυνος για αυτά είναι ο Δίας. Αυτός θα βοηθήσει τους Τρώες. Τα πράγματα αρχίζουν να συγκεκριμενοποιούνται. Ωστόσο, ερωτήματα συνεχίζουν να μένουν ανοιχτά όπως το πώς ο Δίας θα τα κάνει αυτά και ποιά θα είναι η αντίδραση του Αγαμέμνονα στη συνέχεια. Ο ποιητής επιλέγει ηθελημένα την ασάφεια. Είναι στις αρχές της σύνθεσης του. Ο ακροατής ως τώρα γωρίζει για το τι προκάλεσε η οργή του Αχιλλέα, η προφητεία στον όρκο του για τον κίνδυνο στον οποίο θα βρεθούν οι Τρώες, και τώρα η προοπτική οι Αχαιοί να οπισθοχωρήσουν μέχρι τη θάλασσα προοπτική που συνδέεται με την ακόμα απροσδιόριστη πρόβλεψη ότι ο Αγαμέμνονας θα λογικευθεί στη συνέχεια.⁶⁷ Άρα, υποφέρει ψυχικά ο Αχιλλέας σε όλο το έργο. Λέγεται ότι είναι ο πιο βασανισμένος ήρωας στην *Ιλιάδα*. Η τραγωδία του ξεκινά ραψ. Α, κορυφώνεται στη Σ (θάνατος Πατρόκλου) και ολοκληρώνεται στη Ω (απόδοση σώματος Έκτορα). Έπρεπε να περάσει από όλα αυτά για να φτάσει στη λύτρωση.⁶⁸

Ο Αχιλλέας, από πολλές απόψεις, προάγει τους ήρωες της τραγωδίας και ιδιαίτερα εκείνα των θεάτρων του Σοφοκλή, με την προκλητική επίλυση του, την ανυπομονησία του με παρηγοριά, τη λαχτάρα του να πεθάνει και να απομακρύνει την ντροπή και την ενοχή των πράξεών του. Χαρακτηριστικό της τραγωδίας είναι επίσης η αδιαφορία του για τις συμβουλές των άλλων ή η προθυμία τους να βοηθήσουν. Τέλος, ο Αχιλλέας είναι η αρχέτυπη τραγική φιγούρα στην αδυναμία του, για όλη του τη δύναμη και το μεγαλείο, να υπαγορεύει ή να επηρεάζει την πορεία των μελλοντικών γεγονότων. Διότι ακόμα και όταν φαίνεται ότι έχει τον μεγαλύτερο έλεγχο, τα δικά του σχέδια και το κύρος του αποτελούν μέρος μιας ευρύτερης εικόνας που μπορεί να δει μόνο λεπτομερώς. Ακόμη και στα πιο πρόσφατα βιβλία του ποιήματος, καθώς η γνώση και η κατανόηση των γεγονότων αυξάνονται, το ίδιο συμβαίνει και με την αδυναμία του.⁶⁹

⁶⁷ Latacz, 2000, 151-153

⁶⁸ Κώνστα, 2002, 107

⁶⁹ Cairns, 2001, 260-264

Έβδομο κεφάλαιο: Θεματική διάρθρωση της *Ιλιάδας*

Η *Ιλιάδα* αποτελεί μία ενότητα, ενσωματώνει έναν κόσμο ηρωισμού, ζωής, τιμής, θανάτου.⁷⁰ Πολλοί πίστευαν πως η *Ιλιάδα* ήταν δημιούργημα ενός επιδέξιου ποιητή, του Ομήρου. Παρατηρώντας όμως τα πράγματα αναλυτικότερα διαπίστωσαν πως ο ποιητής αυτός είχε συνθέσει ένα μικρό μέρος της *Ιλιάδας*. Είχε βρει έτοιμα πολλά τραγούδια., τα οποία είχαν ενωθεί μεταξύ τους και λέγονταν επύλλια. Πήρε λοιπόν αυτές τις μορφές, τις προσάρμοσε όπως ήθελε και οργάνωσε το νέο του υλικό. Αργότερα, το έργο είχε γίνει πιο μεγάλο, αφού προσθέθηκαν τραγούδια σε αυτό. Τα χαρακτηριστικά των τραγουδιών αυτών μέσα στο έργο του Ομήρου είναι ευδιάκριτα όπως και ο δημιουργός τους. Έτσι, ο Όμηρος θεωρήθηκε συμπλητής.

Η *Ιλιάδα* δημιουργήθηκε σε ιδιαίτερες ιστορικές συνθήκες. Ο επαγγελματικός χαρακτήρας των τραγουδιστών και των ραψωδών επηρέασε το ύφος του έργου. Η *Ιλιάδα*, τρέφεται από το παλιό αλλά δημιουργεί κάτι το καινούργιο. Από την αρχή την *Ιλιάδα* την χαρακτηρίζει το όχι ακόμα αλλά σύντομα. Αυτό αυξάνει την δραματικότητα, την ένταση.⁷¹

Η δραματική ενότητα της *Ιλιάδας* είναι χαρακτηριστική. Όλα τα επεισόδια συνδέονται μεταξύ τους και η ανατροπή της πορείας γίνεται με τον θάνατο του Πατρόκλου και την απόφαση του Αχιλλέα να επιστρέψει στη μάχη. Καμία ραψωδία δεν επιβραδύνει το νόημα, αντίθετα χρησιμοποιείται για να τονιστεί ο δραματικός ρόλος του Αχιλλέα.⁷²

Ο Αχιλλέας ένας άντρας νέος, ευαίσθητος, οργίζεται και φεύγει από το στρατόπεδο. Η απόφασή του αυτή και οι συνέπειες της συγκροτούν την *Ιλιάδα*, ένα ποίημα με μεγάλη έκταση και ενότητα από κάποιον ο οποίος ή ήταν ο Όμηρος ή και κάποιοι άλλοι.⁷³

Βάσεις της *Ιλιάδας* θεωρούνται τα *Κύπρια έπη*, τα οποία διηγούνται την προϊστορία της *Ιλιάδας* και η *Αιθιοπία*, η οποία περιγράφει τα γεγονότα ως θάνατο του Αχιλλέα. Επίσης, και η *Μικρή Ιλιάς*, η οποία φτάνει ως την είσοδο του δούρειου ίππου στην Τροία, *Ιλίου Πέρσις* και *Νόστοι*. Η *Αιθιοπία* συμπορεύεται περισσότερο με τα θέματα της *Ιλιάδας*. Και στα δύο έπη υπάρχει νεκρός, μια μάνα, η οποία θρηνεί τον νεκρό,

⁷⁰ Griffin, 1999, 19-20

⁷¹ Schadewaldt, 1994, 53-57, 65

⁷² Carlier, 2003, 85-6

⁷³ Fowler, 2013, 29

ένας φίλος του Αχιλλέα, ο οποίος σκοτώνεται και η εκδίκηση για τον φόνο αυτού του φίλου κλπ.⁷⁴

Όπως είδαμε η *Ιλιάδα* αποτελείται από δύο θέματα διαφορετικά μεταξύ τους, την μήνιδα, της οποίας δημιουργός της είναι ο Όμηρος, και την Πατρόκλεια. Το ποιός όμως έκανε την ένωση δημιουργεί και το πρόβλημα της πατρότητας της *Ιλιάδας*.

Υπάρχουν δύο διαφορετικά στρατόπεδα, οι ενωτικοί και οι αναλυτικοί.⁷⁵ Ωστόσο σε αυτά τα στρατόπεδα παρεμβάλλεται άλλη μια άποψη αυτή της προφορικής θεωρίας των ομηρικών επών. Ο Parry προσέφερε μία τρίτη εναλλακτική λύση ανάμεσα στις δύο απόψεις των αναλυτικών και των ενωτικών. Αυτή ήταν η υπόθεση για την ύπαρξη μιας ομηρικής προφορικής παράδοσης, μιας τέχνης που αποτελούσε κληρονομιά πολλών αοιδών στην αρχαία Ελλάδα. Τα έπη διασώθηκαν με τον προφορικό λόγο. Χρησιμοποιούνταν λογότυποι, οικείες επαναλαμβανόμενες εκφράσεις. Η *Ιλιάδα* και η *Οδύσσεια* υπήρξαν προφορικά ποιήματα τα οποία υπαγορεύτηκαν. Η προφορική θεωρία προσπάθησε να προσδιορίσει το ρεπερτόριο των παραδοσιακών εκφραστικών μονάδων του Ομήρου και της παράδοσής του. Δεν συμπίπτουν με τις λέξεις ενός σύγχρονου κειμένου. Είναι ένα είδος γλώσσας αφιερωμένης σε έναν διαφορετικό τρόπο αναπαράστασης που τα σημαντικά στοιχεία ορίζονται από την χρησιμότητα των βασικών μονάδων σύνθεσης. Οι αντιρρήσεις ως προς την προφορική θεωρία αφορούν την αβεβαιότητα σχετικά με το ρόλο της γραφής στην καταγραφή και την διάδοση των προφορικών εκτελέσεων στις οποίες θεωρείται ότι βασίζονται η *Ιλιάδα* και η *Οδύσσεια* στη μορφή που τις γνωρίζουμε. Οι λέξεις του Ομήρου παραμένουν ως προφορικές παραδοσιακές λέξεις. Με βάση αυτά είναι συνετό να απορριφθεί η αντίθεση μεταξύ προφορικού και γραπτού λόγου και να θεωρήσουμε την *Ιλιάδα* και την *Οδύσσεια* παραδοσιακά κείμενα προερχόμενα από την προφορική παράδοση. Συμπεραίνεται, ότι με την έννοια προφορικός εννοείται ένας άλλος τρόπος λειτουργίας, όχι γραπτός, κειμενικός, εγγράμματος. Είτε χρησιμοποιείται η αυτοσχέδια σύνθεση είτε η απομνημόνευση. Η λέξη προφορικός δεν έχει βαρύνουσα σημασία. Η λέξη παράδοση, η οποία χρησιμοποιήθηκε ως μία νέα ερμηνεία των επών, πήρε μια απολιθωμένη χροιά αφού ταυτίστηκε με την προφορική θεωρία. Η παράδοση έγινε μια εργαλειοθήκη που έκανε μόνο δυνατή τη σύνθεση. Η παράδοση ωστόσο περιλαμβάνει ένα σύνολο κανόνων, ένα σύστημα αναφορικότητας. Εκφράζει την γλώσσα. Έτσι, χαρακτηρίζει την σύνθεση των

⁷⁴ Schadewaldt, 1994, 195-198

⁷⁵ Κωνσταντινόπουλος, 1995, 84

ομηρικών επών. Οι λέξεις γίνονται παραδοσιακά νοήματα, κλειδιά νοημάτων. Κυριαρχούν λογότυποι, τυπικές σκηνές. Μέσα στα ομηρικά έπη η γλώσσα αντιπροσωπεύει το μεμονωμένο γεγονός το οποίο αναδύεται πάνω στο πλούσιο υπόβαθρο της ποιητικής παράδοσης. Γεφυρώνεται η προφορικότητα και η εγγραμματοσύνη. Όταν ένα παραδοσιακό προφορικό έπος κειμενοποιηθεί τότε το πεδίο εκτέλεσης δεν έχει μεγάλη σημασία. Λίγες λέξεις συμβολίζουν πολλά πράγματα. Έτσι, κερδίζεται η οικονομία του έργου. Έτσι, τα έπη προσαρμόζονται στον κόσμο του αναγνώστη. Οι λέξεις έχουν μια ιδιαίτερη σημασία, μια προφορική αναφορικότητα, η οποία βασίζεται στην ομηρική τέχνη.⁷⁶

Οι ενωτικοί υποστηρίζουν πως η σύνθεση της *Ιλιάδας* είναι ενιαία. Αυτό βέβαια, όπως είδαμε, δεν μπορεί να συμβαίνει, αφού δεν γίνεται η σύνθεση όλου αυτού του έργου να οφείλεται σε ένα πρόσωπο. Δεν γίνεται η Πατρόκλεια να ταιριάζει με τον θυμό του Αχιλλέα και να αποτελεί κέντρο γύρω από το οποίο εξελίχθηκε ο θυμός. Επίσης, μη ξεχνάμε πως στον θυμό του Αχιλλέα, ο οποίος αποτελεί το περιεχόμενο της *Ιλιάδας*, προσδέθηκε το δεύτερο θέμα της Πατρόκλειας. Με την ανάλυση της δεύτερης προσευχής φανερώνει τον τρόπο με τον οποίο διασκευάστηκε ο θυμός για να συνδεθεί πάνω της η Πατρόκλεια. Η συμφιλιωτική διαδικασία δεν είχε καμία θέση στη νέα *Ιλιάδα* που είχε δημιουργήσει ο ποιητής της Πατρόκλειας, γιατί η διατήρησή της θα υιοθετούσε την άποψη ότι η Πατρόκλεια ήταν ενωμένη με το θέμα του θυμού του Αχιλλέα και έτσι η *Ιλιάδα* θα απαρτιζόταν από δύο επεισόδια του ίδιου ήρωα.

Γι' αυτό και ο ποιητής παρέλειψε την συμφιλιωτική διαδικασία με εξαίρεση την δεύτερη προσευχή, την οποία χρησιμοποίησε ως σημείο άρθρωσης της Πατρόκλειας. Με αυτό τον τρόπο τα δύο θέματα στην ουσία παρουσιάζονται ως συνέχεια του θυμού. Επομένως, ο δημιουργός της χρησιμοποίησε τον θυμό, άλλαξε την πρώτη προσευχή με την παρεμβολή της Θέτιδας αντί της άμεσης επικοινωνίας Αχιλλέα και Δία, επηρεαζόμενος από την Μεμνονίδα.⁷⁷

Η Μεμνονίς θεωρείται το κυριότερο πρότυπο της *Ιλιάδας*. Μεμνονίδα ονομάζεται η Αιθιοπίδα, δηλαδή η νίκη του Αχιλλέα στη μάχη του με τον Αιθίοπα Μέμνονα.

Η ανασύνθεση της μορφής της Μεμνονίδας περιλαμβάνει σκηνές, οι οποίες αναφέρονται στον Μέμνονα, ο οποίος ήταν γιος της Ηώς και του Τιθώνου, αδερφού του Πριάμου.

⁷⁶ Morris-Powell, 2009, 181-215

⁷⁷ Κωνσταντινόπουλος, 1995, 84-86

Στο διάλογο της Θέτιδας με τον Αχιλλέα και τις συμβουλές τις οποίες δίνει στον γιό της.

Στη μάχη, ο Πάρης σκοτώνει ένα από τα άλογα του Νέστορα. Ο Μέμνονας τον απειλεί και ο γέροντας φωνάζει τον γιό του τον Αντίλοχο. Αυτός σώζει τον πατέρα του αλλά σκοτώνεται από τον Μέμνονα. Ο Αντίλοχος είναι φίλος του Αχιλλέα. Δίνεται μάχη για το σώμα του Αντιλόχου. Ο Αχιλλέας μαθαίνει για τον θάνατο του φίλου του και κυριεύεται από θυμό και από επιθυμία για εκδίκηση. Πολεμά με τον Μέμνονα για το σώμα του Αντιλόχου. Η μονομαχία διακόπτεται από μια σκηνή και η δράση μεταφέρεται στον Όλυμπο. Στη συνέχεια η μονομαχία τελειώνει με τον θάνατο του Μέμνονα από το χέρι του Αχιλλέα. Η Ηώ παίρνει το σώμα του νεκρού και παρακαλεί τον Ύπνο και Θάνατο να πάνε να το πάρουν. Ο Αχιλλέας κυνηγά τους Τρώες, αλλά σκοτώνεται με τη βοήθεια του Απόλλωνα. Δίνεται μάχη για το σώμα του. Ο Αίας σκοτώνει τον Γλαύκο και δίνει στη συνέχεια τα όπλα και το σώμα του Αχιλλέα στο πλοίο. Ο Δίας στέλνει θαλασσοταραχή και ο Αϊάντας παίρνει τον νεκρό στα χέρια. Ο Οδυσσεύς βοηθά τον Αϊάντα να ξεφύγει από τους Τρώες. Γίνεται η ταφή του Αντίλοχου.

Η Θέτιδα αρπάζει το σώμα του Αχιλλέα και το μεταφέρει στο νησί Λευκή, όπου ζει αθάνατος. Οργανώνει και αγώνες προς τιμήν του.

Κοινά όπως Μεμνονίδα έτσι και *Ιλιάδα*: Θ80, ο Πάρης σκοτώνει κάποιο από τα άλογα του Νέστορα.

Ιλιάδα Χ208, ο θεός πιάνει στο χέρι του την ζυγαριά για την μοίρα των ηρώων (Αχιλλέα Μέμνονα και Αχιλλέα Έκτορα).

Ιλιάδα Π, όπως η μεταφορά του νεκρού σώματος του Μέμνονα έτσι και του Σαρπηδόνα.

Ιλιάδα Σ 18,35 θρήνος για τον θάνατο του Αχιλλέα από την Θέτιδα.

Ιλιάδα Σ96, Λ794, Π34, 51, προειδοποίηση της Θέτιδας, η Θέτιδα γνωρίζει για τον θάνατο του Αχιλλέα, του το λέει και η ίδια.

Σ26 ο Αχιλλέας βρίσκεται στο χώμα.

Χ378 επίθεση στην Τροία. Και στα δύο ο Αχιλλέας κινείται επιθετικά προς την Τροία.

Υπάρχουν και άλλα στοιχεία κοινά όπως με τον Πάτροκλο και τον Σαρπήδονα, την μάχη για σώμα Πατρόκλου και του Αχιλλέα, την ταφή Αχιλλέα, την Θέτιδα να θρηνεύει για Πάτροκλο και Αχιλλέα, ο χρυσός αμφορέας Πατρόκλου ίδιος με αυτόν τον οποίο

φέρνει η Θέτιδα στην Μεμνονίδα, ο τρόμος η κραυγή της Θέτιδας, τα όπλα του Μέμνονα, τα οποία ήταν γνωστά.

Ο Όμηρος αντικαθιστά τον Μέμνονα με τον Έκτορα, τον Αντίλοχο με τον Πάτροκλο, αιτιολογεί διαφορετικά τον θάνατο.

Ο θυμός στην Μεμνονίδα έχει την μορφή της εκδικητικής οργής, της μανίας για φόνο. Στην *Ιλιάδα*, η οργή με την μορφή αυτή έρχεται μετά τον θάνατο του Πατρόκλου. Ο θυμός αυτός ξεκίνησε από την προσβολή του ήρωα από τον Αγαμέμνονα. Η επίδραση του καθορίζει όλο το έργο. Η Μεμνονίδα ένα ποίημα για τη νίκη, το θάνατο, τη δόξα του Αχιλλέα. Η *Ιλιάδα* έπος θυμού, ο θυμός για την αποκατάσταση της τιμής.⁷⁸

Ο ποιητής πολλές φορές χρησιμοποίησε και στοιχεία από τον επικό κύκλο. Η βουλή του Δία (A5), η βοήθεια της Θέτιδας στον Δία (A395) είναι κάποιες αναφορές από επιδράσεις, τις οποίες έχει δεχτεί από τα *Κύπρια έπη* και την Τιτανομαχία.

Επίσης, στη ραψωδία Δ 370-400, γίνεται αναφορά σε ένα επεισόδιο *Θηβαΐδαι*, το οποίο δεν πρέπει να ανήκει στον Όμηρο. Όλες αυτές λοιπόν οι σκηνές δεν ανήκουν στον Όμηρο, αφού δεν θα τις χρησιμοποιούσε για να υπονομεύσει το θέμα του θυμού του Αχιλλέα. Γιατί οι πληροφορίες αυτές αποδυναμώνουν τον θυμό του ήρωα του οποίου προσβλήθηκε η τιμή του και στρέφουν το κέντρο βάρους από τον θυμό στην Πατρόκλεια. Σε αυτή την περίπτωση, θα ήταν λογικό ο ποιητής, ο οποίος θα διευρύνει τον θυμό της προσβολής της τιμής σε ένα μεταλλαγμένο εκδικητικό θυμό, να έχει δηλώσει την αλλαγή αυτή στο προοίμιο, ώστε να δηλωθεί το νέο θέμα. Η απουσία αυτής της πληροφορίας από το προοίμιο φανερώνει έναν μεταγενέστερο ποιητή, ο οποίος δεν μπορεί να καταλάβει τις αποκλίσεις από το κανονικό και καθιερωμένο και τις αλλαγές τις οποίες φέρνουν. Για αυτόν φαίνεται ο θυμός προς τον Αγαμέμνονα να συνεχίζεται με τον θυμό προς τον Έκτορα για τον θάνατο του Πατρόκλου. Ασχολείται με τον ένα και τον άλλον θυμό χωρίς να υποπτεύεται πως πρόκειται για δυο διαφορετικούς θυμούς. Αυτός θεωρείται πως δημιούργησε και όλη την *Ιλιάδα*. Δε θεωρείται όμως αυτός υπεύθυνος για την αποτυχημένη πρεσβεία στη ραψωδία I. Απόδειξη για αυτή την άποψη αποτελεί η ραψωδία Π 85 κεξ., όπου ο Αχιλλέας δίνει συμβουλές στον Πάτροκλο λίγο πριν οδηγήσει τους Μυρμιδόνες σε μάχη, σκηνή που σίγουρα ανήκει στο δημιουργό της Πατρόκλειας. Ο ποιητής φαίνεται να αγνοεί την πρεσβεία της ραψωδία I. Εξάλλου, ο χαρακτήρας της

⁷⁸ Schadewaldt, 1994, 198-203, 204-229

Πατρόκλειας, με τον Πάτροκλο να αγωνίζεται αντί του Αχιλλέα και να σκοτώνεται, δεν επιτρέπει καμία μορφή συμφιλιωτικής διαδικασίας. Ως δομικό στοιχείο του μοτίβου η πρεσβεία φανερώνει το τέλος του έργου με την επιστροφή της Βρισηίδας και τα δώρα. Είναι βασικό στοιχείο της συμφιλιωτικής διαδικασίας. Αυτή όμως μεταφέρει συμφιλιωτικές προτάσεις και όχι την κόρη και δώρα. Οι προτάσεις απορρίπτονται. Έτσι, γίνεται αντιληπτό πως είναι δημιούργημα ενός ποιητή, ο οποίος αγνοεί τον ηρωικό κώδικα τιμής και απλά θέλει να προσδώσει ένταση και περίπλοκη πλοκή. Σε αυτόν θα πρέπει να αποδοθεί και η ραψωδία Τ. Προσθέτει την συμφιλίωση με πρωτοβουλία του ίδιου του ήρωα, ενώ πριν είχε ο ίδιος απορρίψει τις συμφιλιωτικές προτάσεις.

Αργότερα προστέθηκε στην πρεσβεία και ο Φοίνικας, όπως φανερώνεται από τους δυϊκούς αριθμούς. Ο νέος λοιπόν ποιητής φαίνεται να έχει επηρεαστεί από τον αττικό πολιτιστικό κύκλο της τραγωδίας και να θέλησε να προσδώσει μια τραγικότητα στην απολογία για τον θάνατο του Πατρόκλου. Επίσης, η επιστροφή του νεκρού σώματος του Έκτορα για ταφή, πρέπει να είναι επινόηση αυτού του νέου ποιητή, αφού στην *Ιλιάδα* στη ραψωδία Χ κάτι τέτοιο είχε απορριφθεί. Η τραγική θεώρηση είναι εμφανής εδώ με την χρήση της λέξης ἔλεος, η οποία απαντά στο έπος για πρώτη και τελευταία φορά. Ο ποιητής θέλει να εξιλεώσει τον Αχιλλέα, ο οποίος παρέδωσε το νεκρό σώμα του Έκτορα, ως παράδειγμα ευσπλαχνίας στον πατέρα του Έκτορα, ενώ κάτι τέτοιο δεν οριζόταν για τα πτώματα των εχθρών, τα οποία παρέμεναν άταφα, αν δεν γινόταν μάχη για αυτά.

Έτσι, μικρότερες επικές δημιουργίες ενσωματώθηκαν στην *Ιλιάδα*, στις οποίες κυρίαρχο θέμα ήταν ο θυμός και η Πατρόκλεια. Η πολυμορφία της *Ιλιάδας* οφείλεται στην άποψη ότι το ενιαίο σύνολο της δημιουργήθηκε κυρίως από τον Όμηρο αλλά και από άλλους μικρότερους ποιητές, που άλλαξαν και συμπλήρωσαν το αρχικό θέμα. Ο κατάλογος των πλοίων στη ραψωδία Β, συμβάλλει στην κατανόηση του τρόπου σύνθεσης, αφού είναι μια ανεξάρτητη προομηρική σύνθεση, η οποία όμως προσαρμόστηκε στην *Ιλιάδα* από τον ίδιο τον Όμηρο.

Αυτήν την άποψη υποστηρίζουν οι αναλυτικοί. Υποστηρίζουν, πως η *Ιλιάδα* αποτελείται από ένα μικρό επικό πυρήνα που έχει θέμα τον θυμό του Αχιλλέα και σε μια θεματική διεύρυνση, η οποία δημιουργεί την *Ιλιάδα*. Όπως έχει υποστηριχθεί από τον Bethe, τον 8^ο αιώνα ο Όμηρος δημιούργησε ένα μικρό ποίημα 1500 στίχων για τον θυμό του Αχιλλέα. Στη συνέχεια ένας άλλος ποιητής του 6^{ου} αιώνα,

επεξεργάστηκε τον αρχικό αυτό πυρήνα, πρόσθεσε άλλα μικρότερα έπη και έδωσε το μεγάλο έπος, όπως το ξέρουμε σήμερα. Οι ραψωδίες Α,Β,Λ,Π,Σ,Χ,Ν,Ο,Φ περιελάμβαναν την μῆνιν. Επίσης, ο Cauet θεωρεί πως ο θυμός του Αχιλλέα ήταν 3500 στίχοι. Οι πρώτες ραψωδίες ήταν οι Α, Β (αρχή), Λ, Π, Τ, Χ, Ψ και μερικά σημεία από τις Ρ, Υ, Ψ. Ολόκληρη η *Ιλιάδα* συντάθηκε στην Αθήνα τον 6^ο αιώνα και δημιουργός της ήταν ο ιθύνων νους από την επιτροπή που έκανε ο Πεισίστρατος.

Η άποψη που επηρέασε πιο πολύ την ομηρική έρευνα και σκέψη ήταν αυτή του Wilamowitz. Υποστήριξε, πως ο Όμηρος δημιούργησε την Πρωτοιλιάδα το 750 π.Χ, παίρνοντας ανεξάρτητα ποιήματα και προσαρμόζοντάς τα υπό την κεντρική ιδέα του θυμού. Τα ανεξάρτητα ποιήματα ήταν οι ραψωδίες Β-Ε,Λ, Π, το παλαιό ποίημα του Έκτορα και το ποίημα του Γλαύκου. Σε αυτά ο Όμηρος πρόσθεσε δικά του, όπως οι ραψωδίες Α, Ν Ξ Ο, Φ Χ Ψ. Άρα τέσσερις διασκευαστές συντελούν στο αποτέλεσμα της *Ιλιάδας*. Ο πρώτος δημιούργησε τις ραψωδίες Σ, Τ, ο δεύτερος μέρη από τις Χ, Φ, ο τρίτος την Ψ και Ω και ο τέταρτος τις Ι,Κ με τη βοήθεια του ποιητή της Θ ραψωδίας.

Οι απόψεις των Petersen, Dahms, Schwarz και άλλων στηρίζονται στον Wilamowitz. Από τους νεότερους σχολιαστές ο Von d. Muhl, θεωρεί πως ο αρχικός πυρήνας της *Ιλιάδας* είναι ο θυμός του Αχιλλέα. Δημιουργήθηκε τον 8 αι από τον Όμηρο ενώ την *Ιλιάδα* στο σύνολό της την δημιούργησε ένας νεότερος ποιητής του 6^{ου} αιώνα, επηρεασμένος από τον αττικό πολιτιστικό κύκλο.

Ο Howald θεωρεί πως η *Ιλιάδα* αποτελείται από δύο μέρη. Το πρώτο μέρος είναι είναι ο θυμός του Αχιλλέα, που δημιουργήθηκε με πρότυπο το έπος του καλυδωνίου κάπρου, το οποίο διηγείται τον θυμό του Μελεάγρου. Το δεύτερο μέρος είναι η Πατρόκλεια, η οποία δημιουργήθηκε με πρότυπο την Μεμνονίδα. Δεν μπορούμε να συναντήσουμε τον γνώησιο Όμηρο στις περιγραφές των μαχών και σε ραψωδίες που εξαρτώνται από άλλα έπη, όπως είναι οι Θ, Ι, Π, Χ και Α, Ζ, Ω.

Ο Theiler αναγνωρίζει 6 ποιητές στην *Ιλιάδα*. Ο θυμός του Αχιλλέα συντέθηκε από τον πρωτο. Ο αγώνας στα τείχη από τον δεύτερο. Τα μαγευτικά κομμάτια με θεικές σκηνές από τον τρίτο. Η ανταλλαγή όπλων από τον τέταρτο. Η απόφαση του Δία από τον πέμπτο και το κλείσιμο με την εξαγορά του σώματος του Έκτορα (ραψ. Ψ) από τον έκτο ποιητή.

Ο Jachmann θεωρεί πως αρχικά υπήρχε μια διαπραγμάτευση για το θέμα του θυμού. Πάνω σε αυτό το θέμα δημιουργήθηκαν ξεχωριστές και με ανεξάρτητη χρήση

ραψωδίες. Τέτοιες ραψωδίες είναι η Νεστορίδα, οι Λιτές (ραψ. Ι), η συνομιλία Έκτορα και Ανδρομάχης (Ζ), η Τειχοσκοπία (ραψ. Ζ), η μονομαχία Αχιλλέα και Αινεία (ραψ. Υ) και τα Λύτρα (ραψ. Ω). Ο ποιητής λοιπόν της *Ιλιάδας* συνέθεσε τα κομμάτια αυτά σε ένα μεγάλος έπος.

Με βάση την εξέταση και σύγκριση του επεισοδίου Αχιλλέα και Χρύση και της εξέτασης του θεματικού πυρήνα της *Ιλιάδας* που είναι η μῆνις του Αχιλλέα, θα προσπαθήσουμε να αναλύσουμε το περιεχόμενο της σε διάφορες σκηνές του έπους. Άρα, ο θεματικός πυρήνας, ο οποίος προκύπτει από την τυπική διάρθρωση του μοτίβου του θυμό εξαιτίας της προσβολής της τιμής του ήρωα είναι ο εξής:

1. Ο Χρύσης επισκέπτεται τους Αχαιούς και ζητά την απελευθέρωση της κόρης του. Ο Αγαμέμνονας αρνείται. Έτσι ο Χρύσης ζητά από τον θεό-προστάτη του τον Απόλλωνα, την τιμωρία των Αχαιών. Ο Απόλλωνας τιμωρεί τους Αχαιούς.
2. Συνέλευση και απόφαση για να δοθεί η Χρυσηίδα πίσω στον πατέρα της και να γίνει θυσία για την εξιλέωση του θεού Απόλλωνα. Ο Αχιλλέας συγκρούεται με τον Αγαμέμνονα. Ο Αγαμέμνονας εκτοξεύει απειλές για την Βρισηίδα.
3. Συμφιλιωτική διαδικασία, στην οποία γίνεται αποστολή πρεσβείας στον Χρύση και παράδοση της Χρυσηίδας. Ακολουθεί ευχαριστήρια προσευχή και παράκληση για την παύση της τιμωρίας, θυσία και συνεστίαση.
4. Η Βρισηίδα αφαιρείται από τον Αχιλλέα. Ο Αχιλλέας προσεύχεται στον Δία για την τιμωρία των Αχαιών λόγω της προσβολής που υπέστη από τον Αγαμέμνονα. Ο Δίας εκπληρώνει την επιθυμία του και ακολουθούν αλλεπάλληλες ήττες Αχαιών.
5. Συνέλευση των Αχαιών και απόφαση για την αποκατάσταση της τιμής του Αχιλλέα, επιστρέφοντας την Βρισηίδα και δίνοντας δώρα.
6. Συμφιλιωτική διαδικασία: Στέλνεται πρεσβεία στον Αχιλλέα, επιστροφή της Βρισηίδας, ευχαριστήρια προσευχή του Αχιλλέα στον Δία για παύση της τιμωρίας των Αχαιών. Ακολουθεί θυσία και τέλος συνεστίαση.

Αυτά τα μέρη λοιπόν καταλαμβάνουν θεωρητικά έκταση 3000 στίχων. Ο Όμηρος όμως εμπλούτισε την ροή του έργου με μικρά επύλλια ώστε να αυξήσει και το ενδιαφέρον του ακροατηρίου. Ο κατάλογος των πλοίων (ραψωδία Β), είναι προομηρική επική δημιουργία, την οποία και χρησιμοποίησε ο ποιητής αλλάζοντάς την. Τροποποίησε την σύνθεση αυτή αναφερόμενος: α) στον Αχιλλέα και πως αυτός απείχε από την μάχη λόγω του θυμού του με τον Αγαμέμνονα (688 κεξ.), β) στον Πρωτεσίλαο, ο οποίος σκοτώθηκε πρώτος στην Τρωάδα (695-710) και γ) στον Φιλοκτήτη τον οποίο άφησαν στη Λήμνο (716-728). Ναι μεν ο κατάλογος των

πλοίων ταίριαζε στην αρχή του πολέμου, αλλά η χρήση του έγινε για να αυξήσει το ενδιαφέρον των ακροατών και να καλύψει τα ενδιαφέροντά τους.

Επίσης, μεμονωμένα τραγούδια όπως η μονομαχία Αλεξάνδρου-Μενελάου με τους όρκους και το τόξευμα του Πάνδαρου να προσθέθηκαν από τον Όμηρο για να εμπλουτιστεί η μῆνις. Δική του όμως δημιουργία είναι οι αριστίες του Διομήδη και του Αγαμέμνονα, η μονομαχία του Γλαύκου-Διομήδη, η απόκρουση των Τρώων, η ερωτική αποπλάνηση του Δία. Και οι φράσεις του Αγαμέμνονα για φυγή στην Ελλάδα (Β 74, Ξ 75) είναι επινόηση του Ομήρου και συμβάλλουν στην ένταση της πλοκής. Το επεισόδιο της οργής του Αχιλλέα θα έκλεινε με την συμφιλιωτική διαδικασία, η οποία θα ξεκινούσε ύστερα από την πρόσκληση του Αγαμέμνονα για συνέλευση και την πρόταση κάποιου, ίσως του Νέστορα για να επιστραφεί η Βρισηίδα πάλι στον Αχιλλέα με πολλά δώρα. Αρχηγός θα οριζόταν ο Οδυσσέας, όπως βλέπουμε στη ραψωδία Ι. Θα συνεχιζόταν η πλοκή με την επίσκεψη του Οδυσσέα στον Αχιλλέα μαζί με την Βρισηίδα και πολλά δώρα, όπως γίνεται στη ραψωδία Τ. Στη συνέχεια, θα ακολουθούσε η δεύτερη προσευχή, η οποία θα ήταν η ευχαριστήρια προσευχή του Αχιλλέα προς τον Δία, όπως βλέπουμε στη ραψωδία Π. Θα ζητούσε να ξαναδώσει νίκη στους Αχαιούς κάτι που παραλείφθηκε λόγω της εκδικητικής μανίας του Αχιλλέα. Το έργο θα έκλεινε με θυσία και συνεστίαση χωρίς να χρειάζεται η επίμονη παράκληση του Οδυσσέα για την αναγκαιότητα αυτών. Αυτό ήταν λογικό λόγω της εξέλιξης και της νέας τροπής που πήρε ο θυμός του Αχιλλέα.⁷⁹

Θεματική στρωματογραφία *Ιλιάδας* και πυρήνας της *Ιλιάδας*, είναι μια ιστορία με την προειδοποίηση και τον θάνατο ενός φίλου και με σκοπό την εκδίκηση. Ακολουθεί ο θάνατος, η ταφή του Αχιλλέα, όπως έγινε και στην Μεμνονίδα, από όπου άντλησε υλικό ο Όμηρος. Γύρω από την μορφή την οποία πήρε ο Όμηρος από την Μεμνονίδα απλώνεται ο θυμός του Αχιλλέα. Ο θυμός ενώνει τις δύο ιστορίες. Δομή θυμός στην ψυχή Αχιλλέα που εντείνεται ως θάνατο Πατρόκλου, πόλεμος ανθρώπων έξω και δράση θεών. Δύο βασικά στοιχεία ενώνουν το μεγάλο υλικό αυτό. Πρώτον, ο θάνατος ενός φίλου και η εκδίκηση και δεύτερον, η ιστορία του θυμού.⁸⁰

Με βάση το ψυχικό πάθος του Αχιλλέα θα μπορούσε η *Ιλιάδα* να χωριστεί σε δύο μέρη. Η πρώτη ξεκινά με τον θυμό του Αχιλλέα και την σύγκρουση του Αγαμέμνονα ως τον θάνατο του Πατρόκλου (Σ). Η δεύτερη ξεκινά με το πόνο που αισθάνεται ο Αχιλλέας για τον θάνατο του Πατρόκλου. Αισθάνεται ενοχή για αυτό και επιθυμεί

⁷⁹ Κωνσταντινόπουλος, 1995, 85-94

⁸⁰ Schadewaldt, 1994, 229-234

εκδίκηση. Η ενότητα της *Ιλιάδας* αφορά τρωικό πόλεμο, θυμό, μονομαχία Αχιλλέα-Έκτορα. Η σύγκρουση Αχιλλέα-Έκτορα, ξεκινά από την μήνιν, ενός περιστατικού από τον τρωικό πόλεμο.⁸¹

Οι ραψωδίες της μήνιδος στη σημερινή μορφή του ποιήματος είναι οι ακόλουθες:

1. Ραψωδία Α: το επεισόδιο του Χρύση, η προσβολή του Αχιλλέα, η αφαίρεση της Βρισηίδας, η προσευχή του Αχιλλέα.
2. Ραψωδία Β και Δ: η απόφαση του Δία, το όνειρο, η επίθεση των Τρώων με την βοήθεια του Απόλλωνα, η ήττα των Ελλήνων.
3. Ραψωδία Θ,Λ,Μ,Ν,Ο: Επίθεση των Τρώων, ήττα Ελλήνων, παύση πολέμων, αντεπίθεση Ελλήνων, παύση, αντεπίθεση Τρώων με τη βοήθεια του Απόλλωνα.
4. Ραψωδία Ι,Τ: Ο Αγαμέμνονας συγκαλεί συνέλευση, τους ζητά να φύγουν, άρνηση του Διομήδη, πρόταση του Νέστορα για συμφιλίωση, πρεσβεία με αρχηγό τον Οδυσσέα, συγκέντρωση δώρων, όρκος Αγαμέμνονα.
5. Ραψωδία Ι,Π,Τ: Η πρεσβεία φτάνει στον Αχιλλέα, ο Οδυσσέας του μιλά, ο Αχιλλέας δέχεται τις τιμές, ευχαριστήρια προσευχή στον Δία και προτροπή για παύση της καταστροφής των Αχαιών. Θυσία και συνεστίαση.

Η περιγραφή αυτή λοιπόν αφήνει στους δημιουργούς να προσθέσουν μικρές συνθέσεις. Ο Όμηρος όπως είδαμε συνέθεσε τον βασικό πυρήνα αλλά πρόσθεσε και ανεξάρτητες επικές συνθέσεις, όπως ο κατάλογος των πλοίων, η μονομαχία Διομήδη-Γλαύκου, ο θάνατος του Σαρπηδόνα κ.ά. με σκοπό να αυξήσει την ένταση της πλοκής, το ενδιαφέρον των ακροατών και να γίνει πιο ελκυστικό το ποίημα εμπλουτίζοντας το επεισόδιο του θυμού του Αχιλλέα με αναβολές και επιβραδύνσεις. Η επική αυτή δημιουργία ήταν φυσιολογικό να δεχτεί προσθήκες και να διαδοθεί διευρυμένη. Οι προσθήκες και οι διασκευές του αρχικού θέματος ήταν φυσιολογικές για ένα έργο που είχε τόση μεγάλη απήχηση στον Ελληνισμό. Όλοι έμπαιναν στον πειρασμό να προσθέσουν μύθους, ονόματα στις μετέπειτα διασκευές του έργου.

Όλοι είναι σύμφωνοι για τον χαρακτήρα της Δολώνειας (ραψ. Κ), που είναι μεθομηρικός αλλά και για τον μη ομηρικό σε περιεχόμενο λόγο του Φοίνικα. Αλλά και η Πατρόκλεια αποδείχθηκε πως ήταν ένα ξένο θέμα ως προς το θέμα του θυμού της προσβλημένης τιμής του ήρωα.

Η επιμονή φιλολόγων να θεωρούν το έργο ως μία ενιαία σύνθεση του ίδιου ποιητή, στερεί το δικαίωμα το έργο αυτό να είχε δικαίωμα ευρείας απήχησης. Παράδειγμα αποτελεί το αλεξανδρινό μυθιστόρημα του Ψειδο-Κλεισθένη. Ήταν έργο με μεγάλη διάδοση στον Ελληνισμό και συνθέθηκε τον 4^ο αιώνα π.Χ. Στη συνέχεια

⁸¹ Κώνστα, 2002, 82-6, 212-3

προσθέθηκαν σε αυτό νέα επεισόδια. Στις βυζαντινές διασκευές ο Αλέξανδρος ασπάστηκε τον Χριστιανισμό. Ο αναχρονισμός αυτός δεν θα μπορούσε τα χρόνια της Τουρκοκρατίας να γίνει αντιληπτός από τον απλό λαό. Ο Μ. Αλέξανδρος ήταν πλέον ένας ήρωας που μπορούσε να κάνει τα πάντα με την δύναμη του θεού. Η εξέλιξη αυτή, να ενσωματώνονται νέες ιστορίες μέσα στο κείμενο είχε ξεκινήσει από πολύ νωρίς.

Η πίστη σε μία ενιαία σύνθεση από έναν ποιητή είναι παράλογη όπως και το γεγονός της απόδοσης στον Ψ. Καλλισένη του εκχριστιανισμού του Αλεξάνδρου. Το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και στην τραγική αιτιολογία του θανάτου του Πατρόκλου, που γίνεται με το λόγο του Φοίνικα.

Αυτά τα σημεία που επηρέασαν τη δομή και την ενιαία σύνθεση της *Ιλιάδας* ήταν και τα τέσσερα σημεία στα οποία δόθηκε έμφαση, δηλαδή η προσβεβλημένη τιμή, η οποία αποδόθηκε στον Όμηρο, η Πατρόκλεια, η αποτυχημένη πρεσβεία και η συμφιλιοτική διαδικασία και η τραγική αντίληψη. Αυτή η ανάλυση δείχνει και την πολλαπλή πατρότητα που έχει η *Ιλιάδα*. Μια απλή ιστορία εξελίσσεται σε ένα μεγάλο έργο. Τον αιώνα του Ομήρου, τα επεισόδια από τον Τρωικό πόλεμο, τραγουδούνται ξεχωριστά. Χωρίς αυτό να σημαίνει πως πρέπει να αποκλειστούν μεγάλα έπη και πως δεν μπορούν ανεξάρτητα επύλλια του Τρωικού πολέμου να ενωθούν και να δώσουν μια μεγάλη επική σύνθεση. Αυτό που αποκλείεται είναι να συναποτελέσουν ένα έπος που δεν θα έχει ίδιο θέμα. Το να ενωθούν επύλλια με διαφορετικό θέμα με κοινή συνιστώσα προϋποθέτει ένα ιδιαίτερο πνευματικό χαρακτήρα, μια συνθετική αντίληψη που δεν υπήρχε την περίοδο του Ομήρου.

Η συνένωση όμως των δύο επεισοδίων του θυμού του Αχιλλέα και της Πατρόκλειας προϋποθέτουν τη συνθετική αντίληψη αυτή και σίγουρα ανήκουν σε μετέπειτα χρόνια, όπως και η συνένωση της *Τηλεμάχειας* με τις περιπέτειες του Οδυσσέα. Προσθέθηκαν επικές ιστορίες και στις δύο περιπτώσεις από μεταγενέστερους ποιητές, με την υπαγωγή χωριστών επεισοδίων με πρωταγωνιστή τον ίδιο ήρωα σε μια ενιαία δημιουργία.

Απόδειξη όσων λέμε αποτελεί η Μεμνονίδα, που περιορίζεται στα επεισόδια των Μέμνονα και δημιουργήθηκε τον 8^ο αιώνα.

Όλη η πορεία των γεγονότων είναι ευθύγραμμη. Δεν επιχειρείται εμπλοκή άλλου επικού επεισοδίου. Παρατηρείται στον Όμηρο πρόοδος, αφού ο θυμός του Αχιλλέα διαπλέκεται με τον θυμό του Χρύση και του Απόλλωνα, έχοντας την ίδια δομή. Οι επιβραδύνσεις και οι παρεμβολές μικρών επεισοδίων φανερώνουν μια νέα εποχή για

το έπος. Η επική σύνθεση γίνεται περίπλοκη, μεγαλύτερη και φυσικά πιο ελκυστική. Όλη η επική σύνθεση διευρύνεται και από τους ραψωδούς. Έτσι, το ηρωϊκό τραγούδι μετατρέπει τον ήρωα από σύμβολο αγριότητας σε σύμβολο ανθρωπιάς.⁸²

⁸² Κωνσταντινόπουλος, 1995, 85-102

Συμπέρασμα

Ανακεφαλαιώνοντας στην παρούσα εργασία έγινε αναφορά στο επεισόδιο του Χρύση και στην μήνιν του Αχιλλέα. Δύο γεγονότα που επηρέασαν όπως είδαμε την δομή και την εξέλιξη της *Ιλιάδας*. Ο Χρύσης, προσβεβλημένος από τον Αγαμέμνονα ζητά την στήριξη του Απόλλωνα για την καταστροφή των Αχαιών, πράγμα που γίνεται. Οι Αχαιοί συγκαλούν συνέλευση και εκεί γίνεται από τον μάντη Κάλχα η αιτία του λουμού των Αχαιών. Ο Αγαμέμνονας δέχεται να δώσει την κόρη του Χρύση στον πατέρα της με αντάλλαγμα όμως να πάρει την Βρισηίδα, το λάφυρο του Αχιλλέα. Τότε έχουμε την οργή του Αχιλλέα και ξεκινούν όλα. Οργίζεται, θυμώνει, στενοχωριέται και από τον Αγαμέμνονα και από το υπόλοιπο στρατόπεδο που δεν του συμπαραστάθηκε. Αποφασίζει να φύγει. Φεύγει και ζητά από την Θέτιδα να μεσολαβήσει στον Δία για την καταστροφή των Αχαιών. Οργισμένος ο Αχιλλέας, ζητά την καταστροφή των ίδιων του των συντρόφων. Έτσι μόνο θα καταλάβουν οι Αχαιοί το πόσο σημαντικός είναι. Οι Τρώες νικούν τους Αχαιούς και έτσι οι Αχαιοί αποφασίζουν να ζητήσουν βοήθεια. Στέλνουν πρεσβεία στον Αχιλλέα αυτός όμως αρνείται. Στη συνέχεια όμως όταν ο Πάτροκλος, ο πιο καλός του φίλος, θα σκοτωθεί αποφασίζει πάλι γεμάτο οργή να μπει στη μάχη και να εκδικηθεί για τον θάνατο του φίλου του. Σκοτώνει τον Έκτορα και αρνείται να παραδώσει για ταφή το σώμα του. Η οργή του είναι τόσο μεγάλη, που δεν βλέπει καθαρά. Στο τέλος βέβαια πειθεται και παραδίνει το σώμα του Έκτορα στους δικούς του. Όλη η πλοκή της *Ιλιάδας* συνδέεται με τον Αχιλλέα. Η οργή του προκαλεί γεγονότα. Όλες οι ραψωδίες βασίζονται στην οργή αυτή, που αποτελεί συνδετικό κρίκο για την ένωσή τους. Για αυτό ακριβώς και αμφισβητήθηκε και το αν η *Ιλιάδα* είναι εξ ολοκλήρου έργο ενός ποιητή ή αποτελείται και από συνθέσεις άλλων ποιητών που προστέθηκαν στον έργο.⁸³ Συγκρίνοντας τον Χρύση και τον Αχιλλέα συμπεράναμε κάποιες ομοιότητες μεταξύ τους αλλά και διαφορές. Επίσης, η διασύνδεση του επεισοδίου του Χρύση με την οργή του Αχιλλέα αποτελεί και αυτό επινόηση του Ομήρου. Πιο αυθεντικό επομένως παρουσιάζεται το επεισόδιο του Χρύση, όπου η σχέση του ήρωα και θεού-προστάτη και η τιμωρία από τον θεό και η αντίθεση ανάμεσα στον δυνατό Αγαμέμνονα και στον αδύναμο Χρύση είναι στοιχεία δραματικά και αυθεντικά. Η οργή και ο θυμός του Αχιλλέα έχουν ως πρότυπο την οργή Χρύση και Απόλλωνα.⁸⁴

⁸³ Κομηνού-Κακριδή, 1993, 6-24

⁸⁴ Κωνσταντινόπουλος, 1995, 25-39

Η ραψωδία I περιλαμβάνει την πρεσβεία που στέλνεται στον Αχιλλέα προκειμένου να επιστρέψει στη μάχη. Η πρεσβεία στέλνεται προκειμένου να πείσουν τον Αχιλλέα να γυρίσει στη μάχη. Στέλνονται πρόσωπα κύρους. Ο Αχιλλέας όμως αρνείται να επιστρέψει. Η επιστροφή του θα γίνει όταν θα σκοτωθεί ο Πάτροκλος και οργισμένος θα θέλει να πάρει εκδίκηση για τον θάνατο του φίλου του. Δίνονται τρία σημεία η ικανοποίηση του Αχιλλέα για την προσβολή που δέχτηκε από τον Αγαμέμνονα, η ψυχολογική και ηθική δικαίωση της μήνιδος και με το μυθικό παράδειγμα του Φοίνικα και τον Μελέαγρο φανερώνεται το πρότυπο της *Ιλιάδας*.⁸⁵ Η *Ιλιάδα* αποτελεί μία ενότητα, ενσωματώνει έναν κόσμο ηρωισμού, ζωής, τιμής, θανάτου. Ο Όμηρος θεωρείται συμπλητής του τεράστιου έργου αυτού.⁸⁶ Οι βάσεις της είναι τα *Κύπρια έπη*, η *Αιθιοπία*, η *Μικρή Ιλιάς*, *Ιλίου Πέρσις*, *Νόστοι*.⁸⁷ Για την διάρθρωση της *Ιλιάδας*, υπάρχουν δύο απόψεις για το αν ο Όμηρος συνέθεσε όλο αυτό το υλικό ή αν πρόσθεσε κομμάτια που προπήρχαν μέσα σε αυτό. Οι δύο απόψεις εκφράζονται από τους αναλυτικούς και τους ενωτικούς. Πάντως, ο θυμός του Αχιλλέα είναι το βασικό θέμα του έργου, ο συνεκτικός κρίκος της *Ιλιάδας*. Όλα εξελίσσονται με βάση αυτό τον θυμό.⁸⁸ Ο Όμηρος όπως είδαμε συνέθεσε τον βασικό πυρήνα αλλά πήρε και στοιχεία άλλα για να προκαλέσει το ενδιαφέρον των θεατών. Όλοι έμπαιναν στον πειρασμό να προσθέσουν μύθους, ονόματα στις μετέπειτα διασκευές του έργου. Αυτά που επηρεάζουν το έπος είναι η τιμή, η Πατρόκλεια, η πρεσβεία και συμφιλίωση και η τραγική αντίληψη. Παρατηρούμε λοιπόν πως το μοτίβο της οργής του Χρύση, είναι πιο απλό. Αρχικά, γίνεται η προσβολή της τιμής του ήρωα με την βίαιη αρπαγή κάποιου αγαπημένου προσώπου του. Στη συνέχεια έχουμε την προσευχή στον θεό-προστάτη. Ο θεός οργίζεται και αυτός μαζί με τον ήρωα και έτσι εξελίσσεται η δράση. Στέλνεται πρεσβεία και δώρα και κλείνει με την συμφιλιοτική διαδικασία με την ευχαριστήρια προσευχή στον θεό, με θυσία και φαγοπότι. Ωστόσο, και στους δύο προσβάλλεται η τιμή τους από τον Αγαμέμνονα. Το επεισόδιο του Χρύση δίνει το έναυσμα για την οργή του Αχιλλέα και την εξέλιξη του έργου.⁸⁹ Αυτά τα σημεία που επηρέασαν τη δομή και την ενιαία σύνθεση της *Ιλιάδας* ήταν και τα τέσσερα σημεία που δόθηκε έμφαση, δηλαδή η προσβεβλημένη τιμή που αποδόθηκε στον Όμηρο, η Πατρόκλεια, η αποτυχημένη πρεσβεία και η συμφιλιοτική διαδικασία και η τραγική

⁸⁵ Κομνηνού-Κακριδής, 1993, 84-95

⁸⁶ Griffin, 1999, 19-20

⁸⁷ Schadewaldt, 1994, 195-198

⁸⁸ Κωνσταντινόπουλος, 1995, 97-100

⁸⁹ ό.π., 97-100

αντίληψη. Αυτή η ανάλυση είναι που δείχνει και την πολλαπλή πατρότητα που έχει η *Ιλιάδα*. Μια απλή ιστορία εξελίσσεται σε ένα μεγάλο έργο. Τον αιώνα του Ομήρου, τα επεισόδια από τον Τρωικό πόλεμο, τραγουδούνται ξεχωριστά. Χωρίς αυτό να σημαίνει πως πρέπει να αποκλειστούν μεγάλα έπη και πως δεν μπορούν ανεξάρτητα επύλλια του Τρωικού πολέμου να ενωθούν και να δώσουν μια μεγάλη επική σύνθεση. Αυτό που αποκλείεται είναι να συναποτελέσουν ένα έπος που δεν θα έχει ίδιο θέμα. Το να ενωθούν επύλλια με διαφορετικό θέμα με κοινή συνιστώσα προϋποθέτει ένα ιδιαίτερο πνευματικό χαρακτήρα, μια συνθετική αντίληψη που δεν υπήρχε την περίοδο του Ομήρου. Παράδειγμα αποτελεί το ανθρώπινο σώμα και το πως εμφανίζεται στην *Ιλιάδα*.

Η συνένωση όμως των δύο επεισοδίων του θυμού του Αχιλλέα και της Πατρόκλειας προϋποθέτουν τη συνθετική αντίληψη αυτή και σίγουρα ανήκουν σε μετέπειτα χρόνια, όπως και η συνένωση της *Τηλεμάχειας* με τις περιπέτειες του Οδυσσέα. Προσθέθηκαν επικές ιστορίες και στις δύο περιπτώσεις από μεταγενέστερους ποιητές, με την υπαγωγή χωριστών επεισοδίων με πρωταγωνιστή τον ίδιο ήρωα σε μια ενιαία δημιουργία.

Απόδειξη όσων λέγονται αποτελεί η *Μεμνονίδα*, που περιορίζεται στα επεισόδια των Μέμνονα και δημιουργήθηκε τον 8^ο αιώνα.

Όλη η πορεία των γεγονότων είναι ευθύγραμμη. Δεν επιχειρείται εμπλοκή άλλου επικού επεισοδίου. Παρατηρείται στον Όμηρο πρόοδος, αφού ο θυμός του Αχιλλέα διαπλέκεται με τον θυμό του Χρύση και του Απόλλωνα, έχοντας την ίδια δομή. Οι επιβραδύνσεις και οι παρεμβολές μικρών επεισοδίων φανερώνουν μια νέα εποχή για το έπος. Η επική σύνθεση γίνεται περίπλοκη, μεγαλύτερη και φυσικά πιο ελκυστική. Όλη η επική σύνθεση διευρύνεται και από τους ραψωδούς. Έτσι, το ηρωϊκό τραγούδι μετατρέπει τον ήρωα από σύμβολο αγριότητας σε σύμβολο ανθρωπιάς.⁹⁰

⁹⁰ Κωνσταντινόπουλος, 1995, 85-102

Βιβλιογραφία

1. Αυλωνίτης, Σ. (2010), Το λυκόφως των ηρώων στην Ιλιάδα, εκδ. Εθνικό και Καποδιστριακό πανεπιστήμιο Αθηνών, ΑΘΗΝΑ
2. Κομνηνού-Κακριδή, Ο. (1993), ΣΧΕΔΙΟ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΙΛΙΑΔΑΣ, εκδ. ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ, ΑΘΗΝΑ
3. Κώνστας, Π. (2002), Η συμβολή στην ερμηνεία της ραψωδίας Ω της Ιλιάδας, εκδ. Αθήνα, ΑΘΗΝΑ
4. Κωνσταντινόπουλος, Β. (1995), Το επεισόδιο του Χρύση και η "Μήνις" του Αχιλλέα-Συμβολή στη θεματική στρωματογραφία της Ιλιάδας, περιοδικό παρουσία: Σειρά αυτοτελών δημοσιευμάτων, ΑΘΗΝΑ
5. Adkins, W. (1982), Values, Goals, and Emotions in the Iliad, εκδ. Oxford, New York.
6. Benardete, S. (2005), Achilles and Hector-The Homeric Hero, εκδ. Augustine's Press, South Bend-Indiana
7. Bowra, M. (1930), Tradition and Design in the Iliad, εκδ. Oxford, New York
8. Cairns, D. (2001), Oxford Readings in Homer's Iliad, εκδ. Oxford, New York
9. Codino, F. (1999), ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ ΟΜΗΡΟ, μετάφρ. Γ. Βανδώρος, εκδ. ΠΑΠΑΔΗΜΑ, ΑΘΗΝΑ
10. Dodds, E. (1996), Οι Έλληνες και το παράλογο, μετάφρ. Γ. Γιατρομανωλάκης, εκδ. Καρδαμίτσα, ΑΘΗΝΑ
11. Edwards, M. (2001), ΟΜΗΡΟΣ Ο ποιητής τῆς Ἰλιάδος, μετάφρ. Β. Λιάπης-Ν. Μπεζαντάκος, εκδ. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ-ΚΑΡΔΑΜΙΤΣΑ, ΑΘΗΝΑ
12. Fowler, R. (2013), ΟΜΗΡΟΣ Είκοσι μία εισαγωγικές μελέτες, επιμ. Φ. Μανακίδου, εκδ. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ, ΑΘΗΝΑ
13. Griffin, J. (1999), Ο ΟΜΗΡΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ, μετάφρ. Π. Ανδρικόπουλος, εκδ. ΕΙΚΟΣΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ, ΑΘΗΝΑ
14. Hainsworth, B. (2004), ΟΜΗΡΟΥ ΙΛΙΑΔΑ-ΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΟ ΥΠΟΜΝΗΜΑ, τόμ. Γ', μετάφρ. Μ. Καίσαρ, επιμ. Αν. Ρεγκάκος, εκδ. UNIVERSITY STUDIO PRESS, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
15. Kirk, G. (2003), ΟΜΗΡΟΥ ΙΛΙΑΔΑ - ΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΟ ΥΠΟΜΝΗΜΑ, τόμ. Α', μετάφρ. Ηλ. Τσιριγκάκης, επιμ. Αν. Ρεγκάκος-Ι. Δανιήλ, εκδ. UNIVERSITY STUDIO PRESS, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

16. LATACZ, J. (2000), ΟΜΗΡΟΣ Ο θεμελιωτής της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας, μετάφρ. Ε. Σιστάκου, επιμ. Αν. Ρεγκάκος, εκδ. ΠΑΠΑΔΗΜΑ, ΑΘΗΝΑ
17. Morris, Powell, I., B. (2009), A NEW COMPANION TO HOMER – ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΟΜΗΡΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, μετάφρ. Φ. Πέτικα, Μ. Σκέμπης, Μ. Μουρατίδης, επιμ. Αν. Ρεγκάκος, εκδ. ΠΑΠΑΔΗΜΑ, ΑΘΗΝΑ
18. Page, D. (1999), Η ΙΛΙΑΣ ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ, μετάφρ. Κ. Πανηγύρη, εκδ. ΠΑΠΑΔΗΜΑ, ΑΘΗΝΑ
19. Pulleyn, S. (2000), HOMER ILIAD, εκδ. Oxford University Press, New York
20. Romilly. J. (1992), ΣΗΜΕΡΙΝΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΟΜΗΡΙΚΟ ΕΠΟΣ, μετάφρ. Αν. Στέφος, εκδ. ΚΑΡΔΑΜΙΤΣΑ, ΑΘΗΝΑ
21. Said, Tredde, Boulluec, S.,M.,A. (2001), ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ, τόμ.1, μετάφρ. και επιμ. Γ. Ξανθάκη-Καραμάνου, εκδ. ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ
22. SCHADEWALDT, W. (1994), ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ. Τόμ. Α΄, μετάφρ. Φ. Κακριδής, εκδ. ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ, ΑΘΗΝΑ
23. Schein, S. (2007), Ο θνητός ήρωας – Εισαγωγή στην Ιλιάδα, μετάφρ. Γ. Φιλίππου, επιμ. Αν. Ρεγκάκος, UNIVERSITY PRESS, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
24. Snell, B. (1989), Η ανακάλυψη του πνεύματος, μετάφρ. Ι. Δανιήλ, εκδ. ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ, ΑΘΗΝΑ

